

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΤΟΣ Ι'

ΑΡ. 123-124

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- ΝΙΚΟΥ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗ: Ξαναγριζουμε... (ποίημα)
ΜΑΡΙΚΑΣ ΡΟΥΣΣΙΑ: Τό παιδι τοῦ ἀνθρώπου (διήγημα)
ΑΡΗ ΑΣΤΡΑΙΟΥ: Ὁδὴ στο ζωή (ποίημα)
ΘΕΜ. ΠΙΤΣΙΛΛΙΔΟΥ: Γύρω ἀπὸ τὸ τελευταῖο ἀνάβασμα (ἀναμνήσεις)
ΛΟΥΚΡΗΤΙΟΥ (μεταφρ. Θ. Α. Σοφοκλέους): Ἡ δύναμη τοῦ λόγου (ποίημα)
ΑΠΗ ΑΚΑΜΑ: Κισσὸς καὶ ὄϊλαντος (εἰκόνα)
Α. ΛΟΚΚΑΡΗ: Τό τάμαν (ποίημα)
Μ. ΕΡΓΑΤΗ: Τά σκυλιὰ (εἰκόνα)
LORD BYRON (μεταφρ. Τ. Παντελίδη): Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸν «Γκισούρ».

(συνέχεια ἀπὸ μέσσο)

ΚΥΠΡΟΣ

ΣΕΠΤΕΒΡΗΣ-ΟΚΤΩΒΡΗΣ 1945

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΔΙΜΗΝΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

Έτησια συνδρομή για τὸ ἑσωτερικὸ 5 σελίνια
» » » ἑξωτερικὸ 6 »
Κάθε τεύχος 1 σελίνι.

Διευθυντής: ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ,

19, Ούζουνιάν, Λευκοσία

Τυπογραφεῖο: «ΝΕΟΣ Κόσμος» Θωμᾶ Γ. Κυριακίδη

ΛΕΥΚΟΣΙΑ - ΚΥΠΡΟΣ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ: ΚΩΣΤΑ ΠΡΟΥΣΗ: Ὁ Ἑλληνικὸς Θίασος.—Κυπριακὰ σημεῖωματα: Ν. Χ. ΚΟΝΟΜΗ: Τὸ σόρισμα.—Κριτική: ΚΩΣΤΑ ΠΡΟΥΣΗ: Στρ. Μυριβήλη «Τὰ Παγανά», Κώστα Σούκα «Θάλασσα», Αἰμ. Χουρμούζιου «Εὐγένιος Ὁ Νήλ», Α. Δόξα «Εὐα» καὶ «Βάνα», Μ. Καραγάση «Τὸ χαμένο νησί» καὶ «Ὁ Κοτζάμπασης τοῦ Καστόπυργου», Κοσμᾶ Πολίτη «Τὸ Γυρί», «Κυπριακαὶ Σπουδαὶ τόμ. Ε' καὶ Ζ'» καὶ Σολ. Μιχαηλίδη «Ἀρμονία τῆς σύγχρονης μουσικῆς».—ΚΩΣΤΑ ΚΥΡΡΗ: J. B. Pristley «Three men in new suits».—Εἰδήσεις.—Νέα Βιβλία.—Ἀλληλογραφία.

Μόλις κυκλοφόρησαν

ΣΟΛΩΝΟΣ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ: Ἀρμονία τῆς σύγχρονης μουσικῆς. Τομ. Α' καὶ Β'.

ΧΡ. ΠΑΠΑΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ: Τὸ βιβλίον τῶν συνθέσεων.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Ἑλλάδος.

Γ. ΣΑΜΨΩΝ: Ἀπὸ τὴν φύση καὶ τὸν ἔρωτα.

Β. ΚΑΡΠΙΝΣΚΙ (Μετάφρ. Α. Δύστηνου): Τί εἶναι γεωργικὲς κολλεκτίβες.

Α. ΜΑΪΣΤΡΑΛΗ: Ἱστορίες τοῦ πολέμου.

Ζητήστε τα ἀπὸ τὸ Βιβλιοπωλεῖο

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΚΑΙ ΠΑΤΣΑΛΙΔΗ

117 Λήδρας, Λευκοσία.

“ΚΥΠΡΙΑΚΑΙ ΣΠΟΥΔΑΙ”

Δελτίον τῆς Ἑταιρείας Κυπριακῶν Σπουδῶν
7 μεγάλοι τόμοι.—Καθένας 12 σελίνια.

Ζητήστε τους ἀπὸ τὸν

Κ. ΠΡΟΥΣΗΝ

19 Ούζουνιάν, Λευκοσία.

Σὲ λίγο κυκλοφοροῦν

ΑΝΤΩΝΗ ΚΛΟΚΚΑΡΗ

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΒΟΥΝΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΚΑΜΠΟΥ

Ποιήματα στὴν κυπριακὴ διάλεκτο.

ΚΑΤΑΛΛΗΛΑ ΚΑΙ ΑΚΑΤΑΛΛΗΛΑ

συλλογὴ χιουμοριστικῶν ἀνεκδότων.
Τοῦ κάθε βιβλίου ἡ τιμὴ εἶναι 3 σελ.

Προαγοράστε τὸ ἀντίτυπό σας ἀπὸ
τὸν κ. Ἄντ. Κλόκκαρη, Κτήμα.

Κυπριακά Γράμματα

ΕΤΟΣ Ι'
ΑΡ. 123-124

ΛΕΥΚΟΣΙΑ (ΚΥΠΡΟΣ)

ΣΕΠΤΕΜΒΡΗΣ } 1945
ΟΚΤΩΒΡΗΣ }

ΞΑΝΑΓΥΡΙΖΟΥΜΕ....

Ξαναγυρίζουμε στ' αγαπημένα μέρη,
πού στο λευκό τοῦ ὄνειρου φῶς ντυμένες
οἱ παιδικές μας ὀπτασίες πλανῶνται...
Στὸν κήπο, πού τ' ἀηδόνια κελαϊδοῦσαν
καὶ στρώνανε μὲ πέταλα τὰ ρόδα
τὰ μυστικά χλωρὰ του μονοπάτια....

Ξαναγυρίζουμε, ἀδελφή, μὲ κλονισμένο
τώρα τὸ βῆμα κι' ἄσπρα τὰ μαλλιά μας,
τὸν παιδικὸ παράδεισο νὰ βροῦμε...
Ὅμως, πού νάσαι; Μὴν τὸν εἶδατε κανένας
τὸν κήπο, πού στὸν κάλυκα ἑνὸς κρίνου
ἔχουμε ἀφήσει μέσα τὴν καρδιά μας;

* * *

Πῶς πήγανε, ἀδερφοῦλα μου, τὰ χρόνια!
Σὰ νάταν χιτῆς, σὰ νάταν χιτῆς ἀκόμη
π' ἀφήσαμε τὸν κήπο, ἀκολουθώντας
τὴ γλαυὴ τοῦ σκονισμένου δρόμου...

Ἦτανε μιὰ ξεδιάντροπη παράτα,
θναῖμαι, μὲ μπαϊράκια καὶ φαμφάρες...
Οἱ γάλκινες φωνές της σκαρφιάσαν
τυραννικές στὸ τεῖχος τῆς καρδιάς μας.
Σκύψαμε κάτω ἀπ' τ' ἄδεια παραθύρια
καὶ μιὰ κρυφὴ λαχτάρα, σὰ φτεροῦγα
χερουβική, πλατάγισε στὸ νοῦ μας.
Ἀπέξω ἢ νύχτα κένταγε τ' ἀστέρια
στὸ βελουδένιο τ' οὐρανοῦ μανδύα,
κ' ἡ θάλασσα νανούριζε τοὺς πόθους
κυλώντας κεφαστέρια σὰ νερά της...

Πιαστήκαμε βουβά τότε ἀπ' τὰ χέρια,
καὶ πνίγοντας στὰ δόντια τῆς καρδιάς μας
τοὺς ταραγμένους χτύπους, μὲς τὸ βράδυ,
πατήσαμε τοὺς τάφους τῶν προγόνων
καὶ τ' ἀνθισμένα λούλουδα τοῦ κήπου,
κι' ἀνοίξαμε τὴν πύλη τοῦ Ἄγνωστου.

Γιὰ μιὰ στιγμή γροικήσαμε τ' ἀηδόνια
καὶ τὰ νερά, ποὺ πίσω μᾶς καλοῦσαν...
Μὰ γρήγορα ἢ φαμφάρα τὰ ἐπνίξε ὅλα,
κ' ἡ σκόνη, ποὺ σηκώθηκε σὰ νέφος
ἔσκέπασε ἀπ' τὰ μάτια μας τὸν κήπο...

Ὑστερα μπερδευτήκαμε στὸ πλῆθος.

Κ' ἦτανε μιὰ παράξενη πορεία
μὲ μουσικὲς, μὲ θρήνους κι' ἄγρια γέλια.
Οἱ πιδὸ πολλοὶ φοροῦσαν προσωπεῖα
καὶ περπατοῦσαν μ' ἔλιγμούς, πατώντας
συχνὰ καὶ ξετοπίζοντας τοὺς ἄλλους.
"Ἄλλοι ἀκλουθοῦσαν πίσω ἀγκομαχώντας,
φτύνοντας διαρκῶς αἷμα καὶ σκόνη.
Καὶ πίσω μιὰ ἀτελεύτητη χορεία
ἔσερνε τὶς βαρειές της ἄλυσίδες
σὲ μιὰν ἀργὴ θανόσιμη πορεία....

Τρομάξαμε ποὺ τάδαμε! Ἀλήθεια!
Μὰ ὕστερα ἦρθαν στ' ἄσπρα ἀλόγατά τους
ὠραῖοι καβαλλάρηδες, κλεισμένοι
στὶς χάλκινες λαμπρές τους πανοπλίες.
Καὶ πίσω τους, ντυμένοι στὸ μετάξι,
παληάτσοι, κολομπίνες κι' ἀρλεκίνοι
μὲ τ' ἀνοιγμένα τραγικά τους χεῖλη.
Κ' ὕστερα πάλι συρφετὸς τὸ πλῆθος
τὰ γέλια, οἱ κοπετοὶ, τὰ μοιρολόγια
κ' οἱ μουσικὲς, ποὺ τύλιγαν σὰ σκόνη
κι' ἀδελφοσιμίγαν κλάματα καὶ γέλια.

Ποῦ νὰ πηγαίναν; εἶπαμε· κι' ὁ φόβος
 ἀπλώθηκε θολὸς μὲς τὴν ψυχὴ μας.
 Πέρα μακρὰ στὸ βάθος μιὰ γλωμάδα
 τὸν ἥλιο προμηνοῦσεν ὀλοένα.
 Μὰ ὅσο ἡ πορεία ἀνέβαινε τὸ λόφο
 ξεμάκραινε ἡ κορφή, καὶ νὰ διαλύσει
 τὰ σκότη δὲν ξεπρόβαλλεν ὁ ἥλιος.
 Μόνον τὰ ζῶδια γύριζαν τὸν κύκλο
 τοῦ κόσμου, σὰν τρελλὴν ἀνεμοδούρα....

Πάμε, ἀδελφέ! Σιγὸσκυφες καὶ μοῦπες.
 Μ' ἀλοίμονο! Χωρὶς νὰ τὸ σκεφτοῦμε
 εἶχαμε μπερδευτεῖ στὰ πλήθη κιόλας
 κι' ὁ συρφετὸς μᾶς ἔσερνε μαζί του.
 Κλάψαμε στὴν ἀρχή, μὰ λίγο—λίγο
 πυργώσαμε ξανὰ τὴ θέληση μας,
 κι' ἀδράχοντες μὲ κόπον ἓνα—ἓνα
 παλαίψαμε ν' ἀνοίξουμε τὸ δρόμο.
 Φορέσαμε καὶ μεῖς τὸ προσωπεῖο,
 ποὺ κύλησε ἀπ' τὰ μάγουλα τῶν ἄλλων·
 ὕστερα τ' ἀποθέσαμε, κι' ἀντρίκια
 τὴ μπαμπεσιὰ δεχτήκαμε τοῦ ἀγῶνα.
 (Μᾶς συγκρατοῦσε ἡ ἀνάμνηση τοῦ κῆπου,
 ποὺ ἐντὸς μας ἓνα ἀηδόνι τὴν ξυπνοῦσε...)

Πόσο ὑποφέραμε, ἀδελφή! Θυμήσου
 τὸν ἴδρο, τίς βλαστήμιες, τὴν ἀντάρα,
 τὸν πόνο τὸ βαθύ, τὴ μεταμέλεια
 καὶ τὴ σεμνὴ ταπεινώση, ποὺ ὑψώνει
 φωτίζοντας τὸ νοῦ μὲ θεία λάμψη....

*
 * *

Καὶ νό μας πάλι πίσω, μὲ τὰ χρόνια,
 στ' ἀχνάρια τῆς παληᾶς μας εὐτυχίας!
 Ὅμως ποῦ νάναι; Μὴν τὸν εἶδατε κανένας
 τὸν κῆπο, ποὺ στὸν κάλυκα ἑνὸς κρίνου
 ἔχουμε ἀφήσει μέσα τὴν καρδιά μας;

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

[Συνέχεια από τὸ προηγούμενο καὶ τέλος].

Τὸ ΚΡΥΣΤΑΛΛΟ

Ἐκεῖ πάνω, σὰν ἀνέβηκε ὁ Θάνατος, πήρε μαζί του τὸ μεγάλο κενὸ καὶ τὴ μικρὴ του σκέψη. Καὶ τὸ κενὸ ἀμέσως γέμισε οὐρανοὺς καὶ ἥλιο μὰ ἡ σκέψη χλώμιασε, ζάρωσε καὶ τραβήχτηκε σὲ μιὰν ἄκρη. Τὴν ἄλλη μέρα, τὴ σκέψη, τὴν ξέχασε κάτω νὰ τὸν περιμένῃ μὲ τὰ τοῦβλα, τὰ ξύλα, τὰ δέντρα κι' ὅλα τὰ πράγματα ποὺ παραδέρνονται γιὰ νὰ ξεκολλήσουν ἀπ' τὸ χῶμα. Ἐλεύθερος πιά ζοῦσε τὴν ἑφήμερη χαρὰ τῶν νεφῶν. Μαζὺ κτίζαν τρανές πολιτείες, τὶς σκοπούσαν τ' ἀνέμου καὶ πάλι τὶς κτίζαν, μαζὺ δροσολογούνταν μέσα ἀπ' τὴν ἴδια τὴν καρδιά τους. Γλεντούσαν τὸ πλάτος τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὴ δύναμη τοῦ ἡλίου—τοῦρανοῦ ποὺ κάνει μικρὰ τὰ μεγάλα, τοῦ ἡλίου ποὺ ἔχει τόσο φῶς γιὰ νὰ δανείσῃ καὶ στὸν τενεκὲ μιὰ λάμψη. Μὲ τὴ χαρὰ τῆς καινούργιας του γνώσης ἔτρωγε τὸ ξερὸ ψωμάκι του, ἔπινε τῆς ἀνοιξῆς τὰ φερωτὰ φιλιὰ καὶ παραφύλαγε τὰ γεράκια. Στ' ἄρραβωνιάσματά του ἔρριχναν, τὰ ὄρνεα τὰ δυνατὰ καὶ ὠραῖα, μαλακὰ δακτυλίδια μὲ τὰ πετάγματά τοις γύρω-γύρω-γύρω ἀμέτρητα ἀπ' τὸ ρουμπίνι τὸ κρέας ποὺ κοκκινολογοῦσε ἐκεῖ στὸ περβάζι. Καὶ κάτω ὁ παπᾶ-Λεωνῆς ἀποροῦσε: Τί ἔπαθε τώρα τελευταῖα καὶ μαζεύτηκε τόσο γεράκι; Νᾶχη ματιάζει κἀνένα ψοφίμι;

Σὰν κατέβηκε ἀπὸ κεῖ πάνω ὁ Θάνατος ἔβρισκε τὰ ἴδια καὶ τὰ ἴδια. Καὶ πρῶτ' ἀπ' ὅλα τὸ χλωμὸ προσωπάκι τῆς σκέψης του πῆστο νὰ τὸν περιμένῃ. Ἀπὸ συνήθεια τὸπαιρνε μαζί του καὶ τριγύριζαν μὲς στοὺς ἀνθρώπους. Τὶ μικροὶ τοῦ φαινόνταν τώρα! Ἀκόμα κι' ἀδιάφοροι συχνά-πυκνά. «Ἐν τῷ κόσμῳ θλίψιν ἔξετε», ἐξακολουθοῦσε νὰ λέῃ ὁ παπᾶ-Λεωνῆς, χωρὶς νὰ κουράζεται, ἔσκυβε τὸ κεφάλι, ἔκανε τὸ σταυρὸ του καὶ δόξαζε τὸν Θεό.

—Γιατί, πατέρα! πετιόταν τότε ὁ Θάνατος μὲ φωνὴ τόσο δυνατὴ ποὺ παραφωνοῦσε, γιατί δὲν λές τ' ἄλλα λόγια ποὺ μιλοῦν γιὰ τὴν Νίκη! Ἐγὼ ἐνίκησα τὸν κόσμον. Ἔτσι εἶπε ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ αὐτὸ πρέπει νὰ κάνουν ὅλα τὰ παιδιά τῶν ἀνθρώπων. Νὰ πολεμοῦν καὶ νὰ νικοῦν.

Ἐκεῖνη τὴν ὥρα τὸ σουβλερὸ προσωπάκι τῆς σκέψης του γινόταν ὀλοστρόγγυλο, φεγγοβολοῦσε κ' ἔσβυνε πάλι. Ἡ μάννα τὸν κύταζε ξαφνιασμένη.

—Μάννα, μαννούλα, νὰ μποροῦσες νάρθῃς καμμιά φορὰ ἐκεῖ πάνω μαζί μου. Θᾶβγαζες τὰ μαῦρα ποὺ φορᾶς χρόνια καὶ θὰ χαιρόσουν καὶ σὺ τὴ ζωὴ. Μὰ οὔτε θσῦμα δὲν μπορεῖ νὰ σὲ σώσῃ, οὔτε θαῦμα. Τί τότε;

Τρόμαξε ὁ Θάνος πού ἔτσι ἀστόχαστα ξεσκέπασε τὸ κρυφὸ πρόσωπο τῆς σκέψης του. Τρόμαξε κ' ἡ μάνα.

—Οὔτε θαῦμα; . . .

Ἦ τώρα πιά μπορούσε ἀνοικτὰ νὰ μιλήσῃ.

—Ναί, οὔτε θαῦμα, εἶπε σταθερά. Κόταξε τὴν κυρα-Μαριγῶ, τὴν ἔσωσε τὸ θαῦμα; Ὅχι. Τὰ θαύματα δὲν σώζουν τὸν κόσμο. Ὅσα χρειαζόταν τῆς δόθηκαν, μάλιστα τρεῖς φορές τόσα καὶ κάτι παραπάνω. Σώθηκε μ' αὐτό; Ὅχι. Γιατί πρέπει νὰ ξαίρῃ ὁ ἄνθρωπος τὴν νά πεθυμᾷ. Αὐτὴ πεθυμοῦσε μόνο 927 δίγροσα. Τιποτ' ἄλλο. Γι' αὐτὸ νάτηνε, πάλι, σάν πάντα, κουρασμένη, θυμωμένη, βιαστική, σέρνει τὸ μικρὸ μικρὸ ἀπ' τὸ χέρι, καί...

Κι' ἀλήθεια ἡ κυρὰ Μαριγῶ ἔφτασε φωνάζοντας:

—Νὰ συμμαζέψετε τὸν προκομμένο σας!... Ν' ἀφήσῃ ἡσυχους τοὺς φτωχοὺς πού δουλεύουν!... καὶ πέταξε ἓνα σκοτωμένο πτηνὸ στὸ τραπέζι: Νάτο!

—Γιατί τὸ σκότωσες, γιατί; ἔβαλε τὴ φωνὴ παραπονεμένος ὁ Θάνος.

—Ὅχι, νὰ τ' ἀφήσω νὰ μᾶς βγάλλῃ τὰ μάτια..

—Ἄς τ' ἀνοίγες τὸ παράθυρο νὰ φύγῃ.

Τ' ὄρνεο τὸ δυνατὸ καὶ ὠραῖο, μὲ τὸ κεφάλι λυωμένο, ραντισμένο καυτὸ αἷμα, ἀκόμα κρατοῦσε μὲς στ' ἀνατριχιασμένα φτερὰ τοῦ λαιμοῦ ἓνα χοντρὸ βραχιόλι καθαρὸ ἀέρα.

—Μᾶς τ' ἄφησε ζωντανὸ μὲς τὸ σπίτι ὁ προκομμένος, κ' ἔδειξε σηκώνοντας μὲ περιφρόνηση τὸ πηγούνι πρὸς τὸν Θάνο.

—Τί καμώματα εἶν' αὐτὰ, γυιέ μου;

—Τῆς τῶχα τάξει, μαννούλα, κι' ὄλο μοῦ τὸ ζητοῦσε.

Ὅστος ἡ κυρὰ Μαριγῶ δὲν κουραζόταν νὰ λέγῃ τὸν φόβο πού πήρε. Εκκεῖ πού εἶσαι σκυφτός καὶ κάνεις τὴ δουλειά σου. Σωστὰ πράγματα εἶναι αὐτὰ λέω; Συμμάζευσά καὶ ξένα ρουχα.. Ὅταν χύμηξε ὁ Ξαποδῶ μὲ τὰ φτερὰ καὶ τὰ νύχια, μαῦρος φτεροκοπώντας. Ἦταν τὸ γεράκι πού πέταξε μέσα ὁ γυιός σας.

—Γιατί, γυιέ μου;

—Τῆς τῶχα τάξει καὶ τὸ ζητοῦσε, μαννούλα.

Τὸ κυνηγήσανε, ἐκείνη καὶ τὰ παιδιὰ, καλὰ πού δὲν τοὺς ἔβγαλε κανένα μάτι, πρόφταξε ὁμοῦ, τὸ καταραμένο, νὰ μᾶς χύσῃ μισὸ ποτήρι λάδι, πού ὁ Θεὸς ξαίρει μὲ τί... Τῆς φορτώσανε ὀλάκερη μπουκάλια λάδι καὶ πρόσφορα καὶ κόλλυβο μὲ μπόλικο κουφέτο—ἦταν ἀπ' τὰ σαράντα τοῦ ἐπιτρόπου—γιὰ τὰ παιδάκια σου, κυρὰ Μαριγῶ. Ἐτσι ἔφυγε ἡσυχασμένη, μὰ πρὶν φύγει τοὺς ἔδωσε καὶ κείνη μιά συμβουλὴ:

—Ἄκοῦστε καὶ μένα. Κι' ἄς εἶμαι φτωχιά, κάτι ξαίρω. Ὁ γυιός σας θέλει παντρεῖα.

Μὰ ὁ γυιός τους θλιμμένος ἀκόμα κύταζε τ' ὄρνεο τὸ δυνατὸ καὶ ὠραῖο πού κρατοῦσε ἓνα βραχιόλι ἀέρινο μὲς στ' ἀνατριχιασμένα φτερὰ τοῦ λαιμοῦ.

Ναί, κάτι τέτοιο είχε σκεφτεί κ' ή μάνα. "Έπρεπε νά ξεδώση άλλοῦ ὁ νοῦς τοῦ παιδιοῦ. "Έχει πολλή ζωή μέσα του, πού πάντα νάχη. Σάν βάλει εὐθύνες, παραδέχτηκε ὁ πατέρας, θ' ἀναγκαστῆ νά δουλέψη. Τό περίεργο εἶναι πῶς μόλις τοῦ τό εἶπαν τό δέχτηκε καί ὁ ἴδιος.

— Πᾶμε καμμιά Κυριακή στῆς συμπεθέρας;

— Πᾶμε.

Ἄμέσως τοῦ πήρε μέτρα ὁ ράφτης γιά μιὰ ριγωτὴ φορεσιά, χτένισε τὰ μαλλιά του μὲ λάδι, ἔκανε τὰ παπούτσια του κοθρέφτη, ἔδωσε μιὰ γραβατούλα φιογγάκι, ἔτοιμος πιά, μποροῦσε νά πάη μιὰ Κυριακή στῆς συμπεθέρας.

Ἦταν αὐτὴ μιὰ γλυκεῖα γυναικούλα ὄλη πάχη. Εἶχε δυὸ μάτια γελαστὰ πού κολουπούσαν σάν ἑληές μὲς στό βουτυράτο τῆς κρέας. Ἡ μιλιὰ τῆς ἴδια τὸ γλύψιμο τῆς γάττας ἀφοῦ φάη τὸ ψάρι. Γύρω τῆς ἀνθίζαν ἓνα σωρὸ κοπέλλες. Ἄντρας οὐτ' ἓνας. Σωστὸ θερμοκῆπιο ἀπὸ παρθένες. Σὲ λίγο ἀνθίζε φυτεμένους στῆ μέση κι' ὁ Θάνος. Τὸ σπίτι δὲν τὸν ἔβλεπε πλέον. Ὅπου τὸν χάσεις ὅπου τὸν εὐρεῖς ἦταν στῆς συμπεθέρας. Τὰ βράδουα ἀργὰ καί μὲ κλειδὶ ἀνοίγε τὸ ξωπόρτι στὴν κάμαρά του σιγοπατώντας. "Ε, ἦταν πιά παλληκάρι. Γι' αὐτὸ τοῦ μιλοῦσαν κ' οἱ γυναῖκες μὲ νάζι.

— Νά δῆς καλό, Θάνο μου, ἔλεγε ἡ γλυκεῖα συμπεθέρα, ἔγλυφε τὰ χεῖλάκια τῆς καί τὸν ἔστελνε στὰ θελήματά τῆς. Ἄνεμος ὁ Θάνος καί γύριζε πίσω. Γιατί σ' ἓνα γελαστὸ προσωπάκι τὸν περίμεναν δυὸ σκιερὰ λακκάκια. Τῆς Ἐλενίτσας ἦταν τὰ λακκάκια κι' ἐκεῖ φώλιαζε ὄλη μέρα ἡ ματιά του. Ἡ Οὐρανία δὲν εἶχε λακκάκια, μὰ ταίριαζε ὠραῖα παραμυθάκις καὶ στίχους. Τᾶλεγε τοῦ Θάνου κι' ἐκείνος ἔβαζε τὰ δυνατὰ του, ἔγραφε πῶς ὠραῖα κι' ἔπειτα τὰ διάβαζαν μὲ σμικτὰ τὰ κεφάλια. Ἦταν καί ἡ μεγάλη ἀδελφή, μιὰ σγουρόμαλλη ὤμορφομμάτα χήρα. Λαμπύριζαν τὰ μάτια τοῦ Θάνου κι' ἔδινε μιὰ βόλτα ἡ καρδιά του κάθε φορά πού τοῦ ἔλεγε μὲ χάϊδι «παιδί μου». Καλὰ παιδί σου, ἀφοῦ θέλεις... κ' ἔτρεχε νά παίξῃ κρυφτοῦλι μὲ τὴ μικρούλα τῆς κόρη, διάβαζε καί στὴν πῶς μεγάλη γιά τὸ σχολεῖο. Οἱ δίδυμες αὐτὲς τὸν παιδεύαν. Δυὸ φαντίνες, ἴδια ροῦχα, ἴδια μάτια, ἴδιοι φιδόγγοι. Θάνο ἀπὸ δῶ, Θάνο ἀπὸ κεῖ, κι' ὁ Θάνος κατὰ τὸ συνηθειὸ του σκορπιζόταν. Ἄλλοῦ χέρι, ἄλλοῦ πόδι, ἄλλοῦ τ' αὐτιά, ἄλλοῦ τὰ μάτια.

— Πότε θὰ κατεβάσης καί μένα ἓνα ζωντανὸ γεράκι, τοῦλεγε ἡ μία.

— Ἐν ἄστρο ἃ θέλῃς.

— Θέλω! θέλω!

— Καί τὸ θαῦμα; Πές μου γιά τὸ θαῦμα, τὸν πείραζε ἡ ἄλλη.

— Ἐγὼ τόκανα.

— Ψεύτη!

— Κάνω κι' ἄλλο...

Θάνο πάνω, Θάνο κάτω, δὲν πρόφταινε νά μαζευτῆ σ' ἓνα τό-

πο. Οί δυό φαντίνες—ΐδια ροῦχα, ΐδια μάτια, ΐδιοι φλόγγοι—τόν κά-
ναν κομμάτια. Κι' ὁ Θάνος ἀπ' τῆ χαρὰ δὲ χωροῦσε πιά στο πέτσι
του. Μ' ἀρέσει ν' ἀγαπῶ τις γυναῖκες, σκεφτόταν. Κι' ὄλες τις ἀγα-
πῶ. Ὡς καὶ τὴν μπεντουβίνα δουλίτσα. Τί κι' ἄν εἶναι δουλίτσα;
Στέκει μὲ τόση περηφάνεια πάνω, στὰ γυμνά της πόδια! Εἶναι τόσο
καλοχτισμένη ἢ μελαψὴ κορασίδα! Ἔχει στο ρουθοῦνι ἕναν ἀση-
μένιο χαλκά, στο πηγούνι μιὰ μαβιά πεντάλφα καὶ μυρίζει δυνατὰ
σὰν ἀγρίμι. Ὁ Θάνος ρουφοῦσε λαίμαργα τὴ μυρωδιά της κ' ἤθελε
ἔτσι, νὰ τὴν σύρῃ ἀπ' τὸν χαλκὰ τὴν ἀρκουδίτσα! Τ' ἄρεσε ὁμως νὰ
τόν σέρνουν καὶ κέينو μὲ τὴ σειρά του. Κι' ἔτσι, ἀπ' τὴ μύτη, τὸν
ἔσερνε μιὰ γειτονοπούλα ὄλη νάζι, στολιδία, βαψίδια. Μ' αὐτὴν τὰ σι-
γόφηνε μέσα στις πόρτες, πίσω ἀπ' τις γωνιές, ὥσπου τοὺς πῆρε
μυρωδιά ἢ κυρὰ Μαριγῶ, ποῦταν πάντα στὴν γύρα καὶ τοὺς μαρτύ-
ρησε. Τότε ὁ παπᾶ Λεωνῆς τοῦβαλε τὰ δυό του πόδια σ' ἕνα παπούτσι.

—Δὲν μοῦ λές; Ἔχεις σκοπὸ νὰ τὴν πάρῃς;

—Δὲν μπορῶ...

—Νὰ διαλέξῃς τότε μιὰ ἀπ' τις συμπεθέρες νὰ τελειώνουμε.

—Δὲν μπορῶ...

—Μὰ γιατί!

—Τις ἀγαπῶ ὄλες.

ΤΟ ΚΟΡΦΑΛΛΙ

Πάνω σ' αὐτὰ τελειώνουν τὰ ψέμματα κι' ἀρχίζει ἡ ἀλήθεια.
Πῆγε ὁ Θάνος ἐθελοντῆς στὸν πόλεμο, σκοτώθηκε καὶ τώρα τὸν
κλαῖνε. Εἶδες ἐκεῖ καρδιά, θαυμάζει ἢ κυρὰ Μαριγῶ, ποιὸς τὸ πε-
ρίμενε ἀπ' τὸν ἀκαμάτη; Ἐγὼ τὸ περίμενα, ἔλεγε σεμνὰ ὁ πατέρας.
Τὰ κορίτσια τῆς συμπεθέρας τὸν καμαρώνουν, μόνο ἢ μάννα σκυμ-
μένη σιωποῦσε. Φεύγοντας ὁ Θάνος δὲν πῆρε μαζύ του τίποτε, ἐξὸν
ἀπ' τὴν παληὰ χλωμὴ του σκέψη. «Τὰ θαύματα δὲν μποροῦν νὰ σώ-
σουν τὸν κόσμο. Τί θὰ τὸν σώσῃ;» Ἔ, λοιπόν, ἦταν κι' ἐκεῖνοι ποὺ
λέγαν πῶς ὁ πόλεμος θὰ τὸν σώσῃ. Καὶ τὸ πίστευαν! Πίστεψε κι' ὁ
Θάνος; Πῆγε νὰ δῆ καὶ νὰ μάθῃ; Πῆγε γιὰ περιπέτεια; Πῆγε νὰ
βοηθήσῃ; Ποιὸς τὸν ξαίρει; Μπορεῖ καὶ ν' ἀφυγε γιατί εἶχε μπερδέ-
ψει μὲ πολλὲς γυναῖκες καὶ δὲν ἤξαιρε ποιά νὰ διαλέξῃ. Ἦ καὶ γιὰ
νὰ γλυτώσῃ ἀπ' τὴ γλώσσα τοῦ πατέρα του ποὺ τὸν πιλάτευε ἔτσι:

—Τί ἄνθρωπος εἶσαι; Γιὰ νὰ ψάλλῃς, θέλει λέει νάχῃς πίστη.

Γιὰ νὰ ἐργαστῆς, νὰ ὠφελῇ ἢ δουλειά σου. Γιὰ νὰ παντρευτῆς, ν' ἀ-
γαπᾶς μιὰ γυναῖκα. Τί ἄνθρωπος εἶσαι; Ἐρωτεύτηκα ἐγὼ τὴ μάννα
σου καὶ τὴν πῆρα; Καὶ νά, ζοῦμε. Μὰ ἐσεῖς οἱ καινούριοι, ὄλα τὰ
θέτε δικὰ σας, καὶ γιὰ ὄλα ἔχετε γνώμη. Μὰ δὲν εἶν' ἔτσι.

Εἶναι δὲν εἶναι τὸ παλληκάρι πῆγε στὸν πόλεμο, σκοτώθηκε
καὶ τώρα τὸ κλαῖνε.

Εἶναι ἀλήθεια πῶς ὁ πόλεμος πρωτοφάνηκε στὰ μέρη μας σὰν
ψέμα. Παραμίθι... ἱστορία. Κανεὶς δὲν τὸν εἶδε ποτέ, οὔτε τὸν εἶχε
γνωρίσει. Οἱ παλαιοί, ποὺ καμμιά φορὰ γι' αὐτὸν μιλοῦσαν, βάζαν
τὸν ἑαυτὸ τους στὴ μέση, καὶ γύρω ὄλα τὰ καλὰ καὶ ὠραῖα.

Ἄπλοῦστατο πράγμα. Νὰ ἔτσι: Φεύγεις, πολεμᾶς, νικᾶς καὶ

γυρίζεις πίσω ἥρωας τιμημένος. Αὐτὰ τ' ἄκουγαν οἱ καινούριοι καὶ ζήλευαν. Μάλιστα μὲ τὸν καινούριο πόλεμο πῶς πολὺ, γιατί—τὰ λέγαν οἱ ἔφημερίδες—ὁ κόσμος ὅλος εἶχε γεμίσει ἥρωες. Κάθε τόπος εἶχε τοὺς δικούς του. Μόνο ὁ δικός μας δὲν εἶχε. Τότε οἱ προεστοί, ἄνθρωποι ποὺ ἔχουν καιρὸ καὶ παράδες, σκέφθηκαν ὅτι αὐτὸ εἶναι αἶσχος. Ἐπρεπε νὰ φτιάξουν ὅπως—ὅπως ἕνα στρατὸ γιὰ ν' ἀποκτήσῃ ὁ τόπος τοὺς ἥρωες του. Εἶπαν λοιπόν, ὅποιος θέλει μωρεὶ νὰ πάῃ στρατιώτης κι' ὅταν πῆγαινε τὸν εἶχαν σὲ μεγάλη ὑπόληψη, τοὺς ἄλλους τοὺς ἀποδιώχναν. Ἔτσι πῆγαν πολλὰ παλληκάρια. Τὰ μάζεψαν μακριὰ ἀπ' τὴν πόλη, τὰ βάλαν μὲ τὰ ἴδια τους τὰ χέρια νὰ φράξουν ἕνα μεγαλο κομμάτι ἄμμο μ' ἀγκαθωτὰ τέλια κι' ἔπειτα τὰ ἔκλεισαν ἐκεῖ μέσα. Κάμαν καὶ μιὰ φυλακὴ γιὰ νὰ τὰ τιμωρᾶνε. Ἐξω οἱ προεστοί συζητούσαν τί ὠραῖο ὄνομα νὰ δώσουν στὸ στρατὸ τους καὶ μέσα πολλὰ παιδιά κλάψαν μετανοιωμένα καὶ θέλαν τὴ μαμμὰ τους.

Δυὸ φορές τὴ βδομάδα ἐγινόταν ἐκεῖ πέρα ἀληθινὸ πανηγύρι. Ξεκινούσε ἀπ' τὴν ἄκρη τῆς πόλης κόσμος κοσμάκης μὲ σημαῖες, μὲ γλυκὰ καὶ μὲ δῶρα, γιὰ νὰ καμαρώσῃ τοὺς ἥρωες μας. Οἱ μαννάδες φτιάχναν ἀπὸ βραδὺς κουλουράκια, οἱ κοπέλλες σιδέρωναν τὰ καλά τους φουστάνια, κι' ὅσοι δὲν ἔχουν κανένα κλεισμένο ἐκεῖ μέσα, κι' αὐτοὶ πάνε, ἀκουμποῦν στὶς κουρμαδιές τῆς ἐρήμου, κυτάζουν ἀπὸ μακριὰ καὶ ζηλεύουν...ζηλεύουν...

Κι' ἐκείνη τὴ μέρα, κοσμάκης καὶ κόσμος, παρέες παρέες στὸν ἄμμο ἢ μέσα σ' αὐτοκίνητα καὶ σ' ἀμάξια περιμένουν τοὺς ἥρωες μας. Μὰ ποῦ νὰ φανοῦνε! Γυμνάζονται ἀκόμα στὴν εὐγενικὴ τέχνη τοῦ πολέμου. Θυμᾶμαι... Φυσοῦσε ἕνα τρελλὸ ἀεράκι. Νεκάτενε τίς ὠραῖες χτενισιές τῶν κοριτσιῶν, γέμιζε τὰ μάτια σκουπίδια, μὰ κανένας δὲν παραπονιόταν. Πομονή, λέγαν ὅλοι. Τὰ παλληκάρια μας τραβοῦνε τόσα, θυσιάζονται γιὰ μᾶς... Ὅπου ξάφνου χόπ! νὰ τους. Ἐνα ἄλμα πάνω ἀπ' τ' ἀγκαθωτὰ τέλια καὶ πέφτουν ζεστοὶ-καφτοὶ στὴν ἀγκαλιά μας. Τότε οἱ μαννάδες ἄρχιζαν ἀμέσως νὰ ψάχνουν κάθε μιὰ τὸ παιδί της, ὅπως ἐκεῖνος ποὺ ξαίρει τ' ἄλογό του τ' ὠραῖο.

—Ποῦ γδάρτηκες, Νίκο;

—Φούσκωσε ἡ φλέβα τοῦ ποδιοῦ σου, Ἄλέκο.

—Γιατί τὸ μάτι σου εἶναι κόκκινο, Μπέμπη;

Μὰ ὁ Νίκος, ὁ Μπέμπης, ὁ Ἄλέκος δὲν δίνουν σ' αὐτὰ σημαῖα. Ὁ νοῦς τους εἶναι ἄλλοῦ. Στὸ δίκωχο. Μὴν τὸ πάρει ὁ ἀέρας καὶ φανεῖ τὸ ξουρισμένο κεφάλι. Αὐτὸ ὅμως καμώνονται ὅλοι πῶς δὲν τὸ βλέπουν. Σὰν νὰ τᾶχουν ἀπὸ πρὶν συμφωνήσῃ. Τὰ κορίτσια ὡστόσο ποῖρνουν θάρρος. Μπροστὰ σ' ὄλο τὸν κόσμο, φιλοῦνται, φιλοῦνε. Ἡ περίσταση τὸ θέλει. Οἱ πατεράδες...ὦ αὐτοὶ τί καμάρι! Ἐκεῖ φυτευτοὶ μὲς στὸν ἄμμο, διηγοῦνται ἱστορίες ἀπ' τὸν καιρὸ τοῦ ἄλλου πολέμου καὶ τόσο δυνατὰ ποὺ τοὺς ἀκοῦν ὅλοι ἕνα γύρω. Καὶ ὅσοι δὲν ἔχουν κανένα κλεισμένο ἐκεῖ μέσα ζηλεύουν...ζηλεύουν...

“Έτσι ἄρχισε ὁ πόλεμος γιὰ μᾶς σὰν παραμῦθι καὶ σὰν παιχνίδι. Ἄπ’ τούς πρώτους βέβαια στὸ φυτώριο ἡρώων ὁ παπᾶ-Λεωνῆς, ἡ παπαδιά κι’ ἡ μπεντουβίνα δουλίτσα—ἤθελε κι’ αὐτὴ νὰ δῆ τὸν μικρὸ τῆς ἀφέντη. Ἄπ’ τὴν ἄλλη ἡ συμπεθέρα μ’ ὄλες τὶς κόρες— πού καλλίτερα νὰ τὶς πάη; Τακτικὴ κι’ ἡ κυρὰ Μαριγῶ μὲ τὰ παιδιά—νὰ δοῦμε ἂν ἔστρωσε αὐτὸς ὁ ἀκαμάτης ὁ Θάνος. Ἡ ἀλήθεια πὼς ὄλοι θέλαν νὰ τὸν καμαρώσουν ντυμένο στρατιώτη. Δὲν τ’ ἀξιώθηκαν ὅμως. Παντα βρισκόταν κλειστός τιμωρία.

—Τί ἔκανε πάλι;

—Σήμερα ἀψπῆρε τὸ παραπαίδι τοῦ μπακάλη πού στέκει φρουρὸς στα τέλια.

—Βρὲ Σταυρῆ! μάλλωσε τὸν φρουρὸ ἢ γειτονοπούλα—ὄλη νᾶζι, στολίδια, βαψίδια—αὐτὴ νὰ μὴν πάη; Βρὲ Σταυρῆ, δὲν ντρέπεσαι λιγάκι; Ἕνα παλληκάρι πού τὸ ξαίρεις τόσα χρόνια;

Μὰ ὁ Σταυρῆς κορδωμένος δὲν ἔδωσε ἀπάντηση. Περπατᾶ πάνω, περπατᾶ κάτω, τὸ ντουφέκι στὸν ὦμο.

—Βρωμόπαιδο! τοῦ φωνάζει κι’ ἡ κυρὰ Μαριγῶ. Τί θαρρεῖς πὼς ἔγινες; Ἴδιος εἶσαι σὰν ὅταν ὁ νουνὸς σοῦ χάρισε τὸ ντουφεκάκι κ’ ἔπαιξε τὸν στρατιώτη στοὺς δρόμους.

Μιλιά ὁ Σταυρῆς. Θὰ τὸν ἔχουν δασκαλέψει, λέγαν τὰ κορίτσια. Σὰν νευρόσπαστο πάει... Κάνει τὸν πρόσκοπο, λὲν τὰ μικρὰ τῆς κυρὰ Μαριγῶς. Μόνο ἡ μάνα τοῦ γλυκομίλησε.

—Σταυρῆ, παιδί μου, πού νᾶχης τὶς εὐχές μου καὶ νὰ δῆς καλὸ, δῶσε αὐτὸ τοῦ Θάνου μου—καὶ τοῦ πέταξε ἕνα δεματάκι στὰ πόδια. Εἶναι κάτι κάλτσες, ἕνα καθαρὸ πεσκύρι καὶ λίγα φοινίκια πού τόσο τοῦ ἀρέσουν. Δὲς του τα, πού νᾶχης τὶς εὐχές μου, γυιέ μου.

Πάλι δὲ μίλησε ὁ Σταυρῆς, μὰ πρόσεξε πολὺ μὴν πατήση τὸ δεματάκι πούχε πέσει στὸν δρόμο του. Ἔτσι κατάλαβε ἡ μάνα πὼς θὰ τὸ δώση.

Ἄπο τότε μετρημένες φορὲς πιά τὸν εἶδαν. Καὶ κάθε φορὰ κι’ ἄλλο Θάνο. Τὴν πρώτη φορὰ, πού μπῆκε σπῆτη ντυμένος στρατιώτης, ἔσφιξε τὴ μάνα στὴν ἀγκαλιά του νὰ τὴν πνίξη στὰ φιλιὰ. Πρᾶμα πού δὲν τῶχε κάνει ποτέ. Κάπνιζε καὶ μπροστὰ στὸν πατέρα. Οὔτε κι’ αὐτὸ τῶχε κάνει.

Μαζεύτηκαν τὰ κορίτσια τῆς συμπεθέρας—στεκόταν κι’ ἡ μπεντουβίνα δουλίτσα στὴν πόρτα—καὶ τὸν κύταζαν μέσα στὰ μάτια. Ὁ λόγος τὸ λέγει, γιὰτὶ καθόταν ὦρες ἐκεῖ στὴ μέση τους καὶ κανένας δὲν μπόρεσε νὰ βρῆ τὴ ματιά του. Ὁλο ξέφευγε σὰν νᾶχε κάτι νὰ κρύψη ἢ νὰ νιτρεπόταν. Ἐτρωγε ὅμως δυὸ-δυὸ τὰ φοινίκια, φούσκωναν τὰ δροσερὰ μάγουλά του μπουκωμένα καὶ τᾶβλεπε ἡ μάνα καὶ χαιρόταν.

—Ἔ, τί γίνεσαι; τοῦλεγε ὁ πατέρας

—Ἕπηρεσία...

—Μπράβο, μπράβο, παιδί μου.

Ἡ Οὐρανία, ἐκείνη ποῦ γραφε στίχους, τὸν πήρε στὴν μπάντα περιέργη.

— Πές μου καὶ μένα.

— Τί νὰ σοῦ πῶ; Μαθαίνουμε πῶς πολεμοῦνε. Κι' αὐτὸ θέλει τέχνη. Δὲν πίστευα ποτέ.

Καὶ τῆς ἔκανε μὲ μεγάλα σχέδια καὶ πολλὰ λόγια ὅλη τὴ θεωρία τῆς ξιφολογῆς. Γιὰ φαντάσου! εἶπε στὸ τέλος. Γιὰ φαντάσου! εἶπε καὶ τὸ κορίτσι φοβισμένο.

Ξανάρτε ἔπειτα ἀπὸ κάμποσο καιρὸ. Πάσχα ἡμέρα. Γδύθηκε, πλύθηκε κι' ἔπεσε ἀμέσως στὸ κρεβατι. Δὲν ἔβαλε μπουκιά στο στόμα. Κοιμήθηκε μιὰ νύκτα καὶ μιὰ μέρα. Ὡστόσο ἡ σάλα πάντα γεμάτη κόσμος. Ἡ συμπεθερα, τὰ κορίτσια, ἡ κυρὰ Μαριγώ, τὰ παιδιὰ τῆς, ἄλλες ξένες γυναῖκες, δυὸ τρεῖς γέροι... Εἶχε ἀκουστῆ πῶς ἦρτε καὶ τρέξαν ὅλοι ἴσως κι' ἀκούσουν τίποτε γιὰ κανένα δικὸ τους. Ἡ μέρα πῆρε νὰ γύρη.

— Ναί, ἀκόμα κοιᾶται, ἔλεγε κάθε τόσο ὁ πατέρας.

— Νὰ χορτάση τὸν ὕπνο, το μωρὸ μου, ἔλεγε ἡ μάννα.

Ἐπὶ τέλους σηκώθηκε. Ζήτησε ἀμέσως ἓνα κονιάκ. Τοῦ φέραν τὴν μπουκάλα.

— Ἐμαθες νὰ πίνης, Θάνο;

— Ἐ, τί νὰ κάνης νὰ περνᾷ ἡ ὥρα;

— Τὴ δουλειὰ σου, παιδί μου.

Ἡ μάννα, τοῦχε φτιάζει βιαστικά τὰ φοινίκια ποὺ τόσο τ'ἄρεσαν.

— Δὲν θὰ πάρης κανένα;

— Μωρὰ εἴμαστε τώρα, μητέρα; καὶ πάτησε τὸ τσιγάρο του χάμω. Λοιπὸν κυρία Φρόσω ὁ ἄντρας σου εἶναι καλὰ καὶ σὲ χαιρετάει. Ἔννοια σου κι' ἔχει γίνει ξεφτέρι.

Ψάχτηκε καὶ τῆς ἔδωσε ἓνα γράμμα. Μιλοῦσε δυνατὰ, ἔκανε πολλὰ χωρατὰ καὶ κύταζε ὄλους ἴσια στὰ μάτια

— ...καὶ σὺ κυρὰ Κατίγκω, νὰ τοῦ στείλῃς λέει, τίποτε χαρτί-λίκι τοῦ γιουῦ σου, γιατί τῶχει ἀνάγκη.

Κι' ἔφυγε ἡ κυρὰ Κατίγκω δυὸ διπλές μὰ πολὺ εὐχαρισμένη.

— Ἔννοια σου καὶ θὰ τοὺς φᾶμε, πατέρα, ἔλεγε κάθε τόσο μὲ στόμφο.

— Ποιοὺς παιδιὰ μου;

— Νὰ αὐτοὺς τοὺς ἄτιμους τοὺς ἐχθροὺς μας (κατέβασε ἀκόμα ἓνα κονιάκ) ἂν δὲν ἦσαν αὐτοί, τί ἀνάγκη εἶχαν τὰ παιδιὰ τοῦ κόσμου νὰ ξεσπιτωθοῦν καὶ νὰ ὑποφέρουν;

— Ὑποφέρεις γιὰ ἐμεῖς; ρώτησε σιγὰ ἡ μάννα.

— Ὁχι, ὁ στρατός εἶναι γλέντι θαρρεῖς.

Ἐφτισε χάμου, κύταξε τὴν Ἐλενίτσα καὶ σήκωσε ψηλὰ τὸ κοιλιάκ του.

— Στὴν ὑγεία σου.

Ἡ Ἐλενίτσα περιχύθηκε ρόδα, δοκίμασε νὰ παίξῃ τὰ λακκάκια

της, μὰ δὲν μπόρεσε, δάγκασε τὰ χεῖλη της, τὰ μάτια της γέμισαν δάκρυα καὶ ἔσκυψε τὸ κεφάλι. Ἡ Οὐρανία ὁμως τὸν πήρε στὴν μπάντα καὶ τοῦ εἶπε:

—Ξαίρεις πῶς φαίνεσαι πολὺ γερασμένος Θάνο;

—Ξαίρω. Καὶ στάθηκε ἡ μόνη στιγμή πού δὲν γελοῦσε.

Πέρασε χρόνος. Οὔτε εἶδηση οὔτε γράμμα. Ὅπου ξαφνικὰ νάσουτον!

—Ἦρτα νὰ δῶ τοὺς γέρους μου. Ἔτσι τοὺς ἔλεγε τώρα. Κουβάλησε μαζί του καὶ κάμποσους ἄλλους. Κοιμήθηκαν στρωματσάδα καὶ πρῶτ—πρῶτ κούρδισαν γλέντι στὴ βεράντα. Μήνυσαν καὶ τῆς γειτονοπούλας, ποῦτρεξε ὅλη νάζι, στολιδία, βαψιδία, νὰ τοὺς κἀνῆ παρέα.

—Γειά σας λεβέντες! ἔλεγε ὁ παπᾶ Λεωνῆς, ἔτσι γιὰ νὰ κρατήσῃ μιὰ στάση. Τί νὰ κἀνῆ; Στρατιῶτες εἶναι, σήμερα ζοῦνε, αὔριο δὲν ζοῦνε.

—Κι' ἄλλους μεζέδες! Χαίντε γρηὰ νὰ ζήσῃς, φώναζε ὁ Θάνος καὶ πέταξε στὴ μάννα του μιὰ φοῦχτα γρόσια.

—Ἀπὸ σὰς περιμένει ὁ κόσμος, ἄρχισε πάλι ὁ παπᾶ Λεωνῆς ἔτσι γιὰ νὰ τοὺς κολακέψῃ. Εἶχαν ἔρτει στὸ κέφι καὶ τοὺς φοβόταν. Νὰ τοὺς ξεκάνετε ὅλους ὡς τὸν ἕνα, αὐτοὺς πού λέτε.

—Γιὰ ποιοὺς καλὲ λέει ὁ γέροντας.

—Νά, τοὺς ἐχθροὺς μας.

—Σαμπως κι' αὐτοὶ οἱ κακομοίρηδες φταίνε; Ἄλλοι τοὺς βάζουν.

Ἔφυγε καὶ δὲν ξανάρτε πλέον. Σὲ λίγο μάθαν πῶς σκοτώθηκε καὶ τώρα τὸν κλαῖνε...Εἶδες ἐκεῖ λεβεντιά! Θαύμαζε ἡ κυρὰ Μαριγῶ. Ποιὸς τὸ περίμενε ἀπὸ τὸν ἀκαμάτη. Ἐγὼ τὸ περίμενα, λέγει σεμνὰ ὁ πατέρας. Τὰ κορίτσια τὸν καμαρώνουν, μόνον ἡ μάννα σκυμμένη σιωποῦσε. Καὶ νὰ πάλι ἔχουν στήσει ξεφρενιασμένο γιορτάσι οἱ ὄνεμοι κι' ἀπ' τὴν ἄδεια καμαρούλα τοῦ Θάνου, φοβισμένα ταισιριζοῦν τὸ κἀνηλάκι. Μαζεμένοι πέντε δέκα φαντάρου κάνουν συντροφιά στοὺς γέρους τοῦ σκοτωμένου συντρόφου. Καὶ οἱ γυναῖκες τριγύρω ζητοῦν κατὶ νὰ μάθουν. Αὐτοὶ ἔχουν ζήσῃ μαζί του πορεῖες καὶ μάχες, χρόνια καὶ μέρες καὶ τὸν ξαίρουν πιο καλὰ κι' ἀπ' τὴ μάννα πού τον ἔχει γεννήσει. Μὲς τὴν βουή τοῦ ἀνέμου ντουντουνίζουν τὰ τζάμια κι' ἡ καμπάνα τρομαγμένη ριγᾶ. Ἀνατρίχιαζαν κάθε φορά αἱ γυναῖκες κι' ἔοριχναν γρήγορες ματιές στὸν παπᾶ Λεωνῆ νὰ πάρουν κουράγιο. Μ' αὐτὸς κάνει πῶς δὲν βλέπει, γιατί ἀπο συνήθεια ὅλο καὶ βάζει ὁ νοῦς του: Εἶναι ὁ Θάνος.

—Σλλαβε! τὸν καλημέριζα πάντα, ἔτσι ἄρχισε νὰ διηγᾶται ὁ πρῶτος φαντάρου καὶ τὰ ματάκια του, κόκκινα, πονηρὰ καὶ θυμωμένα παιζαν μὲς στὸ σουρωμένο πετσί του. Γιατί σκλάβε; ἀποροῦσε ὁ Θάνος. Ἀμὲ τί; Σκλάβος δὲν εἶσαι; Κάνεις ὅτι θέλεις, Πᾶς ὅπου θέλεις; Μιλᾶς ὅπως θέλεις; Ὅχι. Λοιπὸν εἶσαι σκλάβος. Εἶμαι στρατιώτης, ἔλεγε ἐκεῖνο. Μήπως τόθελες κ' εἶσαι; Θελῆσα κι' ἤρτα.

Γιατί ήρτες; Πές λοιπόν, γιατί ήρτες; Χά, δὲν ἤξερε τί ν' ἀπαντήσῃ. "Ἦρτα..." Ἦρτα... Ξαίρετε τὸ παιχνίδι; Πετάει... Πετάει... ὁ γαῖδαρος! "Ἰδία ἔκανε καὶ κείνος.

— "Ὅχι, τὰ παραλῆς συνάδελφε, τὸν ἔκοψε ἄλλος. Τὸ παιδί ἦταν πατριώτης! "Ἔτσι ὅπως πολὺ σωστὰ τὰ μίλησε σήμερα τὸ πρῶτὸ ὁ ταγματάρχης στὸ μνημόσυνο. Ἕνας γενναῖος καὶ τίμιος στρατιώτης πειθαρχημένος εἰς τοὺς ἀνωτέρους, πιστὸς εἰς τὸ καθήκον...

— "Ἄς τα αὐτὰ ἀδερφάκι. Στὸ προκείμενο. Γιατί ἦρτε;

— Για νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν Πατρίδα, ντέ! Για νὰ πολεμήσῃ γιὰ τὴν λεφτεριά, εἶπε, μὲ ἔμφαση ὁ ἄλλος.

— "Ἔτσι σοῦ εἶπαν καὶ σένα, ἀγρίεψε ὁ πρῶτος, καὶ τὸ πιστεύεις καὶ σὺ σὰν καὶ ὄλοι. Για ποιά λεφτεριά, μπρέ, μιλάεις; Εἶσαι λῆφτερος ἐσύ; Κάνεις ὅ,τι θέλεις— ὄχι τώρα πού εἶσαι στρατιώτης μα καὶ πρῶτα, καὶ πάντα;

Μετρώντας ἕνα-ἕνα τὰ λόγια του, μῆκε στὴ μέση ὁ τρίτος.

— Ἀκούστε νὰ σὰς πῶ: Ἐλευθερία— ἀπόλυτη— δὲν— μπορεῖ— νὰ ὑπάρξῃ— ὅταν— ζοῦν— πολλοὶ— μαζύ. Ἡ κοινωνία θὰ γινόταν ζούγκλα. Ὁ ἕνας θὰ φῆ τὸν ἄλλο. Χρειάζεται μιὰ τάξη, ἕνας νόμος. Καὶ νὰ τὸν σέβονται...

— Κλειστο! Ξέρουμε πού θέλεις νὰ φτάσῃς. Στὸ Κράτος τοῦ Νόμου! Στὴν δικτατορία!...

— ...ἂν ἐπιβάλλῃ δικαιοσύνη...

— Χωρὶς ἐλευθερία δὲν λέγεσαι ἄνθρωπος.

— Ὅση ἐλευθερία ἀξίζει ὁ καθένας τὴν ἔχει.

— Ὅχι, ἀγρίεψε ὁ πρῶτος, δὲν θὰ σὰς περάσῃ. Τὴν λεφτεριά ὁ λαός, ἀπ' τὰ βρωμερὰ τὰ χέρια σας θὰ τὴν λεφτερώσῃ. Εἴμαστε ἢ μάζα. Οἱ πῖο πολλοί. Θέτε δὲν θέτε, θὰ σὰς τὴν ἐπιβάλουμε ἐμεῖς τὴν λεφτεριά. "Ὅχι νὰ κάνουν τοὺς ἀνθρώπους σκλάβους... κρέσς γιὰ κανόνια...

— Ποιοί;

— Αὐτοὶ πού κάνουν τοὺς πολέμους! κι' ἔδειξε μὲ τὰ δυὸ του χέρια τὰ τζάμια πού ἔτριζαν ὀλοένα.

Κύταζαν κατὰ κεῖ ὄλοι φοβισμένοι. Περίμεναν κόμποση ὦρα, μὲ τὴν πνοὴ κομμένη, μὰ δὲν φάνηκε κανένας. "Ἔτσι βρῆκε καιρὸ νὰ μῆ στὴ μέση ἕνα χλωμὸ παλληκάρι, μ' ἕνα πρόσωπο γαληνεμένο σὰν τοῦ τυφλοῦ, μ' ὄλο πού ἀνοίγαν πάνω του δυὸ πλατεῖα σκοτεινὰ μάτια.

— Τὸ ριζικό του καθένας τὸ φτιάχνει, τὴν κάθε μέρα πού ζεῖ, εἶπε μὲ τὴν βελουδένια φωνή του. Πληρώνει τὴν κληρονομιά πού φέρνει μαζύ του κ' ἐτοιμάζει τὴν καινούρια ζωὴ.

— Δὲ βαριέσαι, ἀναστέναξε ἐκεῖνος ποῦχε τὰ θυμωμένα ματάκια, μὲ τὸν θάνατο ὅλα τελειώνουν.

— Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ φτιάξουμε μιὰ καλὴ Κυβέρνηση, ἔτσι πού νὰ ζήσουμε ξέγνοιαστοὶ τὴν ἔρημη αὐτὴ τὴ ζωὴ μας, εἶπεν ὁ Τρίτος.

—Γιὰ νὰ ἐκμεταλλεύεται πάλι τοὺς φτωχοὺς, νὰ βάζῃ φόρους, νὰ θέλῃ κανόνια, νὰ κἀνῃ πολέμους.

—... δὲν τελειώνουν ὅλα μὲ τὸν θάνατο, ὄχι, ἐξακολούθησε νὰ ξηγᾷ ἡσυχος ἐκεῖνος μὲ τὰ ὄνειροπαρμένα μάτια. Κανένας δὲν ξεφεύγει ἀπ' τὸ γύρω. Ζεῖς δὲν ζεῖς τὸ ἴδιο κάνει.

—Δηλαδή;

—...ὕπάρχεις.

—Κι' ὁ Θάνος; ρώτησε μὲ λαχτάρα ἡ Οὐρανία.

—Ἐμένα ἄκουγε ὁ Θάνος. Μοῦλεγε πάντα: Τὰ θαύματα δὲν σώζουν τὸν κόσμο. Ἄμὲ τί; Μέσα του θά βρῆ ὁ ἄνθρωπος τὴν δύναμη νὰ σώσῃ τὸν ἑαυτό του καὶ τοὺς ἄλλους.

—Μέσα του βέβαια, στὴ θεϊκὴ σπῖθα πού ζεῖ, ξαναζεῖ, δὲν σβύνει, πληθαίνει, εἶπε καὶ κείνος μὲ τὴ βελουδένια φωνή. Μ' ἄκουγε ὁ Θάνος.

Τὴν ἴδια ὥρα ἔδωσε μιὰ καὶ μπῆκε στὴ μέση ἓνα χοντροκομμένο παλληκάρι. Εἶχε τραχειὰ φωνὴ κι' ἀδέξια γλώσσα.

—Ἐμένα. Τᾶρεσε νὰ τοῦ λέω γιὰ ψαρκιή.

“Ὅλοι γύρισαν ξαφνιασμένοι.

—“Ε; Τί;

—Γιὰ ψαρκιή, λέω, ξανάπε βαρεῖα καὶ γούρλωσε τὰ μάτια. Τὰ κορίτσια παίξαν μὲς στὴν φύχτα τοὺς ἓνα γελάκι, μὰ ἐκεῖνος τὴν δουλειὰ του.

—... γιατί πρέπει νὰ ξέρετε, ἐμεῖς εἴμαστε νησιῶτες κι' ἀπ' τὴν ψαρκιή ζοῦμε. Μέρα νύκτα μὲς στὰ καθαρὰ νερὰ τῆς θάλασσας. Φυσοῦν τὰ μαϊστράλια... κι' ἅμα ὁ καιρὸς σὲ βρεῖ φορτωμένος...

“Ἐσκυψε τὸ κεφάλι, συλλογίστηκε κάμποση ὥρα καὶ τοὺς βεβαίωσε πάλι.

—Ναί. Εἴμαστε νησιῶτες. Συνηθισμένοι στὰ καθαρὰ νερὰ. Στὴ θάλασσα. Τί γυρεύουμε τώρα μὲς τίς λάσπες;

Τοὺς κύταξε ὄλους ἓνα-ἓνα, ἀπορημένος, μὲ τάγαθὰ χοντρά του μάτια καὶ περίμενε κάμποση ὥρα ὑπομονητικὰ ν' ἀπαντήσουν. Σὰν εἶδε πὼς κανένας δὲν μιλοῦσε, συμβιβάστηκε.

—Χέ, τί νὰ γίνῃ... Μιά ψυχὴ χρωστᾶμε, ἂν μᾶς φᾶν τὰ ψάρια ἢ τὰ σκουλήκια τὸ ἴδιο κάνει...

—Ἐσένα θάκοιμε τώρα; τὸν ἔκοψε ἐκεῖνος μὲ τὰ θυμωμένα ματάκια, κι' ἀλήθεια ἀπόρησαν ὅλοι πὼς τόση ὥρα τὸν ἀκούγαν μὲ ὑπομονὴ κ' ἐνδιαφέρον. Μὰ δὲν μποροῦσε πιά νὰ κολλήσῃ ἡ κομμένη κουβέντα. Μὲς στὴ σιωπὴ σύριζαν οἱ ἄνεμοι, τσιτσιρίζε τὸ καντηλάκι, ἀναστέναζαν οἱ γυναῖκες κι' ἡ κομμένη κουβέντα δὲν μποροῦσε πιά νὰ κολλήσῃ.

—Τέτοιους ἤρωες χρειάζεται ἡ Πατρίδα, εἶπε ἐπὶ τέλους σοφὰ ἐκεῖνος πού ἤθελε μιὰ κυβέρνηση γιὰ νὰ ζήσει ἡσυχος τὴ ζωὴ του.

—Γιὰ νὰ τοὺς θάβῃ ἐν πομπῇ καὶ παραταξί, σὰν καλὴ ὥρα, τὸν ἔκοψε ὁ ἄλλος μὲ τὰ θυμωμένα ματάκια κ' ἔδειξε μὲ τὰ δύο του

χέρια κατά τὴν ἐκκλησιά. Νὰ πῆς τέτοια παλληκάρια χρειάζεται ὁ λαὸς γιὰ νὰ βρῆ τὸ δίκαιό του, καταλαβαίνω.

—Παράδειγμα τὰ χρειάζεται, εἶπε καὶ κείνος μὲ τὰ ἐκατατικά μάτια. Δὲν φοβήθηκε τὸν θάνατο. Τὸν νίκησε.

—“Ὅπως κι’ ἂν ἔρτη...Χμ...μπήκε πάλι στὴ μέση ὁ ψαρᾶς μὲ τὴ χοντρή φωνή. Θάνατος εἶναι.

—“Ὅχι. Ἐκείνη τὴν ὥρα...

—“Ἐ λοιπὸν ἐκείνη τὴν ὥρα, ἄρχισε μὲ δυνατοὺς λυγμοὺς ἡ κυρὰ Μαριγῶ, πῶς σκοτώθηκε τὸ συχωρεμένο μας;

—Ἐκείνη τὴν ὥρα ἔλαμπε ὁ ἥλιος!

—“Ἄ! ἔκαμε ἡ μαννα κι’ ἐσκέπασε μὲ τὰ δυό της χέρια τὰ μάτια. Ὅλα σκοτείνιασαν γύρω, σιῶπησαν οἱ ἄνεμοι κι’ ἀκούστηκε δυνατὰ τοῦ καντηλιοῦ τὸ τσιρ-τσιρ.

—...ὁ κάμπος κυματοῦσε σὰ θάλασσα...

—...μόλις εἶχαμε ἀφήσει τὰ σπιτάκια σπαρμένα ἐκεῖ γύρω.

—...στήσαμε τὰ κανόνια μὲς στὰ καρποφόρα, μανταρινιές θαρρῶ ἦσαν.

—...ἔρημα τὰ σπιτάκια, ὀρθάνοικτες οἱ πόρτες, μέσα ντουλάπες, καρέκλες.

—...ὁποῖος ἤθελε ἔμπαινε ἔβγαине, καὶ γύρω σπαρμένα σαλατικά, τρυφερὰ πράσινα μαρουλάκια.

—...τ’ ἄροτρο, τὸ πηγάδι. Πλάσμα κανένα. Πάνω σ’ ἓνα τραπέζι ἀκόμα ἀνοιγμένο ἓνα τετράδιο παιδιοῦ.

—...κι’ ἔπεφτε βροχὴ τὸ σίδερο ποὺ χαλκεύουν οἱ κεφαλιούχοι γιὰ νὰ τὰ σκοτώνουν αὐτὰ τὰ παιδιὰ τοῦ λαοῦ.

—“Ἔτσι εἶναι καὶ στὴ θάλασσα. Τὸ μεγάλο ψάρι τρώει τὸ μικρό.

—“Ἐλαμπε ὁ ἥλιος καὶ κυματοῦσε ὁ κάμπος.

—“Ἦταν σὰν νᾶχε βρέξει αἷμα, ἀπ’ τὴν πολλὴ παπαρούνα.

—Λοιπὸν σίγουρα ὁ Θάνατος θάχρη σκοτώσει κανένα...ἄρχισε σιγὰ ὁ τυφλὸς ποῦχε μάτια.

—“Ὅχι τὸ παιδί μου! ἔρριξε μιὰν ἄγρια φωνὴ ἡ μαννα,

—Δὲν λέω τώρα, σ’ ἄλλη ζωὴ.

—Ἐκεῖ ποὺ γελοῦσε ὁ κακόμοιρος τὸν βρῆκε, εἶπε ὡμὰ ὁ ψαρᾶς. Μὲ τὴν χοντρήν φωνὴν του γέμισε ἡ κάμαρα πρόσωπα πελιδνά, βουβά χεῖλια, ὀρθάνοικτα μάτια...

—Φυλαχτεῖτε! Μποροῦσε νὰ τὴν γλυτώση! Στὰ μετόπισθεν ὁ τραυματίας! Ὅρουμαγδοὶ τὰ κανόνια. Ὅλοι πρηνηδόν. Αὐτὸς καβάλλυ! Μᾶς ἐπίσημαναν. Σὰν νὰ τὸ ζητοῦσε. Κατέβα μωρὲ κάτω ἀπ’ τὸ κανόνι. Τίποτε. Κατέβα! Τίναζε τὸ λαβωμένο του χέρι καὶ μᾶς ράντιζε ὅλους μὲ αἷμα. Πιέτε! Πιέτε! Ἦταν τρελλός. Ἔτσι φώναζε: Πιέτε. Ὡς που πετάχτηκε χωρισμένο τὸ χέρι. Φᾶτε! Φᾶτε! τὸ κρεας μου. Φᾶτε νὰ μὲ θυμᾶστε. Πῶς νὰ τὸ ξεχάσης! Μιὰ ὀβίδα... Τέτοιος ἦσως. Τοῦ πήρε κοφτὰ τὸ κεφάλι. Ἐμεινε...Δὲ λύγισε. Ἀκέφαλο τὸ κορμί. Στὸ κανόνι. Νιύθηκε ἓνα κόκκινο κῶμα...

—Ξεπλήρωσε πολλῶν ζωῶν τὰ χρέη. Ἡ θυσία δὲν πάει χαμένη, εἶπε ὁ τυφλὸς ποῦχε μάτια.

—Ἐζησε τὴ ζωὴ του... Ὡς ἐκεῖ ἦταν.

—Ἀναπαύτηκε, εἶπεν ἀπλᾶ ὁ ψαρᾶς.

—Τέτοιους θέλει ὁ καινούριος κόσμος. Τὸ αἷμα τους γίνεται σπόρος, εἶπεν ἐκεῖνος μὲ τὰ θυμωμένα ματάκια.

—Θυσιάστηκε γιὰ τὴν Πατρίδα ὁ ἥρωας, ἐπέμενε ὁ ἄλλος, ποῦ ἤθελε μιὰ Κυβέρνηση γιὰ νὰ ζῆ ἡσυχος.

«Ἄ μπᾶ» σκέφτηκε θλιβερά ἡ Οὐράνια, «ποιὸς ξαίρει τί νᾶχε στοῦ νοῦ του». — Ἄ μπᾶ σκέφτηκαν οἱ γέροι «δὲν μπορεῖ νᾶναι τὸ παιδί μας». Στὴν ὥρα ρίγησε ἄσα—τοῦν—τοῦν—τοῦν ἢ καμπάνα, κι' ὄλοι κυτάχθηκαν τρομαγμένοι.

Πέρασαν χρόνια καὶ τὸν περιμένουν ἀκόμα. Πόσα δὲν γίνονται στὸν κόσμο; Κάθε φορὰ ποῦ ὁ ἥλιος καίγει τὴν πλάση καὶ ἡ παπαρούνα τὴν ραντζεῖ μὲ αἷμα, μιλοῦν γιὰ τὸν Θάνο. Ἀκόμα κι' ὅταν ντουντουνίζουν τὰ τζάμια καὶ κάνουν τὰ καντηλάκια τσίρ—τσίρ. Μόνο ὅταν ριγᾶ ἡ καμπάνα κυτάζονται φοβισμένοι. Μὰ σιγᾶ—σιγα πέρασε κι' ὁ φόβος. Τώρα πιά μολογοῦν τὴ σκέψη τους. Βλέπουν ψηλά τὸ καμπαναριό, χαμογελοῦν, κλείνουν τόνα μάτι, καὶ λένε:

—Νᾶ—τοῦν—τοῦν—Θάνο.

ΜΑΡΙΚΑ ΡΟΥΣΣΙΑ

ΩΔΗ ΣΤΗ ΖΩΗ

Ἄνοιξα τὰ μάτια μου
καὶ πίστεψα στὸν ἥλιο
ποῦ κυβερνοῦσε τὸ βασίλειο σου.

Μέσα στὴν παντοδυναμία του
ποῦ σὲ προστάτευε καὶ σὲ δημιουργοῦσε,
βασίλευες ἐσύ,
γιὰ νὰ ἀγκαλιάζεις στοργικᾶ
ὅλα τὰ πλάσματα τοῦ κόσμου
καὶ νὰ καθοδηγῆς τὰ βήματά τους
μὲς τὴν αὐτοκρατορικὴ σου ἐξουσία.

Μὲς' τοὺς γλαυκοὺς ὀρίζοντες
καὶ μέσα στὶς ἐξαίσιες αὐγές σου
ἔλαμπε τ' ὄραμα τοῦ κόσμου
κι' ἀνθίζε τὸ μοναδικὸ λουλούδι,
ἡ ζωὴ μου.

Τις μαγικές ημέρες σου
 πού τάιζαν τὴ γήϊνη ὕπαρξή μου
 μὲ τὴν εἰδωλολατρική τους γοητεία,
 δὲν ἤθελα νὰ τις ἀπαρνηθῶ
 κι' οὔτε δυνήθηκα ποτὲ νὰ τις μισήσω,
 μὲς' τὴ σκληρὴν ἐπίγνωση
 τοῦ πεπρωμένου τῆς φθορᾶς.

Μὲ τις ἀπατηλὲς ἐλπίδες σου
 ἐπλάνεψες τοὺς χτύπους τῆς καρδιάς μου
 πού χτυποῦσαν μονάχα γιὰ σένα
 καρτερικὰ καὶ δίχως τέλος.

Ἡ σάρκινη καρδιά μου
 δέθηκε μὲ τὰ μάγια σου
 γιὰ νὰ λατρέψει τοὺς παλμούς της.

Οἱ χίμαιρες μὲ τὰ ἡδονικὰ φτερά τους
 ἐμάγευαν τὶς πυρετικές πληγές μου
 π' ἀγρυπνοῦσαν βαθειὰ μου.

Μέσα στὶς φλέβες μου μονάχα
 τὰ ρίγη σου κυμάτιζαν
 καὶ γλυκοτραγουδοῦσαν
 τὸ αἰώνιο σου τραγούδι,
 ὦ Ζωή!
 ἔρατινὴ καὶ μόνη...

Κι' ὅταν στὸ μαρασμὸ τῆς ὕλης
 π' ὁ χωρισμὸς μας θὰν μοιραῖος,
 σὰν τελευταίαν ἀπόκαλυψη
 τῆς παντοδύναμης μου ἀγάπης,
 σκῦψε καὶ μάζεψε τὰ δάκρυα
 ἀπὸ τὰ μυστικὰ λουλούδια τῆς καρδιάς μου,
 πού θὰ θρηνήσουν γοερὰ
 καὶ θὰ μαδήσουν.

ΑΡΗΣ ΑΣΤΡΑΙΟΣ

Ἄπ' τὴν ἀνέκδοτη συλλογὴ «Ὠδὲς τοῦ Ω»].

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΑΝΕΒΑΣΜΑ

Σάν μοῦ ζητήθη νά γράψω σχετικά μέ τόν Γιώργο Φασουλιώτη, δέν ξεύρω ἂν ἡ πρώτη μου σκέψις ἦταν ν' ἀρνηθῶ μά μοῦ φάνηκε πῶς τόν ἄκουσα καί πάλι, ὅπως τότε νά λέγη σ' ἓνα γνωστό μου πρόσωπο: «Δέν πρέπει νά εἶμαστε τσιγκούνηδες τοῦ ἑαυτοῦ μας. Καλά ἡ ἐργασία σου στό σχολεῖον ἀναγνωρίζω πῶς σέ ἀπασχολεῖ ἐξακολουθητικά μά δέν πρέπει νά ἀρνεῖσαι συστηματικά κάθε τί πού τὸ σχολεῖον δέν ἀπαιτεῖ ἄμεσα. Ἄν σοῦ ζητοῦν νά κάμης μιὰ διάλεξη, νά γράψης ἓνα ἄρθρο, νά ἀναλάβης ἓνα ἔργο, εἶναι γιατί νομίζουν πῶς κάτι μπορεῖς νά πῆς πού δέν τὸ ξέρουν, κάτι μπορεῖς νά προσφέρης ἀπό τόν δικό σου κόσμο· κι' ὁ τόπος μας εἶναι φτωχός· κάμε τὸν ψυχικά, πνευματικά πιό πλούσιο. Ἄν μάθω πῶς πάλι ἀρνήθηκες θά θυμῶσω». Ὁ δεικτής τοῦ χεριοῦ του θέλησε νά ὑψωθῆ σέ ἀπειλή, μά τὰ μάτια του τῆς χαμογέλασαν καί τὸ χέρι του ἀκούμπησε σιτὸν ὦμο της ἐνθαρρυντικά. Ἔτσι μίλησε κάποτε ὁ Γιώργος Φασουλιώτης γιατί ἐκεῖνος ἦταν πλούσιος ψυχικά, γιατί μποροῦσε νά δώσῃ καί πιό πολλά ἀκόμη ἀπὸ ὅτι τοῦ ζητοῦσαν γι' αὐτὸ καί δέν φείστηκε ποτέ τοῦ ἑαυτοῦ του. Πολλοὶ εἶναι σάν καί μένα ἐκεῖνοι πού νοιώθουμε πῶς τὸ δῶρο τῆς δικῆς του τῆς ζωῆς, τῆς δικῆς του σκέψης, μᾶς ἔκαμε πιό πλούσιους. Σέ κάθε περίοδο τῆς ζωῆς μου τόσο τὸν βρῖσκω πού, ἂν ἐπρόκειτο νά ἔγραφα τίς ἀναμνήσεις μου ἀπ' αὐτὸν τὸν διαλεχτὸν ἄνθρωπο, θᾶπρεπε καί τὴν ἱστορία τῆς δικῆς μου τῆς ζωῆς νά ἔγραφα. Μά σήμερα μπροστὰ στὰ μάτια μου ξεχωρίζει στὴν τελευταία του προσπάθεια στό θέατρον.

Μέ ἰδιαίτερη πάντα εὐχαρίστηση ἐργαζόταν γιὰ τὲς Χριστουγεννιάτικες γιορτὲς τοῦ Ἀνωτέρου Παρθεναγωγείου Λεμεσοῦ. Κι' ὅταν πιά τὸ σχολεῖον συνεπληρώθη σὲ Γυμνάσιον Ἑθελέων, καί σ' αὐτὸ θάμεναν τὰ παιδιὰ πιό πολὺν καιρὸ καί θᾶταν ἔτσι δυνατὴ μιὰ μακρόχρονη ἐπεξεργασία, σκεφτήκαμε σοβαρὰ τὴ δημιουργία ἑνὸς πραγματικῶν παιδικῶν ἢ μᾶλλον μαθητικῶν θεάτρον πού σ' αὐτὸ θά παίζονταν ἀπὸ παιδιὰ, ἔργα γραμμένα γιὰ παιδιὰ, κι' ἀπὸ ἀνθρώπους πού ἔνοιωσαν τὰ παιδιὰ. Οἱ ρόλοι δέν θά ἔπρεπε ποτέ νά ξεπερνοῦν τὲς δυνατότητες ἀποδόσεως τοῦ παιδιοῦ καί τὸ θέμα θᾶπρεπε νά εἶναι παρμένο εἴτε ἀπὸ τὴν πραγματικότητα εἴτε ἀπὸ τὸν κόσμο τῆς φαντασίας, μά πάντα γύρω ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ παιδιοῦ. Γιατί βέβαια παιδικὸ θέατρο δέν σημαίνει ἔργα παιγμένα ἀπὸ παιδιὰ ἔστω καί ἂν δέν εἶναι γραμμένα γιὰ αὐτὰ ἢ ἀκόμα ἔργα, πού οἱ ἥρωές τους εἶναι παιδιὰ, ἔστω κι' ἂν εἶναι γραμμένα ἀπὸ ἀνθρώπους πού δέν ἔνοιωσαν βαθεῖα τὸ παιδί καί γι' αὐτὸ τὲς πιό πολλές φορές εἶναι ἔργα ἀνοῦσια καί πού ὡς τέτοια δέν ἔχουν καμμιά ἀπήχηση στὴν παιδικὴ ψυχὴ. Κ' ὕστερα μιὰ σχολικὴ θεατρι-

κή παράστασης θά πρέπει νά ἔρχεται σάν τὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς σοβαρῆς ἐνδοσχολικῆς ἐργασίας, νά εἶναι ὅσον τὸ δυνατόν πιὸ ἄρτια γιὰ νά δίνη καί στὰ παιδιὰ πραγματικὰ μιὰν καλλιτεχνικὴν συγκίνηση, γιὰ ν' ἀνεβάσῃ ἔτσι τὸ αἰσθητικὸ τους ἐπίπεδο καί νά τὰ συνηθίσῃ στὴν ἀπόλυτα εὐσυνειδητὴ ἐργασία. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἡ καλλιτεχνικὴ κίνησις δὲν θά εἶναι στασιμωδικὴ καί ἀποπαιδαγωγικῆς ἀπόψεως ἢ συμβολὴ τῆς θᾶναι σημαντικῆ.

Μερικὲς ἀπ' αὐτὲς τὲς ἰδέες ἐπηρέασαν τὴν Χριστουγεννιάτικη Γιορτῆ τοῦ 1942, μὰ ἐπειδὴ λίγες ἐβδομάδες ἔμεναν ὡς τὴν καθωρισμένην ἀπὸ τὴ συνήθεια ἡμέρα τῆς παράστασης, γι' αὐτὸ δὲν εἴμαστε ὅσο θά θέλαμε συνεπεῖς μὲ τὸ σύνολο τοῦ πιὸ πάνω προγράμματός μας. Μα γιὰ τὴν παράσταση τοῦ 1943 ἀρχίσαμε νὰ σκεφτόμαστε ἀμέσως μετὰ ἀπὸ τὴν προηγούμενη Χριστουγεννιάτικη Γιορτῆ. Βρήκαμε τὰ τρία μονόπρακτα ἔργα τῆς Κας Ἑλένης Αὐτῆνοῦ (Κουδοῦνι, Πρωτομαγιά, Φοβιτσιάρα), πού ἀνταποκρίνονταν στὲς ἀντιλήψεις μας. Πρᾶγμα περιεργο γιὰ τὸν ἄνθρωπο πού συνήθως αὐτοσχεδιάζει, ἐπειδὴ ἴσως ἤξευρε πὼς ἔστω καί τὴν τελευταία στιγμὴ θά τὰ κατάφερνε, ἀπὸ πολὺ πρὶν σχεδιάστηκαν τὰ κοστύμια, μελετήθηκαν κ' οἱ πιὸ μικρὲς λεπτομέρειες. Κι' ἐδῶ δὲν μπορῶ νά μὴ ἀναφέρω τὴ συνεργασία τῆς Κας Γ. Ἀγγελινίδου πού στὸ λεπτό τῆς γούστο καί στὴν εὐσυνειδησία τῆς ὀφείλεται τὸ νοικοκυρεμένο παρουσιασμα τῶν ἔργων. Στὴν ἰδεώδη συνεργασία μετὰ τὸ συγγραφέως καί σκηνοθέτου, προσετέθη γιὰ τὸ «Κουδοῦνι» καί τὴ «Φοβιτσιάρα» κ' ἡ διαλεχτὴ συνεργασία τοῦ κ. Σόλωνος Μιχαηλίδη, πού ἔγραψε εἰδικὰ γι' αὐτὰ τὴ μουσική. Αὐτὰ ἦταν τὰ τελευταῖα ἔργα πού ἀνέβασε ὁ ἴδιος καί ἐμεῖς πού νομίζαμε πὼς ἦταν μιὰ καινούργια ἀρχή...

Ἦταν ἤδη ἄρρωστος καί ὁμως ἐρχόταν τακτικὰ στὲς πρόβες. Ἔνας πόνος στὴν καρδιά, μιὰ δύσπνοια, εἴκοσι—τριάντα φορές τὸν σταματοῦσε στὸ δρόμο. Κι' αὐτὸς πού ἔδινε τὸ κάθε τι, ἀρνιόταν νὰ παίρνη ἀμάξι γιὰ νά μὴ μεγαλώσουν τὰ ἔξοδα γιὰ τὴν παράσταση. «Πρέπει νά βγάλωμε ὅσον τὸ δυνατόν πιὸ πολλὰ γιὰ τὴ Μαθητικὴ Πρόνοια», μοῦ ἔλεγε. Τί τοῦ χρωστᾷ ἡ Μαθητικὴ Πρόνοια, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς κόπους γιὰ τὸ ἀνέβασμα τῶν ἔργων τῆς Χριστουγεννιάτικης Γιορτῆς, καμμιά ἄλλη φορὰ θά πῶ.

Στὴν εἰσήγηση νά ἀπαγορευθῇ στα παιδιὰ πού δὲ λάβαιναν μέρος στὴν παράσταση νά παρακολουθοῦν τὲς πρώτες πρόβες μὲ τὲς, ὅπως εἶναι φυσικὸ, ἐξακολουθητικὲς διακοπές, γιὰ νά μὴ γίνεταί θόρυβος καί παρεμποδίζωνται οἱ πρόβες, μοῦ ἀπάντησε: «Ἄφητε τὰ παιδιὰ. Τί σημαίνει ἂν ἐνοχλοῦν καί λίγο τὲς πρόβες. Τὸ σκέφτηκες πὼς ἐμεῖς τώρα τοὺς δίνουμε ἀναμνήσεις γιὰ ὕστερα; Ἰσὼς αὐτὲς νά εἶναι οἱ τὶ ὁμορφες στιγμὲς τῆς ζωῆς τους μὴν τοὺς τὲς στερήσης». Καί κρατήσαμε τὰ παιδιὰ κι' αὐτὸς ἄρρωστος κουραζόταν ἀκόμα πιὸ πολὺ ἀνάμεσα στὸ θόρυβό τους μὰ χαίρόταν μὲ τὴ χαρὰ τους. Καί σάν τὸν ἀληθινὸ δάσκαλο πού, ὅπως λέν, εἶναι

σάν τῆ λαμπάδα, ἔλωανε δίνοντας φῶς. Κι' ἔκανε σχέδια καὶ μᾶς μιλοῦσε γιὰ τὸ ἐφτάπτυχο τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας, γιὰ τὴ διασκευὴ παραμυθιῶν, γιὰ νέα ἀνεβάσματα κ' ὕστερα μιὰ μέρα: «Αὐτὴ τῆ φορά δὲ θὰ τῆ γλυτώσω» καὶ τὴν ἐπαύριον ἦταν πάλι στὲς πρόβες κι' ἐξακολουθοῦσε νὰ δίνῃ φῶς κι' ἐξακολουθοῦσε νὰ κἀνῃ σχέδια κι' ἐξακολουθοῦσε στὸ ὠρισμένο μέρος νὰ συγκινῆται καὶ νὰ δακρῶζῃ σάν ἡ καλὴ μαθήτρια ἀναγκάζεται ἀπὸ τὴ φτώχεια νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ σχολεῖον πού ἀγαποῦσε γιὰ νὰ μῆ πρόωρα στὴ βιοπάλη. «ᾠ! αὐτὰ τὰ πράγματα δὲν πρέπει πιά νὰ συμβαίνουν», εἶπε πολλές φορές σ' αὐτὸ τὸ μέρος. Μὰ ἦλθε μιὰ μέρα, πού ἡ λαμπάδα ἔσβυσε ὀλότελα. Ἄν τοῦλάχιστο εἶχαμε κρατήσῃ λίγη ἀπὸ τὴ δικὴ τῆς ἀκτινοβολία ἐμεῖς πού πρωτσείδαμε χάρις στο δικό τῆς φῶς τὴν ὁμορφιὰ τῆς τέχνης κι' ἀργότερα πολλές ἀπὸ τὲς ὁμορφιὲς τῆς ζωῆς! Λίγη ἀπὸ τὴ δικὴ τῆς ἀκτινοβολία! γιὰ μᾶς μεγάλη εὐχὴ! κι' ἐκεῖνος, πού τὸ πιο ἄρτιό του ἔργο ἦταν ὁ ἑαυτός του, θὰ ζοῦσε ἀκόμα μέσα ἀπὸ τὴ δικὴ μας τὴ ζωὴ κι' ὁ τόπος μας δὲν θὰ ἔχανε τόσο ἀνεπανόρθωτα ἓναν ἄνθρωπο μ' ἀληθινὸν ἀνθρωπισμό.

Τώρα πού στὴν Κύπρον παρατηρεῖται μιὰ θεατρικὴ κίνησις, πόσο ἡ δικὴ του φωτεινὴ καθοδήγησις θὰ λιγύστευε τὰ ψηλαφητὰ μέσα στὸ σκοτάδι.

Τὸ θέατρο τὸ θεωροῦσε σάν μιὰ ἀνώτερη ἐκδήλωσις τέχνης πού σ' αὐτὴν οἱ ἄλλες τέχνες θᾶφερναν τὴ συμβολὴ τους. Πίστευε στὸ θέατρο· νομίζω πῶς γι' αὐτὸν ἦταν, ὅπως καὶ γιὰ τὸν Φῶτον Πολίτη, ὄχι μόνο μιὰ καλλιτεχνικὴ ἐκδήλωσις μα κ' ἓνα ἄμεσα μορφωτικὸ μέσο· κι' ἐδῶ ὁ δάσκαλος συναντᾷ τὸν σκηνοθέτη κι' ἀκόμα καὶ τὸν δραματικὸ συγγραφέα.

Μοῦ κάνει κατάπληξη σάν σκέφτωμαι τί κατάφερε στὸ θέατρο χωρὶς εἰδικὲς μελέτες, χωρὶς σκηνικὰ μέσα, χωρὶς ὕλικα μέσα, χωρὶς ποτὲ νὰ ἔχη δεῖ πραγματικὰ θέατρο. Γιατὶ σάν ἦταν στὴν Ἀθήνα (1913—1914), ἡ σκηνοθεσία δὲν εἶχε ὑποστῆ ἀκόμα τὴν ὥθησι πού ἔδωσε πολὺ ἀργότερα τὸ Ἐθνικὸ θέατρο χάρις στὸν Φῶτον Πολίτη καὶ στὸν Ροντήρη. Στὴν Κύπρῳ βέβαια δὲν ὑπῆρχε θέατρο κ' οἱ θιασοὶ πού ἐρχόντουσαν κατὰ καιροῦς, ἐξ αἰτίας ἴσως τῶν ἀτελῶν σκηνικῶν μέσων πού προσέφεραν τὰ Κυπριακὰ θέατρα, δὲν ἔδιδαν στὴν σκηνοθεσία ὅλη τὴν προσοχὴ πού θὰ ἔδιδαν στα Ἀθηναῖκά θέατρα. Οὔτε καν ξένα καλλιτεχνικὰ περιοδικὰ δὲν θὰ ἔφταναν στὴν Κύπρῳ. Βέβαια ὑπῆρχε ὁ κινηματογράφος πού, ἂν καὶ ἀκολοθῆ μὲ διαφορητικὴ τεχνικὴ, Σανείστηκε ὅμως πολλὰ ἀπὸ τὸ θέατρο. Κ' ὕστερα ὁ Γιώργος Φασουλιώτης ἔκανε παρῆα μὲ τοὺς ἠθοποιούς πού ἐρχόντουσαν στὴν Κύπρῳ, μὲ πολλοὺς ἀπ' αὐτοὺς συνεδέθη πραγματικὰ, κ' οἱ κουβέντες τους θὰ περιστρέφονταν γύρω ἀπὸ τὸ θέατρο καὶ θὰ μάθαινε ἔτσι τὲς νέες τάσεις. Μα ὅλα αὐτὰ δὲν εἶναι ἄρκετὰ γιὰ νὰ ἐξηγήσουν τί κατάφερε ὁ ἴδιος κι' ἀκόμα—κι' αὐτὸ εἶναι πιο σπουδαῖο—τί σκεφτόταν νὰ κἀμῃ. Εἶχε ἓνα εἶδος σκηνικοῦ ἐνστικτοῦ, ἂν μπορῆ κανεὶς νὰ πῇ.

μιὰ αντίληψη τῆς σκηνῆς πού στήν Εὐρώπη συναντᾶ κανεῖς μόνο σέ πρωτοποριακά θέατρα.

Εἶχε βασικά προσόντα σκηνοθέτου, πού ἐξεδηλώθησαν παρά τις ἀντίξοες γιά τὴν τέχνη συνθήκες. Ἡ φαντασία του γόνιμη συνελάμβανε ἰδέες πού μὲ τὴν πρωιοτυπία τους ἐξέπλητταν καί πού σ' αὐτές ἔνα πολὺ ἀνεπτυγμένο αἶσθημα αἰσθητικῆς ἔδινε πάντα μιὰ αἰσθητικὴ μορφή. Ἡ δεξιοτεχνία του ἦταν τέτοια πού τοῦ ἐπέτρεπε καί μὲ τὰ πιὸ ἀπλᾶ μέσα νὰ ἐκτελεῖ ὁ ἴδιος ὅ,τι οἱ ἄλλοι δὲν κατῶρθωνάν, κι' ὅταν τὸ ἀπαιτοῦσε ἡ περίστασις, νὰ κἀνῃ ὅλες τὲς δουλειες κι' ὅλες τὲς ἀγγαρεῖες. Παρ' ὅλην του τὴν χαρούμενη προσωπικότητα, εἶχε ἐπιβολὴ καί τὰ τελευταῖα χρόνια κατῶρθωσε κι' ὁ ἴδιος νὰ πειθαρχῇ στὴν ὥρα. Ἡ μιμητικὴ του τὸν ἔκανε διαδοχικὰ νὰ ὑποδύεται ὁ ἴδιος ὄλους τοὺς ρόλους καί νὰ μπορῇ ἔτσι καλύτερα νὰ τοὺς διδάσκῃ κι' αὐτὸ ὄχι γιατί ἄφηνε τοὺς νέους ἐρασιτέχνες μηχανικὰ νὰ τὸν μιμοῦνται ἀλλὰ γιατί τοὺς ἔκανε πρῶτα νὰ νοιώσουν τὸ ἔργο στὸ σύνολό του καί νὰ διεισδύσουν στὴν προσωπικότητα τοῦ ρόλου τους· ἄφηνε πρωτοβουλία στὰ παιδιά μὰ καί τὰ καθωδηγοῦσε. Ἐργασία τρομακτικὰ δύσκολη σὰν ἔπρεπε ἀρχαῖα δράματα νὰ τὰ παίξουν πολλές φορὲς παιδιά δεκαπέντε-δεκάξη χρόνων μὰ ἐπίσης πολλές εἶναι οἱ φορὲς πού ἀρχαῖα δράματα ἀνεβασμένα ἀπ' αὐτὸν ἔπαυαν νὰ εἶναι ἀπλῶς «μαθητικὲς παραστάσεις».

Τὰ σκίτσα του δείχνουν ταλέντο ὅπως καί ἡ πρόζα του, πού μένει ὅμως πάντα κατώτερη ἀπὸ τὴν κουβέντα του. Σ' ἕνα διαφορετικὸ περιβάλλον δὲν ξεύρω τί θὰ γινόταν ὁ Γιώργος Φασουλιώτης ὡς ζωγράφος ἢ ὡς πεζογράφος ἢ ὡς θεατρικὸς συγγραφέας, μὰ σ' ἕνα διαφορετικὸ περιβάλλον ἀσφαλῶς θὰ γινόταν ἕνας μεγάλος σκηνοθέτης.

ΘΕΜΙΣ ΠΙΤΣΙΛΛΙΔΟΥ

T. Lucretius Carus

Η ΔΥΝΑΜΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

[De Rerum Natura, II, 1-61.]

Ἄν δὲν εἶναι ἴσως ὁ μοναδικός, πρέπει νὰ εἶναι ἀσφαλῶς ὁ Λουκρήτιος ὁ μεγαλύτερος Ρωμαῖος ποιητής· καί τὸν λέμε Ρωμαῖο μονάχα γιά τὴν ἐθνικότητα καί τὴ γλῶσσα του, ὄχι ὅμως καί γιά τὴν τέχνη του καί τοὺς σκοποὺς πού ἔταξε σ' αὐτὴ ἀπὸ τὴν ἀποψὴν αὐτὴ θὰ τὸν ἔλεγε κανεῖς περισσότερο Ἕλληνα παρά Ρωμαῖο· ὄχι πὼς προδίνει πουθενὰ τὴν κούφια ἑλληνολατρεία (καλύτερα ἑλληνομάθεια) ἄλλων Ρωμαίων πού ἤθελαν νὰ φαίνωνται ξυπνημένοι σκορπώντας ἐδῶ κι' ἐκεῖ τις γνώσεις τους γιά τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα, τὴν ἑλληνικὴ τέχνη καί τὴν ἑλληνικὴ φιλοσοφία. Ὁ θαυμασμὸς τοῦ Λουκρητίου στοὺς Ἕλληνας φιλοσόφους (στὸν Ἐμπεδοκλή, τὸν Παρμενίδη, τὸν Δημόκριτο, τοὺς Στωϊκοὺς, τὸν Ἐπίκουρο) προέρχε-

ται πιό πολύ ἀπό τὴν πνευματικὴ μ' ἐκείνους συγγένεια κι' ἐκδηλώνεται μὲ τόνο σεμνόν, γεμάτον ἀπὸ τὴ συναίσθηση τῆς σημασίας τῆς πνευματικῆς κατακτῆσεως, χωρὶς ματαιόφρονη ἐπίδειξη καὶ χωρὶς ὑστερισμούς. Κι' αὐτὸ ἀκόμη τὸ ἔργο του δὲν ἔχει καθόλου ἔθνικὸ ρωμαϊκὸ χαρακτήρα, ὅπως συμβαίνει μὲ τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς Ρωμαϊκῆς λογοτεχνίας· δὲ φαίνεται καθόλου νὰ μιᾶ ὡς Ρωμαῖος, κι' ἄς κάμνει πὼς ἀπευθύνεται σὲ κάποιον ἐπιφανῆ Ρωμαῖο, τὸν Μέμμιο. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς ἀπευθύνεται σ' ὄλους τοὺς ἀνθρώπους τοῦ καιροῦ του, πού τοὺς δέρνουν ἢ δεισιδαμονία, ἢ πρόληψη καὶ τὰ πάθη. Ἡ ἐποχὴ του (ὁ α'. αἰώνας π. Χ.) εἶναι ἢ πιό ταραχώδης περίοδος τῆς Ρωμαϊκῆς Ἱστορίας· τὰ πολιτικὰ πάθη ἔχουν ἐκτραχυνθῆ φοβερά καὶ ἡ λογικὴ ἦταν ἀνίσχυρη νὰ πολεμήσει τὴν ψευτιά καὶ τὴν κακοθραῖα· ἡ παλιὰ θρησκεία ἦταν μόνον μέσο ἐκμεταλλεύσεως καὶ δὲ μιλοῦσε στὴν ψυχὴ τῶν ἀνθρώπων εὐλκρινά. Μπροστὰ σ' αὐτὸ τὸ χάος ὁ ποιητὴς ἀντιτάσσει τὸν θρίαμβο τοῦ Λόγου, πού θὰ φωτίσει τὸ σκότη τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς καὶ θὰ τῆς δώσει τὴν ἰσορροπία πού χάλασαν τὰ πάθη καὶ ἡ ἄγνοια. Ἡ τραχεῖα φωνὴ του γεμάτη ἀπὸ τὴ συγκίνηση πού φέρνει τὸ ὄραμα τῆς ἀλήθειας, ἀντηχεῖ ὡς τὸ κήρυγμα τοῦ Προδρόμου νὰ γίνουν «εὐθεταὶ αἱ τρίβοι» πού θ' ἀκολουθήσει ὁ Λυτρωτὴς Λόγος.

Ἄπ' τὴ στεριά κυττάζοντας πόσο εὐχάριστο εἶναι
μέσ' τὸ μεγάλο πέλαγο πού φρούσκωσαν οἱ ἀνέμοι,
τοῦ ἄλλου ἀνθρώπου θεατῆς νὰ βλέπεις τὸν ἀγῶνα.

"Ὅχι πὼς εἶναι ἡδονὴ νὰ παραδέρνει ὁ ἄλλος
μὰ εἶναι ἀτιμίαση χαρὰ τὶς συμφορὰς νὰ βλέπεις
πού ὁ ἴδιος δὲ δοκίμασες καὶ δὲ βρίσκεσαι μέσα.
Εἶναι ἀκόμη εὐχάριστο μέσ' τὸν πλατὺ τὸν κάμπο,
δίχως καθόλου κίντυνο ἀπὸ δικό σου μέρος,
τρανοῦ πολέμου συμπλοκὰς κι' ἀμάχες ν' ἀντικρούξεις.

Μὰ τίποτε πιό εὐχάριστο δὲν εἶναι ὅσο νὰ στέκει
μέσ' τὰ γαλήνια ἱερά πού στέρωσε ἡ σοφία
καὶ νὰ μπορεῖς ἀπὸ ψηλὰ τοὺς ἄλλους ν' ἀγναντεύεις
ἔδω κι' ἐκεῖ νὰ τρέχουνε κι' ἄλλο ν' ἀποζητᾶνε
τὸ μονοπάτι τῆς ζωῆς τρεκλίζοντας νὰ βροῦνε,
μὲ τὸ μυαλὸ νὰ μάχονται καὶ μὲ τὴν ἀρχοντιά τους
μέρα καὶ νύχτα νὰ μοχτοῦν μ' ἀβάσταγη ἀγωνία
πλούτια νὰ κάμουν περισσὰ καὶ δύναμη νὰ πάρουν.

Τοῦ ἀνθρώπου κακόμοιρες βουλὲς καὶ στήθια τυφλωμένα!
κάτω ἀπὸ πόσα κίντυνα, μέσα σὲ ποιά σκοτάδια
τῆ σιτάλα ρουφουῦμε τοῦ καιροῦ πού εἶναι ἡ ζωὴ μας.

"Ἄκουσε, ἡ φύση ἀλυχτὰ ὄχι γιὰ τίποτε ἄλλο
παρὰ νὰ μείνει τὸ κορμὶ χωρὶς πόνο κανένα
καὶ μὲ γλυκόθυμη αἴσθησι τὸ πνεῦμα ν' ἀπολάψει
ἀπ' ὅποιους φόβους μακρὰ κι' ἀπ' ἔγνοιες λυτρωμένο.
Γιὰ δὲς πὼς λίγα πράματα τὴν ἡδονὴ χαρίζουν
στὴ φύση τὴν ἀνθρώπινη καὶ διώχνουνε τὸν πόνο.

Τί κι' ἂν δὲν ἔχεις σπῖτι σου ἐσὺ χρυσούς ἐφήβους
πού νὰ κρατᾶν στὰ χέρια τους λαμπάδες ἀναμμένες

σὲ ὀλονύχτια ὄργια τὸ φῶς τους νὰ χαρίζουν
 κι' ἂν δὲν ἀστράφει ἀπὸ χρυσό, δὲ λίμπει ἀπὸ ἀσῆμι
 μήτε κιθάρες ἀντηγῶν σὲ χρυσωμένους θόλους :
 ἀφοῦ μπορεῖς ξαπλώνοντας στὸ μαλακὸ χορτάρι
 δίπλα στὸ γάγγιρο νερὸ καὶ κάτω ἀπὸ τὰ κλώνια
 ἐνὸς βαθύσκιωτου δέντροῦ δίχως περίσσια πλοῦτη
 στὰ κουρασμένα μέλη σου τὴν ἡδονὴ νὰ δώσεις
 ὄντας ἢ ἄνοιξη γελᾷ κι' ἢ ἀναδρομὴ τοῦ χρόνου
 ραίνει μὲ μύρια λούλουδα τὰ πράσινα χορτάρια.
 Μήπως οἱ θέρμες τὸ κορμὶ πιδ γρήγορα τ' ἀφίνουν
 ὄντας πλαγιάζεις σὲ χαλιά, σὲ πορφυρὸ κρεββάτι,
 παρὰ σὰν πρέπει νὰ βογγᾷ σὲ φτωχικὸ στρωσίδι ;
 Κι' ἀφοῦ κέρδος δὲ δίνουνε εἰς τὸ κορμὶ κανένα
 μήτε τὰ πλοῦτη κι' ἢ ἀρχοντιά, μήτε τοῦ θρόνου ἢ δόξα
 καὶ γιὰ τὸ πνεῦμα, ξέρε το, ἀνώφελα πῶς εἶναι.
 Ἐχτὸς ἂν, τὰ φουσαῖτα σου θωρώντας μέσ' τὸν κάμπο
 σὲ γρήγορα καμώματα πολέμου ν' ἀναδεύουν
 μ' ἀλόγατα τρανεύοντας καὶ μὲ συμμάχους πλήθιους
 καὶ τὰ καρᾶβια σου πλατιά στὸ πέλαγος ν' ἀρμενίζουν
 καὶ ν' ἀναβράζει ἢ θάλασσα ἀπ' τὴν ἀρματωσιά τους,
 κι' ἀλαλιασμένη ἢ Πρόληψη στ' ἀντίκρουμά τους φεύγει
 γοργὰ μέσ' ἀπ' τὰ στήθη σου· καὶ τοῦ θανάτου ὁ φόβος
 λεύτερη ἀφίνει τὴν καρδιά κι' ἀπ' ἔγνοιες λυτρωμένη.
 Μ' ἂν τοῦτα τὰ στοχάζεσαι ἀσήμαντα παιγνίδια
 κι' ἂν δὲν μπορεῖ ἀληθινὰ ὁ κρότος τῶν ἀρμάτων
 καὶ τοῦ πολέμου ἢ μάνητα τοὺς φόβους τῶν ἀνθρώπων
 νὰ τοὺς κρατήσουν μακρὰ καὶ τίς σκυλίσιες ἔγνοιες
 πὺν βασιλιάδες ἀκλουθοῦν καὶ τοὺς μεγαλουσιάνους
 πεισματικά, καὶ μήτε πὺν ψηφοῦν τ' ἀστροποβόλι
 ἀπὸ χρυσό, μήτε λαμπρῆς σπιθίσματα πορφύρας,
 μπορεῖς ἀκόμη ν' ἀρνηθεῖς πῶς τέτοια δύναμη ἔχει
 μονάχα ὁ Λόγος, ὄντας δεῖς πῶς κι' ἢ ζωὴ μας ὅλη
 εἶναι κι' ἢ ἴδια ἀβάσταγος μέσ' τὸ σκοτάδι ἀγῶνας ;
 Τάχα κι' ἐμεῖς σὰν τὰ παιδιὰ πὺν μέσ' τὴ μαύρη νύχτα
 τὰ τρέμονα ὅλα καὶ βραχνᾷς τὰ στήθια τους πλακῶνει
 τὸ ἴδιο δὲ σκιαζόμεστε κάτω ἀπ' τὸ φῶς τῆς μέρας
 ὅσα δὲν εἶναι φοβερὰ σὰν τῶν παιδιῶν τοὺς φόβους ;
 Τὸ φόβο τοῦτο ἀπ' τὴν καρδιά καὶ τῆς ψυχῆς τὰ σκότη
 μήτε τοῦ ἡλιου οἱ σαῖτες μήτε ἢ θωριά τῆς μέρας
 νὰ ξεδιαλύνουν δὲ μποροῦν, ἔξδν μονάχα ἐκείνη
 μὲ Λογισμό πὺν γίνεται τοῦ Κόσμου ἢ Θεωρία.

μετάφρ. Θ. Α. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

ΕΙΚΟΝΕΣ ΑΠΟ ΤΗ ΖΩΗ

ΚΙΣΣΟΣ ΚΑΙ ΑΪΛΑΝΤΟΣ

Στή γωνιά τῆς αὐλῆς κάποιου σπιτιοῦ φύτρωνε καὶ μεγάλωνε γιὰ χρόνια τώρα ἕνας θαλερώτατος, μὲ κορμὸ σὺν κολῶνα στὸ σχῆμα, αἶλαντος. Ἦταν χαρὰ θεοῦ νὰ τὸν βλέπεις καὶ μάλιστα τὴν ἀνοιξη, μὲ τὸ δλοκαίνουργιο, ἀνοικτοπράσινο, γυαλιστερό φύλλωμα καὶ τὰ ὠραῖα σὲ ἀπλότητα καὶ χρῶμα ἄνθη του.

Στὴ βάση τοῦ κορμοῦ του φύτεψαν, σὲ μιά κακὴ γιὰ τὸν αἶλαντο ὦρα, ἕνα κισσό. Σωστὴ κατάρα κι' ἀφανισμὸς γιὰ τὸ δέντρο, γιὰτὶ δὲν πέρασαν παρὰ ἐλάχιστα χρόνια καὶ ὁ κισσὸς μεγάλωσε, σκαρφάλωσε στὸν αἶλαντο καὶ σιγὰ-σιγὰ τοῦ σκέπασε κορμὸ, κλαδιὰ καὶ φύλλωμα.

Ὁ κόσμος, ποὺ ὡς συνήθως βλέπει τὴν ἐπιφάνεια καὶ ὄχι τὸ βάθος, θαύμαζε τώρα τὸν κισσό, μὲ τὰ πλατιά καὶ καταπράσινα φύλλα του, χωρὶς καθόλου νὰ ἀναλογίζεται πῶς τὴν χάρη του τὴν χρωστοῦσε στὸν ἀφανῆ τώρα αἶλαντο. Γιατὶ ὁ κισσὸς ζοῦσε βυζαίνοντας ἀδιάκοπα τὸν χυμὸ καὶ τὴν κάθε ἰκμάδα τοῦ αἶλαντου, καὶ χρησιμοποιοῦσε γιὰ θρονὶ τῆς δόξας καὶ τοῦ μεγαλείου του, τὸν κορμὸ καὶ τὰ κλαδιὰ του. Ἄν ὁ αἶλαντος ἔλειπε, ὁ κισσὸς δὲν θάφτανε ποτὲ τὰ ὕψη πάνω στὰ ὁποῖα βρίσκεται καὶ ποζάρει σήμερα, μὰ θάταν πεσμένος χαμηλὰ στὴ γῆ καὶ χαμένος ἀνάμεσα στ' ἀγριόχορτα, ποὺ τοὺς μοιάζει.

Εἶτε γιὰτὶ ἐξαντλήθηκε μὲ τὸν καιρὸ ὁ αἶλαντος ἀπὸ τὸ βύζαγμα τοῦ κισσοῦ, εἶτε γιὰτὶ ζοῦσε γιὰ χρόνια τώρα πινημένος καὶ σκεπασμένος κάτω ἀπὸ τὸ φύλλωμα τοῦ παράσιτου φυτοῦ, ποὺ τοῦ φόρτωσαν ἄθελά του στὴ ράχη, ἀρρώστησε, ἀπέκαμε καὶ μιά μέρα μὲ τὸ φύσημα τοῦ ἀνέμου κατατσακίστηκε καὶ σύγκορμος σωριάστηκε χάμου. Μαζί του καὶ ὁ κισσός.

Ἡ ἀρρώστια δὲν εἶχε εὐτυχῶς προχωρήσει ὡς τὴ ρίζα καὶ ἔτοι τὴν ἐπόμενη ἀνοιξη ξαναβλάστησε ὁ αἶλαντος. Κάποιος εἰδικὸς, ποὺ προσεκλήθη νὰ δώσῃ τὴ γνώμη του, συνεβούλευσε καὶ ξεριζώθη ὀλοτέλα ὁ κισσός. Ἔτσι τώρα μ' ὄλο τὸ κατατσακίσιμα καὶ τὸ μεγάλο κακὸ ποῦπαθε ὁ αἶλαντος, ξαναμπῆκε στὴ ζωὴ χωρὶς τώρα κανένα παράσιτο στὴ ρίζα καὶ στὸ σβέρκο του. Ξεσκαβώθηκε. Καὶ τὸ ζωηρὸ τώρα φύλλωμα, ποὺ τοῦ σκεπάζει τὰ κλαδιὰ, μαρτυρᾷ τὴν χαρὰ καὶ τὴν ἄνεση, ποὺ νοιώθει στὸ νέο καὶ ἐλεύθερο πιά ξεκίνημα γιὰ τὴν καινούρια του ζωὴ.

Ἄπειρες καὶ ἀμέτρητες εἶναι οἱ ἴδιες μὲ τοῦ κισσοῦ καὶ τοῦ αἶλαντου οἱ εἰκόνες ἀνάμεσά μας καὶ γύρω μας. Παντοῦ «κισσοί», ἔτοιμοι νὰ παρασιτήσουν, νὰ ρημάξουν καὶ νὰ χαροῦν τὴ ζωὴ τους εἰς βάρος καὶ ἄθελα «αἶλάντων», χωρὶς καθόλου νὰ νοιάζονται καὶ νὰ σκοτιζονται γιὰ τὴν καταστροφὴ ποὺ κάμνουν. Παντοῦ «κισσοί», ποὺ σκαρφαλῶνουν αὐτόκλητοι στοῦ ἀπονήρευτου «αἶλαντου» τὴ

ράχη και από ψηλά ποζάρουν, αυτοί οι φύσει μικροί και νάνοι, σάν μεγάλοι, σπουδαίοι και ανώτεροι!

Και ο ειδικός για το ξεριζωμά τους ακόμη να φανεί. Πιθανό να άργήσει πολύ ακόμη. Και το πιθανώτερο να μη φανεί ποτέ!

ΑΠΗΣ ΑΚΑΜΑΣ

Τ Ο Τ Α Μ Α Ν

Πού την ημέραν πόππεσες, γνόκκα μου, στο κρεββάτιν,
 στους μελισσιώνες του χωροκού επίκρανεν τὸ μέλιν,
 ἀρμύρισεν τζ' ἀνόστισεν τοῦ κουπαδκιού τὸ γάλαν
 τζαι τζηλαδοῦσιν τὴ πουλιά τζαι φαίνεσται μου ἐν κλάμαν.
 Τὰ βούδκια μουγγαρίζουσιν ψυχῆς τζαι καταλάβαν
 πῶς χάννουν τὸν ἀφέντην τους πού τὰ ἐκαλοθῶρεν.
 Τὸ ἴδιον ἐμ' πόπαθεν τζι' ὁ σήλλος εἰς τὴν μάντραν:
 θωρεῖς τον τζαι λυπᾶσαι τον, τζαι ἔρκεται σου κλάμαν.
 Τὸ δάρκος πού τὰ ἑμμάδκια του με λείπει με στερεύκει,
 τζ' οἱ παουρκές του ὀλονυχτῆς τρυποῦσ σου τὸ βλαντζίν σου.
 Ἄπόστολε μ' Ἀντρέα μου, γειάνε μου τὸ παιδίμ μου
 νὰ βάλω φῶς στὰ ἑμμάδκια μου τζαι νοῦν σὴν τζεφαλήμ μου.
 Κάμ' Ἄγιε τὸ θάμμα σου, λυπήθου μας τοὺς μαύρους
 τζαι γειάνε μας τὸν γυιόκκα μας νὰ παρησηθοῦμεν
 τζ' ἕναν τζιεριν τοῦ βάρου του, ἀτή μου, νὰ σοῦ φέρω.
 Τζι' ὁ τζύρης του ὁ κικόσορτος κάμνει τάμαν νὰ φέρη
 μιάν μουσκαροῦαν διέτισσαν τζαι τρεῖς αἰγίες μαυρόφες
 τζαι δκνὸ ἐληοῦδκια ἀμματερὰ ἔταξεν νὰ βουλλῶση
 σ' ὄνομαν τζιαὶ σὴ χάρισ σου, Ἄπόστολέ μ' Ἀντρέα.
 Τζαι τάσσει τζ' ἡ ἀρφοῦλλα του μιὰ ζύην σκολαριτζια
 καμούμεν' ἀποὺ μάλαμαν τζι' ἀποὺ μαρκαριτάριν
 νὰ πέψη εἰς τὴν χάριν του νὰ γειάνει ὁ ἀρφός της.
 Τζαι πᾶς τούντα ταξίματα τζαι τοῦντῆς παρακλήσεσ
 σηκώννεται τζι' ἡ Χρηστινοῦ πού τὸν ἐκρυφαγάπαν
 με δάκρυα στὰ ἑμμάδκια της τζαι με φωνὴν πνιμένην
 φωνάζει: «Παναγία μου! γλύτωσ' τον πού τὸν Χάρον
 τζαι τάσσω σου τζ' ἐγιώνι
 τοῦντα βρουλιὰ π' ὅπως λαλοῦν ἐν ἔσθει νὰ τοὺς μοιάσων
 μήτε μέσ' τοῦτον τὸ χωροκὸν μήτε σ' ἄλλον κανένα,
 βρουλιὰ πού τὰ τραοῦθησαν ὅσοι τζαι ἂν τὰ εἶδαν,
 βρουλιὰ πού τὰ καμάρωνεν, ὁ Γιαῖγκος, πού τὰ θῶρεν
 τζαι μέραν νύχταν δκνὸ μάλλες ἐζήταν νὰ τοῦ δώσω
 νὰ τῆς κρεμμιάση πάνω του νὰ μὲν τὸν πιάν' ὁ φτόνος»,
 Τζ' ὅστι νὰ πῆς, τζ' ὅστι νὰ δῆς, ἀρπάσσει το ψαλίδιν
 τζαι πρὶν προφτάσουν νὰ τὴν δοῦν τζαι πρὶν τὴν ἀντικόψουν
 ἔκοψεν τ' ὀλοστρόντζυλα, ἔκοψέν τα πού ρίξας
 τζαι κρέμμασέν τα τρέμοντας πᾶς στὸ εἰκονοστάσιν.

Α. ΚΛΟΚΚΑΡΗΣ

ΤΑ ΣΚΥΛΙΑ

Είναι κάτι σκυλιά που όσο περνᾶ ὁ καιρὸς ἡ ράτσα τους πάει καὶ χάνεται. Λιγοστεύουν ἀπὸ γενιά σὲ γενιά. Καλοθρεμμένα, μὲ μπισκότα, γάλα, γλυκίσματα κάθε λογῆς, καὶ μπόλικο κρέας. Εὐρώστα πολὺ. Ὠραῖο τρίχωμα γυαλιστερό. Ἐνα παρουσιαστικὸ θαυμάσιον σὰν καλοντυμένοι κύριοι. Μὲ κάτι ἔξυπνα μάτια, διαβολεμένα. Μιά μούση μαυροκόκκινη, λίγο σηκωμένη πρὸς τ' ἀπάνω. Τὰ δυὸ μπροστινά τους δόντια βγαίνουν λίγο ἔξω ἀπ' τὰ μαυριδερά χεῖλη τους. Ἡ οὐρά τους σωστὸ μασίγιο Παχουλά ἀπ' τὴν καλοπέραση καὶ τὴν καλοζωή. Λουτμένα πάντα κι' ὀλοκάθαρα. Στὸ λαιμὸ ἔχουν ἕνα ὠραῖο ἀκροιβὸ ἀσημένιο κολανάκι πού τους πάει περίφημα, μόνο πού κουδουνίζει λιγάκι καὶ κάνει αἰσθητὴ τὴν παρουσίαν τους ἀπὸ μακριά.

Παντοῦ ὅπου πάτε, θὰ συναντήσετε τέτοια σκυλιά. Ξεχωρίζουν ἀπὸ πολλὰ μέτρα, ἀπὸ τίς ἄλλες ράτσες. Καταλαβαίνουν τοὺς φίλους. Θὰ τὰ δῆτε νὰ κάθονται στὰ μαρμαρένια σκαλοπάτια ἢ στὰ προαύλια τῶν σπιτιῶν μὲ τοὺς μεγάλους ἀνθρώπους καὶ τὰ συντριβάνια μὲ τὰ χρυσόψαρα. Ἀγέρωχα, μ' ἕνα ὕφος πού δείχνει πόση συνείδηση ἔχουν τοῦ μεγαλείου τους. Ἐχουν ἕνα βλέμμα αὐστηρὸ π' ὄλο τὸν κόσμον τὸν φοβίζει. Ἀλίμονο κείνου πού θὰ τὸ πειράξει. Θὰ χυμῆξουν ἀπάνω του νὰ τὸν ξεσχίσουν. Εἶναι πάντα λυσοσασμένα κι' ὅμως, δὲν τὸ δείχνουν καθόλου, τὰ σάλια τους δὲν τρέχουν. Ἡ λύσσα τους λὲς κι' εἶναι χωμένη μέσα στοῦ αἵμα τους γιὰ νὰ μὴ γίνετα ἀντιληπτή καὶ νὰ τὴν ἀποφεύγουν. Μὰ δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ τὰ πειράξεις γιὰ νὰ σὲ δαγκώσουν. Αὐτὰ ξέρουν ποιοὶ εἶναι φίλοι καὶ ποιοὶ εἰν' ἐχθροί. Τοὺς καταλαβαίνουν, τοὺς μυρίζονται ἀπὸ μακριά.

Πολλὲς φορές σ' ἀφήνουν νὰ πλησιάσεις ἀνενόχλητος κοντὰ στοῦ σπίτι τους· παραμυθεύουν ὅμως. Σὲ μιὰ στιγμή πριχοῦ νὰ τὸ πάρεις χαμπάρι περιτοῦνται ἀπὸ τοὺς φράχτες τῶν περιβολιῶν κι' ὁρμοῦνε ἀπάνω σου. "Ἐ! σίγουρα δὲ μπορεῖς τόσο εὐκόλα νὰ γλυτώσεις ἅμα εἰς' ἐχθρός. Στὰ δόντια τους θὰ μείνη πάντα ἕνα κομμάτι ἀπ' τὸ ἄτομό σου. "Ὡς τὸ σβέρκο σου πηδοῦν. "Ὅσο τοὺς ἀντιστέκεσαι, πιὸ πολὺ ἐξερεθίζονται. Σώνει καὶ καλὰ νὰ σὲ φάνε. "Ἦστερα ἂν τὸ ρίξις στὴν τρεχάλα, θὰ σὲ πάρουν τὸ κατόπι. Μὰ ὄχι γιὰ πολὺ μακριά, δὲν ξεχνοῦν πὼς ἄφησαν μονάχο του τὸ μικρὸ τους παλατάκι πού τόσο πολὺ τ' ἀγαποῦν καὶ μὲ κίντυνὸ τῆς ζωῆς τους τὸ ὑπερασπίζου. Σὰν ξεμακρίσης ἀρκετὰ, γυρνᾶνε πίσω στοῦ ξωπόρτι τὸ μεγάλο. Στέκονται στὴ μέση τῆς καγκελόπορτας, λαχανιασμένα, μὲ τὴν μισὴ γλῶσσα τους ἔξω καὶ ρίχνουν ἄγριες ματιές γύρω τριγύρω τους, γιὰ νὰ βεβαιωθοῦν ἂν ἔφυγες ὀριστικά. "Ἄν κάνει νὰ κοντοσταθεῖς, σοῦ γαυγίζου λίγο, κι' ὕστερα γυρνᾶνε περιφρονητικά καὶ μπαίνουν μέσα βέβαια γιὰ τὴν νίκη τους. Κάποτε, ὅταν οἱ πεζοὶ περνᾶνε ἀπὸ μακριά, κι' εἶναι ἡσυχία κι' ἀκούουν τὰ βήματά τους, πῶ! πῶ! τί γίνεται; Ὀλάκαιρη τὴ γειτονιά δὲν τὴν ἀφήνουν νὰ ἡσυχάσει ἀπ' τὰ γαυγίσματα. "Ἄν εἶναι βράδι, χειρότερα, τὴ σηκώνουν στοῦ πόδι.

Ἡ δουλειὰ τους εἶναι δύσκολη. Ἐχουν νὰ φυλάξουν τόσο ὠραῖα καλοχτισμένα σπίτια, πού οἱ κισσοὶ τὰ ζώνουν ὡς τὰ ψηλὰ παράθυ-

ρα, και χαιρετίζουν τις φεγγαρόμορφες κυρές, με κήπους που χάνεσαι μέσα, κι' οι μυρωδιές των άνθων μεθούν. 'Ολάκαιρες έπαύλεις περιποιημένες που φαντάζουν σα νόστιμες νυφούλες πάντα. Γιαυτό πρέπει να κρατάνε τον κόσμο μακριά που θέλει να περνά και να τους χαλνά την ήσυχια. "Αχ! ποσο θάβελαν αυτοί οι φουκαριάρηδες οι γειτόνοι να πέρναγαν από άλλο δρόμο; Μά' έλα που δεν υπάρχει άλλη στράτα, και το κυνήγι, τα τρεξίματα, τα δαγκώματα τους άρεσουν;....

Τά φτωχόπαιδα, ξέρετε, δεν τα χωνεύουν καθόλου. Γεμίζουν τις τσέπες τους με πέτρες για να άμύνωνται, όταν περνουν και πηγαίνουν στο σκολειό. Γιατι θέλουν να μαζεύουν άνθη κάτω απ' τους φράχτες του δρόμου. Και τα σκυλιά σκέφτονται: «Βέβαια, δεν πρόκειται κείνα τ' άνθη τα λίγα που θα μαζέψουν τα κακόπαιδα, να τα κόψουν οι νοικοκυραίοι, γιατί είναι σκονισμένα. 'Εξ άλλου ο κήπος έχει τόσα πολλά μέσα. Μά το ζήτημα είναι γιατί να θέλουν ναχουν κι' αυτά τα παιδιά, από κείνα που άλλοι κοπίασαν τόσον πολύ, η τα κληρονόμησαν από τους πατεράδες τους, Θεός σωρέσ' τους, που κουράστηκαν για να τα φυτέψουν, να πολλαπλασιάσουν τις ρίζες τους. Αυτό δεν είναι σωστό. "Όλα κι' όλα, το δικιο είναι δικιο. Μπορεί να μην έχουν αύλη να φυτέψουν, μα και κείνοι που γνοιάζονται γιαυτά, δεν τάχουν για να τα χαίρουνται οι άλλοι. Τα θέλουν όλα για τον εαυτό τους, μια κι' είναι δικά τους. Τόσα χρόνια έτσι γινόταν. Αυτό λέει κ' η λογική. Αυτές τις οδηγίες τις κληρονόμησαν από γενιά σε γενιά. Μ' αυτούς τους πόθους μεγάλωσαν. Να φροντίσουν να διατηρήσουν τα υπάρχοντά τους, κι' αν μπορούν ακόμα να τα μεγαλώσουν. Δεν μπορούν τώρα ν' αλλάξουν ήθη και έθιμα!»

'Ακόμα αυτούς τους βρωμισμένους τους ανθρώπους, με τα λαδωμένα ρούχα, και το σκουφι στο κεφάλι που περνάνε απ' έξω, πρωί κι' απόγευμα κάθε μέρα, μ' ένα καλάθι στο χέρι, τους μισοyn. Τους μισοyn, γιατί ρίχνουν κάτι λοξιές ματιές στα μέγαρα. Τι άνθρωποι είναι; Οι γρόnθοι τους είναι σφιγμένοι. "Εχουν κάτι μπράτσα, δυνατά, όλο ποντικούς, με κάτι χεροϋκλες που θαρρείς πως θα σε λυώσουν αν σε πιάσουν. Τα σκυλιά τους φοβοynται, είναι πολλοι. 'Ομάδες, ομάδες πάντα πάν.Κι' ως που περνά ο καιρός, τόσο και πληθαίνουn. Κατεβαίνουn απ' τα χωριά φαίνεται. Τους τρέμουn Πληθαίνουn πολύ. Στρατός μοιάζουn. Γιαυτό προτιμουn να μένουn. πίσω απ' τα κάγκελα, ασφαλισμένα, πάνω στα ψηλά σκαλοπάτια της ξόπορτας και να τους γαυγίζουn. Μ' ένα γαύγισμα παράξενο. "Όχι σαν το συνηθισμένο τους το χοντρόφωνο που κάνει τα παιδιά και τους μοναχικούς διαβάτες να τρέχουn τρομαγμένοι. Τουτο τους το γαύγισμα είναι κλαψιάρικο πολύ. Ούρλιασμα μοιάζει. Θρηνοyn γιατί βλέπουn πως δε μπορεί να περάσει το δικό τους. Λιγότεψαν, και γιαυτό. Δυό τρία σε κάθε κτίριο. Και τα μικρά είναι κλεισμένα μέσα για να μεγαλώσουn και ν' ανατραφοyn με την παράδοση. Είναι βλέπετε πολύ ντελικάτα, και δεν πρέπει να εκθέτουnται στα κρύα, και τα λοιπά, πρέπει να προσέχουn, (η ύγεια δεν αγοράζεται). Το δυστύχημα είναι που το ένα μέγαρο απέχει απ' τ' άλλο πολύ, κι' έτσι δε μπορούn να

ένωθουν μαζί καμιά δεκαριά, και να χυμήξουν τούτες τις παρέες, κανένα σουρρουπο. Έτσι προτιμοῦν να μένουν στα προαύλια, κι' όταν τούς άντικρύζουν, ούρλιάζουν μονάχα.

Πρίν ἦσαν πολλά, ὡς που πάνε λιγοστεύουν, γιαυτὸ πιά δὲν τὰ βγάζουν πέρα μὲ τούς διαβάτες. Μὰ ὅσο ὑπάρχουν, θὰ γαυγίζουν πάντα· ἔτσι εἶναι ἀφου ἀλλοιώτικα δὲ μποροῦν νὰ κάνουν τίποτα. Έχουν καθῆκον νὰ ὑπερασπίσουν ὅτι ἔχουν. Όσα τούς ἄφησαν οἱ μακαρισμένοι οἱ δικοὶ τους, πού τόσο ἴδρωσαν, μόχτησαν κυριολεκτικά για νὰ τὰ ὁμορφῆνουν, για νὰ τὰ κάμουν τὸ καμάρι τους. Ύστερα θᾶταν σώστη λιποταξία νὰ τ' ἀφήσουν ἀπροστάτευτα και νὰ ἐπωφεληθοῦν τὴν εὐκαιρία νὰ τὰ πάρουν ἄλλοι. Τώρα περιορίζονται στὸ γαύγισμα· αὐτὸ τούς ἀπομένει. Κι' αὐτὸ εἶναι καλὸ! Θυμίζουν τὴν ὑπαρξή τους κι' ἔτσι τούς πολλοὺς πού τὰ παραδοκοῦν και τὰ ὀρέγουνται τούς κρατᾶνε μακριά.

Μ. ΕΡΓΑΤΗΣ

LORD BYRON

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΤΟΝ "ΓΚΙΑΟΥΡ"

Χώρα, ἐσύ, ἀλησμόνητων ἀνδρείων,
 πού ἀπ' τούς κάμπους σου ὡς τις βουνοκορφές,
 τῆς Λευτεριάς ἡ στέγη εἴσουνά πάντα,
 ἢ κάποιας Δόξας τάφος!
 Ὡ ἱερὸ τῶν δυνατῶν,
 αὐτὸ λοιπὸν τὸ ρημαδιὸ ἀπόμεινε ἀπὸ σένα;
 Σίμωσες, δοῦλε ταπεινέ, και πές μου,
 δὲν εἶν' αὐτὲς ἐδῶ οἱ Θερμοπούλες;
 Τὰ γαλανὰ νερὰ πού γύρω λάμπουν,
 μίλησε, δοῦλε ἀπόγονε τῶν ἐλευθέρων,
 τῆς Σαλαμίνας σου τὸ βραχονήσι
 κι' ὁ κόλπος τῆς ὀ ἔνδοξος δὲν εἶναι;
 Τούς τόπους τούτους τούς ἱερούς, ὦ δοῦλε,
 πού σὰν πυρσὸς ἡ ἱστορία τους φέγγει,
 σῆκω και ξανακάνε τους δικούς σου.
 Σῆκω, κι ἀπ' τῶν προγόνων σου τις στάχτες,
 τις σπίθες ἄρπαξε τῆς πρωτινῆς φωτιᾶς —
 κι' ὅποιος στὸν τίμιον ἀγῶνα πέσει
 στὰ ὀνόματά τους θὰ προσδέσει ἀκόμα ἕνα
 πού θὰ τρέμει ἡ Τυραννία στ' ἀκουσμά του,
 και στὰ 'παιδιά του ἄσβεστη θ' ἀφήσει
 μιὰν ἐλπίδα ὠραία και μιὰ δόξα,
 κ' ἔτσι κι αὐτὰ τὸ θάνατο θὰ προτιμοῦν
 ἀπ' τῆς σκλαβιάς τὸ ἀνεξίτηλο αἶσχος.
 Ὀντας ἀρχίσει μιὰ φορὰ ὁ ἀγῶνας
 τῆς Λευτεριάς, πού σὰν κληρονομία
 στὸ γυιὸ παράδωκε ὁ πατέρας
 κι' ἂν κιντυνέψει, ὡς γίνεται συχνά,
 πάντα κερδίζεται στὸ τέλος...

(Μεταφρ.) ΤΗΛ. ΠΑΝΤΕΛΙΑΔΗΣ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΘΙΑΣΟΣ

Ὁ πόλεμος, ὁ φανερός τοῦλάχιστο, σταμάτησε πιά σ' ἄλλη τὴ γῆς, κ' οἱ ἄνθρωποι καταπιάνονται τώρα νὰ δημιουργήσουν μέσ' ἀπὸ τὰ ἐρείπια ἕνα νέο κόσμο, εἰρηνικό καὶ πραγματικά πολιτισμένο. Εἶν' ἀλήθεια πὼς ἀπὸ τὰ πρῶτα τῆς κιάσας βήματα φαίνεται, πὼς ἡ εἰρήνη δὲν περπατοῦσε σὲ ἴσιο καὶ σίγουρο δρόμο, σὲ σημεῖο πού ν' ἀπορεῖ κανένας ἂν χρειάζονταν τόσες τρομαχτικές θυσίες γιὰ νὰ κερδηθεῖ τόσο λίγο!—ἕνα τίποτε, σχεδόν!... Ὅμως εἶν' ἄλλο ζήτημα αὐτό, πού δὲν μπορεῖ τώρα νὰ μᾶς ἐνδιαφέρει ἐδῶ.

Γιατὶ ἡ Κύπρος, πού εἶχε τὴν ἐξαιρετική τύχη νὰ μὴ νιώσει βαριές τίς συφορές τοῦ πολέμου, καὶ κάποια ἀγαθὰ πνευματικά ἀπ' τὸ σταμάτημα τῶν ἐχθροπραξιῶν πρώτη αὐτὴ τὰ δέχτηκε. Κ' ἕνα, τὸ κυριώτερο, εἶναι ἡ ἐπικοινωνία τῆς μὲ τὴν Ἑλλάδα. Βιβλία, περιοδικὰ, ἐφημερίδες μᾶς ἔρχονται τώρα συχνὰ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, κ' ἄς μὴν ἔλειψαν ἀκόμη δὲλες οἱ ἐσωτερικὲς κ' ἐξωτερικὲς ἀνωμαλίες. Ξαναδένονται στενωτέροι οἱ πνευματικοὶ μᾶς δεσμοὶ μὲ τὴν Ἑλληνική Πατρίδα, καὶ νιώθουμε ξανά τὴ δημιουργική χαρὰ τῶν πνευματικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν ἐπιδιώξεων κ' ἐπιτυχιῶν τῆς. Ἀλλὰ ὁ θερμότερος καὶ πιὸ οὐσιαστικὸς πνευματικὸς χαίρεσιμος τῆς Μητέρας Ἑλλάδας στὴν Κύπρο εἶναι ἡ ἐδῶ ἀφιξὴ τοῦ ἑλληνικοῦ θιάσου Μανωλίδη—Ἀρώνη—Χόρν, πού περισσότερο ἀπὸ ἕνα μῆνα τώρα παρουσιάζει κάθε βράδι τὴ μεγάλη τέχνη του στὸ κυπριακὸ κοινόν, ἕνα δειγματὸ μόνον τῶν πνευματικῶν αγαθῶν πού θὰ ἔχομε κάτω ἀπὸ τὴ σκέπη τῆς ἑλληνικῆς πατρίδας. Γιατὶ ὁ θίασος αὐτὸς εἶναι μιὰ καλλιτεχνικὴ ἐκπρωσώπηση τῆς Ἑλλάδας ἐξαιρετῆ, πού κρατᾶει τιμητικά τὸ ἑλληνικὸ ὄνομα. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἠθοποιούς πού τὸν ἀποτελοῦν, εἶναι ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους τοῦ ἑλληνικοῦ θεάτρου, ἄλλοι εἶναι ἀπὸ τίς σοβαρότερες ἐλπίδες του, κ' οἱ ἄλλοι ἀρκετὰ καλοί. Ἀλλὰ καὶ τὸ ρεπερτό

ριο του ἀποτελεῖται, σχεδόν πάντα, ἀπὸ τὰ καλύτερα ἔργα τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῆς ἔξνης θεατρικῆς παραγωγῆς. Κι ὁ τρόπος τοῦ παίζονται τὰ ἔργα αὐτά, εἶναι τίς περισσότερες φορές ὑποδειγματικός.

Δὲν πρόκειται ν' ἀναφερθῶ σὲ ἠθοποιούς καὶ σ' ἔργα μὲ τ' ὄνομά τους, γιατί δὲν εἶν' αὐτὸς ὁ σκοπὸς μου ἐδῶ στὸ γενικῆς μορφῆς σημεῖωμα τοῦτο. Ὅμως εἶναι ἀναμφισβήτητο πὼς ὁ θίασος Μανωλίδη—Ἀρώνη—Χόρν χάρισε στὴν Κύπρο τὴ ζωρρότερη καλλιτεχνικὴ συγκίνηση τῶν τελευταίων χρόνων. Μεταφέρθηκε γιὰ λίγο στὴν Κύπρο ἢ Ἀθήνα—στὴν πιὸ καλὴ τῆς ἐκδήλωση Τὸ πνεῦμα τῆς, ἡ δροσιά τῆς, ἡ τέχνη τῆς, ὁ ἀέρας τῆς, ἡ ὁμιλία τῆς—τὸ θαυμάσιο αὐτὸ νεοελληνικὸ τραγούδι, τὸ ὀλόγλυκο καὶ σπιρτόζικο κελάρυσμα, πού εἶναι ἡ χαριτωμένη ἀθηναϊκὴ ὁμιλία—δλ' αὐτὰ μᾶς κρατοῦνε μαγεμένους σὲ κάθε παράσταση τοῦ ἑλληνικοῦ θιάσου. Κ' ἡ ἐπίδραση ἀπλώνεται εὐεργετικὴ πάνω στὴ ζωὴ μᾶς, πάνω στὴν καλλιτεχνικὴ ζωὴ τοῦ τόπου εἰδικώτερα. Εἶν' εὐτύχημα πὼς ὁ λαμπρὸς ἑλληνικὸς θίασος θὰ παρατείνει τὴν παραμονὴν του στὴν Κύπρο ὡς τὸ τέλος τοῦ Ὀχτώβριου, γιὰ νὰ μᾶς δώσει κ' ἄλλες ἀνώτερες καλλιτεχνικὲς συγκινήσεις ἀπὸ τὴ μεγάλη θεατρικὴ τέχνη.

Κι ἄς ἐπίσσουμε πὼς ὁ θίασος Μανωλίδη—Ἀρώνη—Χόρν εἶναι μόνον ἡ πρωτοπορία στὴ μακρὴ ἑλληνικὴ θεωρία, πού ἀσταμάτητα πιά θὰ καταφθάνει στὴν Κύπρο, γιὰ νὰ μεταλαμπαδεύει κ' ἐδῶ τὴν ἑλληνικὴ ζωὴ καὶ σκέψη, τὸ ἑλληνικὸ φῶς καὶ πνεῦμα, τὴν ἑλληνικὴ ἁμορφία καὶ τέχνη στὸ νησί μᾶς. Μιὰ λαμπρὴ, ἀλήθεια, πρωτοπορία, τιμητικὸ ὑπόδειγμα, πού θ' ἀμιλλῶνται νὰ τὸ φτάσουν οἱ ἑλληνικοὶ θίασοι πού θὰ μᾶς ἐπισκεφθοῦν ὕστερα Γράφτηκε ἡδη πὼς τὸν ἐπόμενο μῆνα θὰ μᾶς ἐπισκεφθεῖ ὁ θίασος Κατίνας Ἀνδρεάδη, ἕνα ἀπὸ τὰ σοβαρότερα ἑλληνικὰ θεατρικὰ συγκροτήματα ὅπως κι αὐτὸ πού φιλοξενούμε. Καὶ ξαίρω πὼς γίνονται ἐνέργειες νὰ ρθοῦνε στὴν Κύπρο γιὰ μιὰ σειρά συναυλιῶν μεγάλου Ἑλληνικῆς καλλιτέχνης τοῦ τραγουδιοῦ καὶ τῆς ὀργανικῆς μουσικῆς,—νὰ ρθοῦν δχι μόνον ἄτομα ἀλλὰ ὀλόκληρη ὁμά-

δα ἀντιπροσωπευτική τῆς σύγχρονης ἑλληνικῆς μουσικῆς.

Καλῶς νὰ ὀρίσουν!... Κ' εἴμαστε ἀκόμα στὴν ἀρχή! Ἄκόμα ἡ ἑλληνική ζωὴ δὲ βῆκε τὰ πόδια στὴν Ἑλλάδα, ἀκόμα ἡ Ἑλληνικὴ Πατρίδα δὲν ἠρέμησε ἀπὸ τὴ μακρόχρονη σκληρὴ τυραννία, ἀκόμα δὲν ἐπούλωσε τίς πληγές της—καὶ σκέφτηκε τὰ σκορπισμένα της παιδιὰ, καὶ φροντίζει στοργικὰ νὰ τὰ φωτίσει μὲ τ' ἀθάνα το φῶς της. Καλῶς νὰ ὀρίσουν οἱ ἑλληνικὲς πνευματικὲς θεωρίες στὴν ἑλληνικὴ Κῆπρο, ἐλπιδοφόρο μῆνυμα τῆς μελλοντικῆς μεγάλης κι ὀριστικῆς χαρᾶς μας νὰ ἐνωθοῦμε πιά γιὰ πάντα μὲ τὴ μεγάλη μας Πατρίδα. τὴν Ἑλλάδα, καὶ νὰ ζοῦμε μαζὶ της τίς ἔντονες πνευματικὲς καὶ κολλιτεχνικὲς δημιουργίες καὶ κατακτήσεις της.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ΤΟ ΣΑΡΙΣΜΑΝ

[Συμπληρωματικά.]

Ἐ. Φαρμακίδης εἶπε μερικὰ λόγια γιὰ τὸ «σάρισμαν» στὴν «Κυπριακὴ λαογραφία» του (δὲς σελ. 164). Σ' αὐτὰ ἔχω νὰ προσθέσω τὰ ἑπόμενα:

Στὰ χωριά τῆς περιοχῆς τοῦ Μόρφου θεωρεῖται κακὸ νὰ σαρίζει ἕνας Κυριακὴ, γιὰτὶ νομίζεται πὼς ὅλες οἱ ἀκαθαρσίες τότες ρίχνονται στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Παναγίας. Ὅσο γιὰ τὸ πλύσιμο καὶ τὸ ζύωμα ἀπαγορεύεται τὴν Τετάρτη καὶ Παρασκευὴ. (Ἄργακι). Πρβλ. καὶ τοὺς στίχους τοῦ τραγουδιοῦ τῆς Παναγίας τοῦ [Τζιούκκου] ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὸ ἴδιο χωριό.

Τζ' ἐπολοθῆν ὁ Χριστὸς τώρα τζι' ἀρώτησεν τὴν:
—Μάνα μου τζιαὶ μητέρα μου εἶντα καλὰ 'sh' ὁ [κόσμος;
—Γιέ μου τωρὰ μονογενῆ, πολλὰ κακὰ 'sh' ὁ [κόσμος
Τετάρτην τζιαὶ Παρασκευὴν ζυμώνουν τζιαὶ πλυν- [νίσκουν
Κυριακὴν ποῦ τὸ πρῶν ὀγκώνονται σαρίζουν τῆς Δεσποινᾶς τζιαὶ τοῦ Χριστοῦ ἔμ ποῦ τοὺς [τὰ ραντίζουν.

στ. 36—41.

Ἄνάλογη μὲ τὴν προηγούμενη παράδοση εἶναι κι' ἡ ἐπόμενη: Μιά φορά

ἡ Παναγία θέλησε νὰ ἐπισκεφτεῖ τοὺς κολασμένους γιὰ νὰ δεῖ πὼς τὰ περῶνε. Μπῆκε μέσα στὸ χερουβικό ἀμάξι καὶ μὲ συνοδεία τετρακόσιων ἀγγέλων ἔφτασε στὴν κόλαση. Ἐκεῖ ἀφοῦ ρώτηξε ἀπὸ τὸν καθένα τὰ σφάλματά του, παρακάλεσε τὸν Θεὸ νὰ τοὺς χάρισει κάτι. Ὁ Θεὸς χάρισε πηνήντα ἑπτὰ μέρες στὸν καθένα τους. Ὑστερα ὁ Θεὸς ρώτηξε τὴν Παναγία τί κάμνει ὁ κόσμος ὁ ψεύτης Ἡ Παναγία ἀποκρίθηκε ἔτσι:

«Κυριακὴν ποῦ τὸ πρῶν ὀγκώνονται σαρίζουν τζιαὶ τὰ περῶνε καὶ τὸν καθένα τους ἔσεν τζ' ἔμρ [ραντίζουν»

Ἐ. Θεὸς ἔξανάτησέ ὄργισμένα:

Τζιαὶ φέρτε μου τὸ σῆμανρον θκυὸ σκουτα- [κὲς νὰ δώκω
τόγ κόσμον τόψ φεματινὸν νὰ τότε καταδῶκω

Τότες ἡ Παναγία λυπούμενη τὸ ἀνθρώπινο γένος (ὅπως ἔκαμε καὶ στὸ προηγούμενο τραγούδι) ἔσπευσε νὰ τότε μεταπέσει λέγοντάς του:

«Τὴν Τετάρτην ποῦ τὸ πρῶν ὀγκώνονται ἐκκλη- [σιὰμ ποῦ πᾶσιν
λαμπά(θ)ες ἔμ ποῦ φκιάνουνσιν τζ' ἔσεν τζ' [ἔμν ἀφταίνουν». (Μόρφου).

Κι' ἔτσι σώθηκε ἀπ' τὴν ὄργη τοῦ Θεοῦ, ποῦ προῆλθε ἀπ' τὸ σκούπισμα, τὸ ἀνθρώπινο γένος. Τοὺς παραπάνω στίχους εἶδα καὶ στὴ «Ζωντανὴ Κῆπρο» τοῦ κ. Ἀνθία (δὲς σελ. 111), πρᾶγμα ποῦ δεικνύει πὼς τὸ ἔθιμο εἶναι πανκύπριο

Ν. Χ. ΚΟΝΟΜΗΣ

ΚΡΙΤΙΚΗ

Στρατὴ Μυριβήλη: Τὰ Παγανά. (διήγημα). Ξυλογραφίες I. Μόραλη. Ἀθήνα, 1945. σ. 102.

Ὁ κ. Στρατὴς Μυριβήλης εἶναι ὁ μεγάλος τεχνίτης τοῦ νεοελληνικοῦ πεζοῦ λόγου. Ἴσως κανένας Νεοέλληνας πεζογράφος δὲ δουλεύει τόσο καλλιτεχνικὰ τὸ λόγο του ὅσο ὁ κ. Μυριβήλης, προπάντων ὅπως φαίνεται στὸ διὸ τελευταῖα του ἔργα «Ὁ Βασίλης ὁ Ἀρβανίτης» καὶ «Τὰ Παγανά». Γιὰ τὸ πρῶτο βιβλίον ἔγραψα στὸ προηγούμενο τεῦχος τῶν «Κυπρι-

ακών Γραμμάτων». Πολύ σύντομα γράφω παρακάτω για τὰ «Παγανά».

Καί στα «Παγανά» ὁ κ. Μυριβήλης πήρε θέμα του καθαυτὸ ἑλληνικὸ, τοὺς Καλλικαντζάρους. Ἔνας καθηγητὴς καὶ ἀκαδημαϊκός, πού χρόνια καὶ χρόνια ἀσχολεῖται μετὰ τὴ νεοελληνική μυθολογία, μιὰ βραδιά μέσα στὰ Χριστούγεννα βρέθηκε πιασμένος ἀπὸ τὰ παγανά, τοὺς καλλικαντζάρους, πού τότε σέρνουν μαζί τους στὸ χορδὸ. Μέσα στὴν ἔκσταση τῆς βραδιάς ξαναθυμᾶται ὅλη του τὴ ζωὴ μετὰ τις μικροχαρὲς καὶ τις πίκρες τῆς, καὶ ἀναπλάθει τις θυσιῆς πού ἔκανε ὅσο πού ἀνεβεί στὴν ψηλὴ κοινωνικὴ θέση πού τώρα βρίσκεται.

Μέσα στὴν ἀπλὴ αὐτὴ ἱστορία ζωντανεῖται ὅλη ἡ νεοελληνικὴ μυθολογία γιὰ τοὺς καλλικαντζάρους, μετὰ ταί ποικίλα παιγνιδίσματα τῆς φαντασίας τοῦ λαοῦ μας γιὰ τὰ ἐξωτικά αὐτά, καὶ δένεται μετὰ τὴ σύγχρονὴ μηχανικὴ καὶ ὑποκριτικὴ ζωὴ μας. Δὲν πρόκειται γιὰ ἡθολογία τῆς παλιάς σχολῆς, μὰ γιὰ δημιουργία βασισμένη πάνω σὲ λαϊκὰ στοιχεῖα. Κ' εἶναι γιὰ αὐτὸ ἡ σημασία τῆς μεγάλης. Γιατὶ ὁ κ. Μυριβήλης δὲ φωτογραφίζει πιστὰ καὶ ἀπλοῖκὰ τὴ λαϊκὴ ἀντίληψη, μὰ τὴ χρησιμοποιεῖ τεχνικὰ καὶ δημιουργικὰ ὡς ὅταν μοτίβο μέσα στὴ σύγχρονὴ ζωὴ μετὰ τὴν προσωπικὴ του κύρωση τὴν κάνει ἔργο τέχνης ἀνώτερης. Κάνει αὐτὸ, πού τόσες φορές (μάταια!) ζητήσαμε ἀπὸ τοὺς Κύπριους δημιουργοὺς γιὰ τὴν πλούσια κυπριακὴ λαϊκὴ παράδοση.

Ὅμως ἐκεῖνο πού συναρπάζει καὶ θέλγει περισσότερο στὰ «Παγανά», δὲν εἶναι τόσο ἡ χαριτωμένη ἑλληνικὴ ὑπόθεσή του, ὅσο τὸ ὕφος, ἡ γλώσσα, τὸ χρῶμα, τὸ καλλιτεχνικὸ δούλεμα. Εἶναι μουσικὴ λεπτὴ καὶ λαμπερόχρωμη ὁ λόγος τοῦ κ. Μυριβήλη, πλούσιος, ζωντανός, ἀκριβοδιαλεγμένος ὅπως εἶναι. Εἶναι ἄρμονία καλοζυγισμένη καὶ ἀνάλαφρος ἑλληνικός ρυθμός πού ἀναδίνεται σὲ καθάρια ἑλληνικὴ ἀτμόσφαιρα—μὰ τὸ ἔργο προεχτείνεται ὡς πλοκή, ὡς οὐσία καὶ ὡς τεχνικὴ ἐπεξεργασία μέσα στὸ σύγχρονον ἀνήσυχο κόσμο. Παιγνιδίζει ὡς ἡχος καὶ ἀστράφτει ὡς χρῶμα καὶ εἶναι ἄρτιον στὴ σύνθεση ὡς ὕγιης ὄργανισμός, ζωντανός, πού στέκεται γερά στὰ πόδια του καὶ

κινεῖται ἀνετα καὶ στερεά—ἀλλὰ στὴ γενικὴ διάθεση προχωρεῖ καὶ στὶς σύγχρονες ἐσωτερικὲς ἀνησυχίες τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τὸ σύγχρονον περιβάλλον, καὶ ὡς ἔχει γιὰ φανερό σημεῖον τὴν παράδοση. Γιὰ αὐτὰ τοὺς τὰ χαρὰ χηριαστοῦν πολὺ στὴ μεγάλη πιά δημιουργία τοῦ κ. Μυριβήλη.

Βώστα Σούκα: Θάλασσα. Ἄθηναι 1943, σ. 131.

Ἡ θάλασσα! Νὰ εἶνα μεγάλο καὶ ἀνεξάντλητο θέμα, ἀκένωτη πηγὴ ἀπειρῶν θεμάτων στὴν τέχνη τοῦ λόγου ἀπὸ τοὺς ἀρχαιότατους χρόνους ἀπὸ τὴν ὀμηρικὴ «Ὀδύσεια» ὡς τὴ «Θάλασσα» τοῦ κ. Κ. Σούκα. Γιατὶ καὶ τοῦ κ. Σούκα ἡ «Θάλασσα» εἶν' ἕνα ἔπος: ἔπος τῆς φύσης καὶ τοῦ ἀνθρώπου. Ὑπόθεσή της: τὸ χαροπάλεμα μερικῶν ναυαγῶν μέσα σὲ μιὰ βάρκα, μετὰ τὸ ἄγριο ξέσπασμα τῶν ἀνέμων, τῶν κυμάτων, τῆς βροχῆς, μετὰ τὴν ἀγῶνα τῆς δίψας πού φέρνει τρέλλα, μετὰ τὸ αἶσθημα τῆς αὐτοσυντήρησης πού ὀδηγεῖ στὸ ἔγκλημα. Καὶ ὅλα αὐτὰ πιασμένα σ' ἕνα μανιασμένον χορδὸ, πού εἶναι ἀγῶνας τοῦ ἀνθρώπου ἐναντία σ' ἄγρια στοιχεῖα τῆς φύσης, ἀγῶνας τοῦ ἀνθρώπου ἐναντία στὸν ἑαυτό του, στὰ ζωώδη καὶ τὰ ταπεινά, ποταπὰ ἀλλὰ καὶ μεγαλεῖο στὸ ξέσπασμά τους—ἐνστικχὰ του. Καὶ ὁ ἀνθρώπος νικά, καὶ τὴ φύση καὶ τὸν κακὸ ἑαυτό του, ἀλλὰ ὕστερα ἀπὸ πόσες θυσιῆς!

Δὲν ξαίρω στὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνία ἔργο ἀνάλογο μετὰ τὴ «Θάλασσα» τοῦ κ. Κ. Σούκα. Τὸ βιβλίο αὐτὸ μὰς ἔρχεται ὡς μιὰ ὅλη ὁδὸν ἀλλὰ καὶ ἡρωισμό φωνῆ ἀπὸ τὴ μεγάλη θάλασσα, σὰ μιὰ δοκιμασία τῆς ἀνθρωπιάς μας, δοκιμασία πού μόνον τοῦ πολέμου τὰ δεινὰ μπορεῖ νὰ συγκριθεῖ. Εἶναι ἕνα μοναδικὸ ἀπόχτημα τῆς λογοτεχνίας μας, καὶ γιὰ τὸ θέμα του καὶ γιὰ τὴν τέχνη του. Γεμάτο ζωντάνια, παραστατικότητα, πλούσιον στὴ μορφὴ καὶ στὴν οὐσία ἀλλὰ καὶ λιτό, ἐπιγραμματικὸ πολλὰς φορές. Εἶναι θαλασσογραφία καὶ ψυχογραφία ἀπὸ σίγουρον καὶ δυνατὸ χέρι καμωμένη, μετὰ τραγικὸ μεγαλεῖο καὶ ἀπαράμιλλη μεγαλοπρέπεια τῆς

φύσης. Θαρρῶ πῶς τὸ ἀφήγημα αὐτὸ τοῦ κ. Κ. Σούκα δὲν ἔχει πολλά νὰ ζηλέψει ἀπὸ τὸ ἀνάλογο θαλασσογραφικὸ κι ὄλο περιπέτειες ἔργο τοῦ Jack London ἢ ἄλλου ξένου. Ἡ «Θάλασσο» εἶν' ἓνα ἔργο ὀλοκληρωμένο.

Ὁ κ. Σούκας πρωτοπαρουσιάστηκε τὸ 1935 μὲ τὸ ψυχολογικὸ μυθιστόρημα «Ἀποστόλης Καρλᾶς» (τὸ ἔβγαλε μὲ τὸ ψευδώνυμο Κ Χαλδαῖος), ποῦ ὄσο κι ἂν ἦταν κολοδουλεμένο καὶ πρωτότυπο στὴν πλοκή καὶ στὴ διαθεση, δὲν προδιαθέτει ἄνωγ διόλου γιὰ τὸν σημερινὸ ἐπικὸ τῆς «Θάλασσας». Ὁ κ. Κ. Σούκας μὲ τὴ «Θάλασσα» πλοῦτισε τὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνία μ' ἓνα ἔργο ὀριστικόν.

Αἰμ. Χουρμούζιου: Θεατρικὰ μελετήματα (I). Εὐγένιος Ὁ Νήλ. Ἔνας εἰκονοκλάστης τοῦ θεάτρου. Ἡ ζωὴ του—Τὸ ἔργο του—Ἡ Πίστη του. Ἀθήνα, 1945, σ. 301.

Ὁ σημερινότης μας κ. Αἰμ. Χουρμούζιος εἶναι σήμερα στὴν Ἑλλάδα ἓνας ἀπὸ τοὺς σοβαρώτερους μελετητὲς καὶ τοὺς ἐγκυρότερους κριτικοὺς τῆς παγκόσμιας πνευματικῆς ζωῆς. Ἡ ποίησι, τὸ θέατρο, ἡ φιλοσοφία, ἡ κοινωνιολογία, γενικὰ ἡ ἑλληνικὴ καὶ ξένη πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ζωὴ τοῦ εἶναι γνωστὰ πεδία, καὶ τὸ κριτικὸ ἐνδιαφέρον του κινεῖται δημιουργικὰ μὲ ἀνεση μέσα στὸ ὑψηλὸ αὐτὸ πνευματικὸ κλίμα. Εἶναι γνωστὴ ἡ τεράστια συμβολὴ του στὴν προώθησι καὶ καλλιέργεια τῆς κυπριακῆς λογοτεχνίας μὲ τὴν «Ἀργὴ» του, τὸ πρῶτο σοβαρὸ κυπριακὸ λογοτεχνικὸ περιοδικὸ καθὼς καὶ ἡ συμβολὴ του στὴν πνευματικὴ ζωὴ τῆς Ἑλλάδας μὲ τὴ λογοτεχνικὴ σελίδα τῆς «Καθημερινῆς» μὲ τὴν ποικίλη συνεργασία του στὰ σοβαρώτερα ἑλληνικὰ περιοδικὰ καὶ μὲ μεταφράσεις ξένων κλασσικῶν ἔργων Μελετὴ καὶ κριτικὴ εἶναι κυρίως ἡ ἔργα αὐτοῦ, βαθυστοχαστῆ, ἐπιστημονικὴ μπορεῖ κανεὶς νὰ πεῖ, ἐγκυρη καὶ σοβαρὴ γιὰ ὅποιο ζήτημα καταπισταί.

Τὸ ὄμως τελευταῖα παρουσιάζει πρὸ ὀργανωμένα τὴν ἔργασίαν του σὲ βιβλία. Ἐβγαλε κιάλας τὸ 194 τὸν πρῶτο τόμο μιᾶς σειράς μελετῶν μὲ τὸ γενικὸ τίτλο «Κριτικὴ Πορεία», ποῦ ἀσχολεῖται

μὲ τὸν «Παλαμᾶ καὶ τὴν ἐποχὴ του». Ὁ ἀκολουθῆσαν ἄλλοι δυὸ τόμοι γιὰ τὸν Παλαμᾶ, καὶ ἄλλοι γι' ἄλλα πρόσωπα καὶ ζητήματα. (Ἔνας ἀπὸ τοὺς τόμους αὐτοὺς θ' ἄφιερῶνθαι στὸ κριτικὸ ἔξέτασμα τῆς κυπριακῆς λογοτεχνίας, γι' αὐτό, ὅπως καὶ σ' ἄλλη σελίδα ἀναγράφουμε, οἱ Κύπριοι λογοτέχνες καὶ συγγραφεῖς παρακαλοῦνται νὰ στείλουν τὰ βιβλία τους στὸν κ. Α. Χουρμούζιο (Ἀρχισυντάκτη «Καθημερινῆς», Ἀθήνα) ἢ σὲ μᾶς ποῦ ἀναλαμβάνουμε νὰ τοῦ τὰ στείλουμε, ὥστε νὰ δοθεῖ ὀλοκληρωμένη ἡ εἰκόνα τῆς κυπριακῆς λογοτεχνίας στὸ βιβλίον τοῦ αὐτοῦ).

Μιὰ ἄλλη σειρά ἔργασίων τοῦ κ. Α. Χουρμούζιου εἶναι τὰ «Θεατρικὰ μελετήματα», ποῦ ὁ πρῶτος τῶν τόμος ἀφιερῶνθαι στὸ μεγάλο σύγχρονον Ἀμερικανὸν δραματογράφον, τὸν Εὐγένιον Ὁ Νήλ.

Ὁ Εὐγένιος Ὁ Νήλ, ὅπως μοῦ δόθηκε κι ἄλλοτε εὐκαιρία νὰ γράψω, εἶναι σήμερα ὁ μεγαλύτερος θεατρικὸς συγγραφέας ὄχι μόνον τῆς Ἀμερικῆς ἀλλὰ καὶ ὄλου τοῦ σύγχρονου κόσμου ἴσως. Ρεαλιστῆς ἀλλὰ καὶ δραματιστῆς, ἀνατόμος τῆς ψυχῆς ἀλλὰ καὶ λυρικός ποιητῆς, ἀνακαινιστῆς τῶν θεατρικῶν μέσων («εἰκονοκλάστη τοῦ θεάτρου») τὸν χαρακτηρίζει ὁ κ. Χουρμούζιος ἀλλὰ καὶ μελετητῆς τῆς σοβαρῆς θεατρικῆς παράδοσης, ἀνήσυχο μυαλὸ καὶ πονεμένος ἄνθρωπος, κνηνητῆς τοῦ ὄνειρου ἀλλὰ καὶ χυτηγμένος σκληρῶ ἀπὸ τὴ ζωὴ, πλούσιος σὲ πείρα ἀλλὰ καὶ ἄπλός καὶ πρωτόγονος σὰν παιδί, ἀναλυτῆς τῶν ἐνστίχτων καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀνθρώπου ἀλλὰ καὶ ὑπέροχος εἰκονογράφος τῆς ζωῆς καὶ τῆς φύσης (τῆς θάλασσας προπάντων), ἀνατάραξε κατὰ τὰ τελευταῖα 25 χρόνια τὰ λιμνασμένα νερά τῆς ἀρωστημένης παγκόσμιας θεατρικῆς παραγωγῆς, καὶ παλαιόντας ἐπιμονα ἀνέβηκε σκαλί-σκαλί στὶς πρὸ ψηλῆς περιόχης τοῦ θεάτρου, καὶ γίνηκε σήμερα ἡ κυριαρχοῦσα μορφή του. Ἀντίκρισε τὴν περιφρόνησι, τὴν ἄρνησι, τὸν ἀνοχτὸ πόλεμον τῶν πορευτῶν καὶ τῶν σεμνόντων χωρὶς νὰ λυγίσει, γιὰ νὰ μᾶς δώσει ἔργο ποῦ ἐπιβλήθηκε πιά καὶ μὲ τὸν ὄγκο του καὶ μὲ τὴν ἀξία του. Τιμῆθηκε ἱερανελημένα μὲ τὸ ἀμερικανικὸν θεατρικὸν βραβεῖον Pulitzer, καὶ πρὶ λίγα χρόνια μὲ τὸ Nobel.

Αὐτῆς τῆς μεγάλης πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς προσωπικότητος τὴν εἰκόνα μᾶς δίνει ὁ κ. Α. Χουρμούζιος στὸ

βιβλίο του «Ευγένιος Ο' Νήλ». Μας παρουσιάζει τη ζωή και μας αναλύει τὰ έργα του Ο' Νήλ με στοχασμό βαθύ και λεπτή κρίση, και καταξιώνει τα επιτεύγματά του τοποθετώντας τα σφά μεσα στη σύγχρονη πνευματική ζωή. Μέσα στις 300 πυκνοτυπωμένες σελίδες του χαϊρόμαστε τὸ δημιουργικὸ πόντο τόσο τοῦ Ο' Νήλ ὡς και τοῦ κ. Χουρμούζιου, γιατί ὁ δεύτερος παρουσιάζει ὀργανικά τὴν ὀργανική εξέλιξη τῆς δημιουργίας τοῦ πρώτου. Τὸ βιβλίο σὺν εἶναι ἡ σοβαρώτερη ἴσως ἑλληνική προστάθεια ποὺ ἔγινε γιὰ νὰ γνωρίσουμε κριτικά τὴν παγκόσμια θεατρικὴ παραγωγή.

Ἀγγέλου Δόξα: Εὔα. Νουβέλλα. Ἀθήνα 1944. σ. 210.

Ἀγγέλου Δόξα: Βάνα. Νουβέλλα. Ἀθήνα 1945. σ. 170.

Ὅταν ἕνας συγγραφέας a priori βάζει μιὰ θέση και δουλεύει λογοτεχνικά γιὰ νὰ τὴ στηρίξει και νὰ τὴν ἀποδείξει, σπάνια μπορεί νὰ πιτύχει ἔργο ἄξιο ποὺ πραγματικά νὰ στέκεται στὴ λογοτεχνία. Ὅχι πὼς ὁ λογοτέχνης, τοῦ πεζοῦ λόγου μάλιστα, πρέπει νὰ κάθεται νὰ γράφει ὅ,τι τοῦ κατεβεί, ἀδιάφορο ὅ,τι κι' ἂν βγεῖ, ἀδιάφορο ποῖο περιεχόμενο και ποιά κεντρικὴν ἰδέα θὰ ἔχει ἡ ποῖο ἀίτημα θὰ προβάλλει τὸ ἔργο του. Οὔτε βέβαια στέκεται πιά τὸ κενὸ δόγμα «ἡ τέχνη γιὰ τὴν τέχνη». Ἀλλὰ ἀπὸ τὸ σημεῖο αὐτὸ ὡς τὸ σημεῖο νὰ πέφτει ὁ λογοτέχνης στὸν φορτικὸ και ἐξοφθαλμο διδαχτισμὸ, ὑπάρχει μεγάλη διαφορά. Ὅταν δὲν μπορεί νὰ κρύψει τὴν πρόθεσή του, γιατί οἱ δημιουργικὲς λογοτεχνικὲς ἰκανότητές του δὲν εἶναι τόσες και τέτοιες, ὥστε νὰ μπορέσει νὰ τὴ διοχετεῖσει φυσικὰ μέσα στὴ ζωή και στὴ δράση τῶν ἡρώων του, χωρὶς νὰ τοὺς κάνει νὰ ρητορεύουν κούφια και μονότονα ἢ χωρὶς ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας νὰ παρουσιάζεται νὰ τὴν ἐκθέτει και νὰ τὴν ὑποστηρίζει ἀνοιχτὰ και ἐπίμονα σὰ σὲ διατριβὴ ἢ εἰδικὴ μελέτη—τότε τὸ ἔργο του παύει νὰ εἶναι λογοτεχνικὴ δημιουργία και παίρνει τὴ μορφή και τὴν οὐσία προσούρας με κακὸ λογοτεχνικὸ περιβάλυμα.

Δυστυχῶς τέτοιες εἶναι και οἱ δύο νουβέλλες τοῦ κ. Α. Δόξα, «Εὔα» και «Βάνα», ποὺ συμπληρώνουν μιὰ σειρά ἀπὸ πέντε νουβέλλες «κοινωνικῆς ἠθογραφίας», ὅπως τὴ χαρακτηρίζει ὁ ἴδιος. Εἶναι «πῶρ και λαύρα» ὁ κ. Δόξας ἐνάντια στὴν ψευτιά και τὴν ὑποκρισία τῆς σύγχρονης κοινωνίας, ἰδιαίτερα ὅπως παρουσιάζεται στις οἰκογενειακὲς σχέσεις, πρὸ πάντων στὴ διχτατορικὴ και σφάλερὴ ἐπιβολὴ τῶν γονιῶν πάνω στὰ παιδιὰ τους—και προσπαθεῖ νὰ δείξει τὸ σωστὸ, σύμφωνα με τὴν ἀντίληψή του, δρόμο ποὺ θὰ ὀδηγήσει τὸν ἀνθρώπο στὴν εὐτυχία. Ἀλλὰ και σὺν στὴ νὰ εἶναι ἡ ἀποψή του, δὲν καταφέρει νὰ μᾶς πείσει λογοτεχνικά με τὰ ἄψωπα πρόσωπα του, ποὺ ὑποφέρουν ἀπὸ τὴ σημερινὴ κατάσταση ἢ ποὺ διακηρύττουν τις «φωτισμένες» ἰδέες του. Τὰ πρόσωπά του εἶναι κορδισμένα «ἐκ τῶν προτέρων» ἀπὸ τὸ συγγραφέα, γιὰ νὰ ποῦν αὐτὰ τὰ λόγια ἢ νὰ ἐκφράσουν ἐκείνες τις σκέψεις, και δὲν ἀφήνεται ὁ ἀναγνώστης νὰ βγάλει τὰ συμπεράσματα αὐτὰ ἀπὸ τὴ δρᾶση τους. Ὑπάρχουν ἄλλωστε πολλὰ λόγια κ' ἐλάχιστη φυσικὴ δρᾶση. Κι ὅταν κάποτε ἐνεργοῦν τὰ πρόσωπα, περιορίζονται σὲ κοινοτοπίες. Δὲ δικαιολογοῦνται και δὲ στηρίζονται οἱ «χαραχτήρες» ἀπὸ τὴ δρᾶση τους, ἀλλὰ γιατί ἔτσι τοὺς θέλησε ὁ συγγραφέας, γιὰ νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὸ σκοπὸ του. Ἀλλὰ θὰ τὸν ἐξυπηρετοῦσε καλύτερα, ἂν ἀντὶ «νουβέλλες» και «μυθιστορήματα», ἔγραφε εἰδικὲς μελέτες και διατριβές, ὅπως εἶπα πῶς πάνω, ἢ προπαγανδιστικὰ φυλλάδια ἢ μιὰ καμπάνια σ' ἐφημερίδα.

Μ. Καραγάτση: Τὸ χαμένο νησί. Φανταστικὴ νουβέλλα. Ξυλογραφίες Γ. Βελισαρίδη. Ἀθήνα 1943, σ. 163.

Μ. Καραγάτση: Ὁ Κοτζάμπας τοῦ Καστρόπυργου. (μυθιστόρημα). Ἀθήνα, 1944, σ. 239.

Ἡ μεγάλη και σ' ὄγκο και σ' ἀξία λογοτεχνικὴ δημιουργία τοῦ κ. Μ.

Καραγάτση κινείται σ' άλλο κλίμα, ένα κλίμα διονυσιακής ζωής και ψυχογραφικού ρεαλισμού. Είναι ένας από τους κυριώτερους εκπρόσωπους της γενεάς των πεζογράφων του 1930, και κάθε του νέο βιβλίο, διηγήματα ή μυθιστόρημα, είναι και μία νέα κατάκτηση της νεοελληνικής Πεζογραφίας, μία νέα άνοδο καλλιτεχνική (και στη μορφή και στο περιεχόμενο) του κ. Καραγάτση. Για μερικά από τα προηγούμενα του έργα, ιδιαίτερα για το «Γιούγκερμαν», το μεγάλο συνθετικό έργο του, μου δόθηκε ευκαιρία άλλωστε να γράψω. Το «Χαμένο νησί» και «Ο Κοτζάμπασης του Καστρόπυργου» είναι τα τελευταία του έργα: φανταστική νουβέλλα το πρώτο, το πρώτο από μια σειρά μυθιστορήματα με το γενικό τίτλο «Ο κόσμος που πεθαίνει» το δεύτερο.

Το «Χαμένο νησί» είναι μία παράξενη Ιστορία παράξενα γραμμένη. Με την πραγματικότητα δεν έχει τίποτε άλλο να κάνει, παρά πώς τέτοια πρόσωπα και γεγονότα, έξω όμως από το ειδικό σχέδιο που τα πλαισιώνει, βρίσκονται στη ζωή, σαν ξεχωριστές μονάδες Ίσως, ύπαρχτες όμως. Μα κείνο που βραίνει δεν είναι τα πρόσωπα και τα πράγματα, αλλά το τρελό πάθος, ή απία ήδονή, το σκληρό αντίκρουσμα και ξέσπασμα των ενστικτικών διαθέσεων, ο λόγος που κατεβαίνει σά μαχαίρια ανέλετη για να εκσκίσει την ανθρώπινη ψυχή, και το αλόγιστο, το φλογισμένο, το ξεφρενισμένο όνειρο που πλάθει ή αχαλίνωτη φαντασία και ή «ξεδιάντροπη» άρρωστημένη διάθεση. Είναι αλήθεια, ένα παράξενο βιβλίο. Το χαμένο νησί». Σ' άλλα χέρια το ύλικό αυτό και το διονυσιακό, καταστροφικό πνεύμα που το διαποτίζει, ήταν κίντυνος να ξεπέσει στη ρηχότητα ή τη χοντροκομμένη άγροικία. Στά επιδέξια όμως χέρια του κ. Καραγάτση έγινε ένα παράξενο έργο τέχνης, θελκτικό κ' έκπληκτικό, ρωμαλέο και τραγικά ύποβλητικό.

«Ο Κοτζάμπασης του Καστρόπυργου» είναι βασικά μυθιστόρημα Ιστορικό, όχι τόσο γιατί ή δράση του ανάγεται σέ καιρούς περασμένους, όσο γιατί άσχολεύεται με γεγονότα που έ-

χουν σημασία Ιστορική». Έτσι χαρακτηρίζει το βιβλίο του αυτό ο κ. Καραγάτσης σ' ένα επιλογικό σημείωμα. Η δράση του έργου πλέκεται στά χρόνια της μεγάλης ελληνικής επανάστασης του 1821. Αναπνέουμε τόν ήρωικό άέρα της εποχής, αλλά και τις μικρότητες των κοινών ανθρώπων που ζούνε την πικροζωή τους, μέσα σέ μία πλατιά σχεδιασμένη εικόνα, που σκοπό έχει όχι τόσο την καθαρά Ιστορική εποχή όσο την αιώνια ζωή μέσα σέ μία έντονα και χαρακτηριστικά Ιστορική εποχή. Δεν ξαίρω ώστόσο αν μέσα στο γενικό σχέδιο του «Κόσμου που πεθαίνει» θέλει να περάσει ο κ. Καραγάτσης μέσ' από το δεκατοένατο αιώνα στόν είκοστό, ώς τή σήμερα, για να παρουσιάσει τήν ελληνική ζωή στά 150 αυτά χρόνια στην εξέλιξη της, και να δικαιώσει ή ν' άρνηθεί τούτο ή εκείνο τó ρεύμα που τή διαπότισαν. Προς τó παρόν Ίσως μόνο κάποια δικαίωση τού κοτζαμπασαδισμού σά να θαμποφάινεται στό πρόσωπο τού Μιχαλου Ρούση.

Όμως αυτό δεν μάς ενδιαφέρει τώρα, πρί δούμε τó έργο ολοκληρωμένα. Τώρα χαιρόμαστε τ' άδρά πρόσωπα που κινούνται άνετα, «άνθρώπινα», στό έργο αυτό και τó καταξιώνουν σάν πληρότητα ζωής, σάν ολοκλήρωση δράσης και σάν ώριμότητα αισθημάτων, σκέψεων και διαθέσεων. Χαιρόμαστε τήν πραγματικά «μυθιστορηματική» διάρθρωση της υπόθεσης, τήν άρτιότητα στή σύνθεση και τόν πλούσιο λόγο που λαμπρύνει τó πολύτιμο αυτό ύλικό τής πύο σημαντικής εποχής τής νέας Ελλάδας. Βλέπω δηλαδή τόν «Κοτζάμπαση τού Καστρόπυργου» μονάχα σάν έργο λογοτεχνικό τώρα κι όχι σάν θέση. Και σάν τέτοιο τó χαιρούμαι πλέρια. Είναι μία γενναία, ζωντανή εικόνα πλούσιας και σφίζουσας ζωής μαστορικά δουλεμένη.

Και μία λεπτομέρεια: «Ο κ. Καραγάτσης τύπωσε τó βιβλίο αυτό μ' άπλοποιημένη όρθογραφία, χωρίς πνεύματα και μ' ένα τόνο μονάχα, τήν όξεία, σύμφωνα με τó, περίφημο πιά από τή σχετική δίκη, σύστημα τού καθηγητή κ. Ι. Κακριδή. Μά γι αυτό θά γράψω ωστερότερα, όταν θ' άσχο-

ληθώ με τὰ βιβλία «Ἡ δίκη τῶν τόνων» καὶ «Ἡ ἀντιδικία τῶν τόνων», γιατί τὸ ζήτημα εἶναι γενικότερο: ἐπιστημονικό, ἐθνικό καὶ ἠθικό.

Κοσμᾶ Πολίτη: Τὸ Γυρί. Μυθιστόρημα. Ἀθήνα 1945. σ. 216.

Φαίνεται πῶς, ὅταν ἀγαπήσουμε ἕνα συγγραφέα, γιατί ἀκολουθώντας μιὰν ὀρισμένη γραμμὴ μᾶς ἔδωσε μιὰν ὀρισμένη αἰσθητικὴ καὶ πνευματικὴ συγκίνηση, δὲν μπορούμε νὰ τὸν χαροῦμε, ἅμα προσπαθεῖ νὰ φύγει ἀπὸ τὴ γραμμὴ τούτη γιὰ νὰ δοκιμάσει νέες ἀναζητήσεις. Βέβαια ὁ συγγραφέας δὲν μπορεί νὰ μὲνι ἀνεξέλιχτος καὶ νὰ αὐτοεπαναλαμβάνεται· ἀλλὰ κι ὁ καλόπιστος ἀναγνώστης σχηματίζει κάποια ἀντίληψη γιὰ τὸ συγγραφέα, πὺ δὲν τοῦ εἶναι πάντα εὐκόλο νὰ τὴ μεταβάλλει, νὰ τὴν προσαρμόζει, ἔστω, στὶς νέες δοκιμαστικὲς ἀναζητήσεις τοῦ συγγραφέα, ὅταν μάλιστα αὐτὲς δὲν φέρνουν γι ἀποτελεσματὸ ἕνα ἔργο πραγματικὰ ἀξιο, ἀνάλογο, ἀν ὄχι ἀνώτερο, πρὸς τὰ προηγούμενά του.

Κι αὐτὸ φοβοῦμαι πῶς μοῦ συμβαίνει μετὸ νέο μυθιστόρημα τοῦ κ. Κοσμᾶ Πολίτη, «Τὸ Γυρί». Μπορεῖ μόνο του νὰ εἶναι ἕνα ἔργο πολὺ καλὸ, μὰ νομίζω πῶς δὲν εἶν' αὐτὸ πὺ περιμέναμε ἀπὸ τὸν κ. Πολίτη ὕστερ' ἀπὸ τὸ προηγούμενο ἔργο του. Κ' ἐξηγοῦμαι:

Ὁ κ. Κοσμᾶς Πολίτης εἶναι ἀπὸ τοὺς χαρακτηριστικότερους πεζογράφους τῆς γενιᾶς τοῦ 1930, ἀπὸ τοὺς πιὸ προσωπικούς, τοὺς πιὸ λεπτοὺς κι ἀσφαλῶς ὁ ποιητικώτερος. Ἡ ἐμφάνιση του μετὸ «Λεμονοδάσος» (1930) κ' ἡ σταθερὴ ἐξέλιξη του μετὴν «Ἐκάτη» (1933) ὡς τὸ ἀριστούργημα τοῦ «Ἐροϊκᾶ» (1938)—δὲν εἶδα τὸ προτελευταῖο βιβλίο του «Τρεῖς γυναῖκες» (1943), καὶ τὰ λίγα γι αὐτὸ λόγια τοῦ κ. Ι. Παναγιωτόπουλου στὰ «Ἀνήσυχτα χρόνια» σ. 207—8 δὲ με βοηθοῦν διόλου νὰ σχηματίσω κάποια ἀντίληψη καθαρὴ γι αὐτὸ,— ἦταν μιὰ θριαμβευτικὴ πορεία πὺ ἀδισταχτὰ ἀναγνωρίστηκε, γιατί τὸ ἔργο αὐτὸ εἶχε μεγάλη ἔσωτερικὴ ἀξία καὶ δίκαια ἐπεβλήθηκε. Γράφοντας γιὰ τὰ δύο πρῶτα βιβλία τοῦ κ. Πολίτη

λίτη («Ἐλευθερία» 13. 11. 1938) χρησιμοποίησα τὸν τίτλο «Ποίηση στὴν πεζογραφία», καὶ κατάληγα: «Μὰ πάνω ἀπ' ὄλα εἶναι τὸ κῦμα τῆς ποίησης πὺ κατακλύζει μετὸ μαγικό του ρεῦμα τὸ «Λεμονοδάσος» καὶ τὴν «Ἐκάτη», τονίζοντας τὸ πλατὺ τραγούδι τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ὁμορφιάς, τότε σιγομουρμούριστο σὰν ἀνοφιλάει τὶς ἀκρογιαλιὲς τῆς ζωῆς, κι ἄλλοτε ὀρμητικό σὰν ἀγκαλιάζει μετὸ πάθος καὶ συγκλονίζει μετὸ δύναμη ὡς τὰ κάβαθα τοὺς ἀνθρώπους...» Ὁ κ. Κ. Πολίτης πλάθει μεσ' ἀπ' τὴ δράση τὴν ποιητικὴ φυσιογνωμία τοῦ ἔργου του». Καὶ γράφοντας γιὰ τὸ «Ἐροϊκᾶ» («Ἐλευθερία» 20. 11. 1938), πὺ τὸ χαρακτηρίζω «τὸ ἥρωικό ποίημα τῶν παιδιῶν», κατάληγα: «Ὁ κ. Κοσμᾶς Πολίτης μετὸ «Ἐροϊκᾶ» εὐρύνει τὸν ὀπτικό κύκλο τοῦ νεοελληνικοῦ μυθιστορημάτος, γιατί γίνεται εἰσηγητὴς στὴ χρησιμοποίησή τοῦ ἀνεκμετάλλετου κι ἀνεξερεύνητου ἀκόμα ὕλικου τῆς παιδικῆς ἡλικίας. Τὸ «Ἐροϊκᾶ» εἶναι τὸ ποιητικώτερο μυθιστόρημα τῶν τελευταίων χρόνων, γιατί ἡ ποίησή του ἀναβρῦζει πηγαία μεσ' ἀπ' τὰ γεγονότα, ἀπειθάρχητη καὶ ρωμαλέα, ὡραία ὁμας πάντα καὶ στοχαστικὴ, ἀπλὴ κ' ὑποβλητικὴ».

Ἦταν, λοιπόν, φυσικό νὰ περιμέναμε μιὰ πιὸ πέρα ἐξέλιξη τοῦ κ. Πολίτη στὸν ἴδιο δρόμο πὺ αὐτὸς χάραξε στὸν ἑαυτὸ του, τόσο στὸ περιεχόμενο ὅσο καὶ στὴ μορφὴ τοῦ ἔργου του. Ὅμως στὸ «Γυρί» παρουσιάζεται ἕνας νέος Πολίτης, πολὺ διάφορος, μετὸν ἀδύναμη μονάχα ἀπὸ τὴν ἑαυτοῦ του, πὺ τόσο ἀγαπήσαμε στὰ προηγούμενα ἔργα του.

Τί εἶναι τὸ «Γυρί»; Ἀφηγηματικὲς εἰκόνες ἀπὸ τὴ μικροζωὴ μιᾶς ἀπομακρυσμένης συνοικίας σὲ μιὰ ἐπαρχιώτικη πόλη. Μικροὶ ἄνθρωποι, μικρὴ ζωὴ, τρεχούμενα συνοικιακὰ κούτσουμολιά, μπλαζεδισμός ἐγκαταστημένος στὴν ἐπαρχία, βιασμένη ἀπονευμάτωση προσώπων καὶ καταστάσεων, νὰ οἱ ἀδρὲς κλωστὲς πὺ συσφαινοῦνται γιὰ νὰ κάνουν τὸ μυθιστόρημα αὐτό. Βέβαια πλέκονται μετὸ τέχνη, κ' εἶναι φορὲς πὺ γίνονται περιφώνες εἰκόνες, καὶ δὲ λείπει ὀλοτελα ἡ ἀγνή ποιητικὴ διάθεση, πὺ θαμποθεμίζει τὸν κ. Πολίτη στὶς κα-

λές του. Κι ακόμα ο λόγος είναι πιό δουλεμένος ἐδώ, και τὸ σχέδιο τῆς σύνθεσης, κι ἄς φαίνεται ἑλλειπτικό κι ἀσυμπλήρωτο, ὅμως εἶναι καλὰ ὑπολογισμένο. Ἀλλὰ δὲν αὐτὰ δὲν εἶναι Κοσμᾶς Πολίτης. Ἄν δὲν ξαίραμε τὸ προηγούμενο ἔργο του, θὰ δεχόμαστε ἀνεπιφύλαχτα τὸ «Γυρί» σὰ μὴν ἀρχὴ σημαντικῆ· ὅμως τώρα φαίνεται ὅταν ἕνα ξεστράτισμα σὲ κατωφέρεια. Νομίζω πὼς τώρα ὁ κ. Πολίτης πᾶει ἀναζητῶντας τὴν ποίηση μέσα σ' ἀνεκμετάλλευτες τάχα περιοχές, -- κ' ἡ προσπάθειά του εἶναι φανερῆ, κι αὐτὸ μειώνει τὴν ἀξία τῆς νέας δουλειᾶς του, -- ἐνῶ πρωτότερα ἡ ποίηση ἀνάβρυξε αὐθόρμητα μέσ' ἀπὸ τὴ δράση, τὴ σκέψη καὶ τὴν προέχταση τῆς ζωῆς τῶν ἡρώων του, καὶ γι' αὐτὸ ἦταν ἀπλή καὶ ὑβλητική.

Νομίζω πὼς τὸ «Γυρί» εἶν' ἕνα βιβλίο ἀνίας, γραμμένο σ' ὄρες ἀνίας τοῦ κ. Κ. Πολίτη, γιὰ νὰ τὸ διαβάζουν ἄνθρωποι στὶς ὄρες τῆς ἀνίας τῶν καὶ νὰ μεγαλώνει περισσότερο ἡ ἀνία τῶν. -- Μπορεῖ ἡ γνώμη μου νὰ εἶναι λανθασμένη, εἶναι ὅμως εὐληκρινής.

Κυπριακαὶ Σπουδαί. Δελτίον τῆς Ἑταιρείας Κυπριακῶν Σπουδῶν. Τόμ. Ε' (1941). Λευκωσία 1945. σ. XIII+132. 12|.

Κυπριακαὶ Σπουδαί. Δελτίον τῆς Ἑταιρείας Κυπριακῶν Σπουδῶν. Τόμ. Ζ' (1943). Λευκωσία 1945. σ. XV+139+IV. 12|.

Ἡ Ἑταιρεία Κυπριακῶν Σπουδῶν κυκλοφόρησε φέτο δύο τόμους τοῦ ἐτήσιου Δελτίου τῆς, τὸν Ε' (1941) καὶ τὸν Ζ' (1943). Ὁ Ε' περιλαμβάνει ὁλόκληρος τὴν ἐναίσιμη διδαχτορικὴ διατριβὴ τοῦ κ. Κ. Σπυριδάκι «Εὐαγόρας Α', βασιλεὺς τῆς Σαλαμίνος». Ἐρευναὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Κυπρίου βασιλέως». Ἡ μελέτη αὕτη ἐκδόθηκε πρῶτα γερμανικᾶ (σὴ Stuttgart, 1935) καὶ δίκαια θεωρεῖται ἡ ὀριστικὴ ὡς τώρα ἐργασία γιὰ τὸ μεγάλο Σαλαμίνιο βασιλεῖα. Ἦτανε λοιπὸν ἀνάγκη τὸ ἔργο αὐτὸ νὰ τὸ γνωρίσου-

νε κι ὅσοι δὲν ξαίρουν γερμανικᾶ, γι' αὐτὸ παρακλήθηκε ἀπὸ τὴν Ἑταιρεία Κυπριακῶν Σπουδῶν ὁ συγγραφέας νὰ τὸ μεταφράσει, γιὰ ν' ἀποτελέσει ἕνα ἀπὸ τοὺς τόμους τοῦ Δελτίου τῆς, κ' ἔτσι νὰ μπορέσουν κ' οἱ Ἕλληνες Κύπριοι νὰ γνωρίσουν σωστά τὴ μεγαλύτερη πολιτικὴ, στρατιωτικὴ καὶ πολιτιστικὴ φυσιογνωμίαν τῆς πατρίδας τῶν.

Ὁ κ. Σπυριδάκις ἐξετάζει πρῶτα διεξοδικῶς, ἀναλύει καὶ συσχετίζει κριτικὰ τίς πηγὰς τῆς ἱστορίας τοῦ Εὐαγόρα, ἐπιμένοντας ἰδιαιτέρως σὶ τὸν «Εὐαγόρα» τοῦ Ἰσοκράτη μέσα σὸ πλαίσιο τῆς καθόλου ἑλληνικῆς ἀντίληψης γιὰ τὸν ἀρχοντᾶ. Στὸ δεύτερο καὶ κύριο μέρος τοῦ ἔργου εἶναι ἡ ἱστορία τοῦ Εὐαγόρα, πού χωρίζεται εἰς τρία εἰδικώτερα κεφάλαια: Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ, ἡ ἐσωτερικὴ πολιτικὴ, ὁ Εὐαγόρας καὶ ἡ ἐποχὴ του. Καὶ στὰ τρία κεφάλαια ἀποκαθίσταται ὀριστικὰ (σὺμφωνά μὲ ὅλες τίς ὑπάρχουσες πηγὰς) ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια σχετικῶς μὲ τὸν Εὐαγόρα, καὶ παρουσιάζεται ζωντανὰ καὶ πειστικὰ ἡ χαρακτηριστικὰ ἑλληνικὴ πολιτιστικὴ δράση του στὴν ἀνατολικὴ Μεσόγειο, στὴν Κύπρο κυρίως καὶ στὶς σχέσεις του μὲ τὴν Ἀθήνα. Μὲ τὸ τελευταῖο αὐτὸ ἔχει ξεχωριστὴ σημασίαν ἡ δημοσίευση τοῦ τιμητικοῦ ψηφίσματος τῶν Ἀθηναίων στὸν Εὐαγόρα, καὶ ἡ νέα εὐστοχὴ συμπλήρωση καὶ ἀποκατάσταση τοῦ κειμένου (ὅσο ἦταν δυνατὸ), καθὼς καὶ ἡ με κριτικὴ ὁξυτήτα ἐρμηνεῖα ἀμφισβητούμενων σημείων, πού κάνει ὁ κ. Σπυριδάκις. Σπουδαιότατα καὶ ἀναμφισβήτητα εἶναι ἐπίσης καὶ τὰ συμπεράσματα γιὰ τὴν ἐσωτερικὴ καὶ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τοῦ Εὐαγόρα, πού τὰ στηρίζει ἀτράνταχτα ὁ συγγραφέας κυρίως πάνω στὶς παρατηρήσεις του γιὰ τὰ νομίσματα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, πού τὰ δημοσιεύει σὲ μίαν ὀλοσέλη φωτοτυπία καὶ σ' ἐντεκα ἄλλους ἐξηγητικούς πίνακες.

Ἰδιαίτερη σημασίαν δίδεται στὶς πολιτικὰς ἀντιλήψεις τοῦ Εὐαγόρα, πού δειχνουν πὼς ἐπηρεάστηκαν ἀπὸ τὴν περὶ ἀρχοντος ἀντίληψη τοῦ φιλόσοφου Ἀντισθένη μὲ ἰδανικὸ ἐκπρόσωπο τὸν Ἡρακλεῖ, μορφή πού τὴ χρησιμοποιεῖ ὁ Εὐαγόρας στὰ νομίσμα-

τά τουα. Ὁ Εὐαγόρας ἐφαρμόζει παντοῦ τὴν ἑλληνικὴ ἀντίληψη ζωῆς, καὶ διαδίδει στὴν Κύπρο, καὶ ὅσο μπορεῖ γύρω του, τὸν ἑλληνικὸ πολιτισμὸ. Γι' αὐτὸ δὲν εἶναι κυπριακὴ μονάχα μορφή. Ἡ ἐπίδραση του ἀπλώνεται στὴν ἀνατολικὴ Μεσόγειο καὶ πρὸς τὴν ἀκρότητα στὶς πρῶτες δεκαετηρίδες τοῦ Δ' αἰ. π. Χ., καὶ τὴ βλέπουμε καθάρᾳ διαγραμμμένη στὸ βιβλίον τοῦ κ. Σπυριδάκι σὰ μιά ὁλοκληρωμένη σύνθεση ἐπιστημονικῆ. Ὁ Εὐαγόρας παίρνει μῆσα στὴν ἐποχὴ του τὴν κυρίαρχικὴ θέσιν ποῦ τοῦ δίνει τὸ ἐπιβλητικὸ πολιτιστικὸ ἑλληνικὸ ἔργο του.

Τὴν ἑλληνικὴ αὐτὴ ἔκδοσιν τοῦ ἔργου τὴν πλούτισε ὁ συγγραφέας μὲ πολλὰ προσθήκας, βασισμένους σὲ νεώτερες ἐπιστημονικὰς ἔρευνες, κ' εἶναι ἐνταῦθα πρὸς συμπληρωμένη ἀπὸ τὴν ἀρχικὴν γερμανικὴν, μάλιστα μὲ τὴν προσθήκην τοῦ χρονολογικοῦ πίνακα. Ἐνὰ μόνον ἔχουμε νὰ παρατηρήσουμε: τὸ δύσκολον ἐπιστημονικὸ ὕψος μὲ τὴν πολὺ συμπυκνωμένη διάρθρωσιν τοῦ λόγου ποῦ χαρακτηρίζει τὸ ἑλληνικὸν κείμενον. Ἰσως ὁμως νὰ ὀφείλεται αὐτὸ στὸ γεγονὸς πὼς εἶναι μετὰφραση ἀπὸ ξενὴ δύσκαμπτη γλῶσσα καὶ στὴν προσήλωσιν τοῦ κ. Σπυριδάκι στὸ γερμανικὸν κείμενον. Ἄλλωστε τὸ ἔργο δὲν ἀπευθύνεται στὸ πολὺ κοινόν, ἀλλὰ στοὺς ἐπιστημονικὰς ἐξοικειωμένους στὴν ἐπιστημονικὴν γλῶσσαν. Αὐτὸ ὅμως δὲν ἐμποδίζει νὰ εἶναι ὁ «Εὐαγόρας ὁ Α'» τοῦ κ. Σπυριδάκι ἡ σοβαρώτερη ἐπιστημονικὴ ἱστορικὴ ἐργασία ποῦ ἔγινε στὴν Κύπρον κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια καὶ ἡ μοναδική, ἡ ὀριστικὴ ἐργασία ὡς σήμερα γιὰ τὸν Εὐαγόρα σὲ κάθε γλῶσσαν.

Ὁ ἔβδομος νόμος (1943) τοῦ Δελτίου τῆς Ε. Κ. Σ. περιλαμβάνει, ἕκτος ἀπὸ τὰ πεπραγμένα καὶ τὴν κίνησιν τῆς Ἑταιρείας, τὴς ἐπόμενες μελέτας: Κ. Σπυριδάκι «Ἡ μονὴ Μακεδονικὴ ἐπίδρασις τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου» (μιά προσεχτικὴ κ' ἐξαντλητικὴ ἐργασία, πρότυπον γι' ἀνάλογας ἐργασίας ποῦ πρέπει νὰ γίνοντι γι' ἄλλες, σημαντικώτερες, κυπριακὰς μονὰς), Κώστα Προυσῆ «Τὰ ἱστορικὰ κυπριακὰ τραγῳδία» (τώρα βρισκῶ πὼς ἔχει κάποιαν λάθην—ἀσφαλῶς θὰ ἔχει κι' ἄλλα—ποῦ θὰ τὰ διορθώσω στὸν

ἐπόμενο τόμον τοῦ Δελτίου μαζί μὲ μερικὰς προσθήκας), Ν. Κληρίδου «Ἀκολούθια τοῦ Ἐν Ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἡρακλείδου», Κ. Χρυσάνθη «Οἱ ὀνομασίες τῶν νόσων κατὰ Κυπρίους», Γ. Παπαχαλαρέτους «Ἀρχαία παιγνία παρὰ τοῖς σημερινοῖς Κυπρίοις» (πολὺ ἐνδιαφερόουσα συγκριτικὴ ἐργασία) καὶ «Ἀπὸ τὴν Λαογραφίαν τῆς Κύπρου», Ἐλλης Πιτσιλίδου «Τεχνотροπία τῆς ἀρχαίας γλυπτικῆς ἐν Κύπρῳ» (διαφωτιστικὴ κ' ἐνδιαφερόουσα γιὰ τὰ συμπεράσματα τῆς μελέτης), Λοῖζου Φιλίππου «Ἐκλογὴ Ἀρχιεπισκόπων ἐν Κύπρῳ» (πρωτότυπη κ' ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφερόουσα ἐργασία). Ἐπίσης δημοσιεύονται περιλήψεις τῶν ἐπιστημονικῶν ἀνακοινώσεων τῆς Ἑταιρείας (ἐξωρίζουμε τὴ σπουδαία ἀνακοίνωσιν τοῦ κ. Π. Δικαίου «Ἡ λατρεία τοῦ Διὸς Κούρου ἐν Κύπρῳ») καὶ νεκρολογίας τοῦ Μητροπολίτη Κιτίου Νικοδήμου Μυλωνᾶ ἀπὸ τὸν ἱερ. Π. Κιρμίτη καὶ τοῦ Ξεν. Φαρμακίδου ἀπὸ τὸν ὑποφαινόμενον. Πέντε εἰκόνας συμπληρῶνουν τὴν ὕλη τοῦ τόμου.

Στὸ ἀδρότατον αὐτὸ περίγραμμα φαίνεται ἡ ἐργασία τοῦ Δελτίου τῆς Ε. Κ. Σ. κ' εἶναι περιττὸ νὰ ξαναποῦμε πόσον αὐτὸ βαρύνει στὴν ἐπιστημονικὴ ἐμφάνισιν τῆς Κύπρου. Εἶναι μιά μεγάλη ἐργασία, πραγματικὰ ἐθνικὴ, ποῦ ἔχει γιὰ κίνητρον καὶ σκοπὸν τῆς τὴν ἀγάπην στὴν πατρίδα καὶ τὴν ἀγάπην στὴν ἀλήθειαν. Τώρα μὲ τὸ σταμάτημα τοῦ πολέμου αἱ ὀρίζοντες τῆς εὐρύνονται, καὶ μὲ τὴν συμπλήρωσιν, τὸ ἐπόμενο ἔτος, δέκα χρόνων ἀπὸ τὴν ἵδρυσιν τῆς Ἑταιρείας ἀποχτᾶ πιά αὐτὴ μιά τιμητικὴ παράδοσις, ποῦ τῆς ἐπιβάλλει οὐσιαστικώτερες ἐνέργειαι.

Σόλωνος Μιχαηλίδου: Ἀρμονία τῆς σύγχρονης μουσικῆς. Τόμ. Α + Β. σ. η' + 444. Λεμεσός, Κύπρος, 1945.

Χρονογραφικὰ μονάχα ἀναφέρω τὴν τεράστια αὐτὴ γιὰ τὰ κυπριακὰ κ' ἑλληνικὰ χρονικὰ ἐκδοσιν, γιὰτι εἶμαι ὀλίγον ἀκάτεχος τοῦ θέματος, καὶ βέβαια δὲν μοῦ ἐπιτρέπεται οὔτε κριτικὴ οὔτε ἀνάλυσιν τοῦ ἔργου νὰ ἐπιχειρήσω. Κράτησε πρὸς ἀπὸ ἑξὶ χρόνια γιὰ νὰ τυπωθεῖ τὸ ἔργο αὐτό, ποῦ σ' ἐμφάνισιν—

ἀσφαλῶς καὶ σὲ περιεχόμενο—ἐν ἑνας ἄθλος γιὰ τὴν Κύπρο, καὶ γιὰ τὴν Ἑλλάδα ἀκόμα. Σ' ἐξάιρετο χαρτὶ, σὲ μεγάλο σχῆμα, μετὰ πλῆθος μουσικὰ παραδείγματα καὶ ἐξηγητικὸ κείμενο ἄρτιο, τὸ βιβλίο αὐτὸ ἐπιβάλλεται ἀμέσως. Γιὰ τὴ μουσικὴ κ' ἐπιστημονικὴ του ἀξία θὰ μιλήσουν οἱ εἰδικοί. "Ἐνα μονάχα θὰ προσθέσω: τὸ τεράστιο αὐτὸ ἔργο εἶναι γραμμένο σὲ μιά λαμπρὴ, ζωντανή, ἀκριβόλογη καὶ ὑποδειγματικὴ δημοτικὴ.

Τὸ ἔγραψε ὁ πολυτίμος συνεργάτης μας κ. Σόλων Μιχαηλίδης. Καὶ τὸ τύπωσε ὁ τυπογράφος μας κ. Θωμᾶς Γ. Κυριακίδης.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ

J. B. Priestley: Three men in new suits. 1945.

Ποτὲ ἡ ἀγγλικὴ ζωὴ δὲν μπορεῖ νὰ χωριστεῖ ἀπὸ τὸ πολιτικὸ τῆς περιεχόμενου: αὐτὸ ἐνυπάρχει ἐμφανῆς σ' ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις τῆς, ἐπομένως καὶ στὴν τέχνη τῆς Τελευταία μάλιστα ποὺ ἡ πολιτικὴ ἐντοπίστηκε στὴν πάλῃ ἀνάμεσα στὶς δύο ἱστορικῆς παρατάξεις, καὶ ἐξελίχθη σ' ἕνα πλατὺ πνευματικὸν ἀγῶνα, εἶναι φυσικὸ τὸ πολιτικὸ πάθος νὰ ξεχύθηκε ἄφθονο καὶ στὴν ἐγγλέζικη τέχνη.

Μιὰν ἄποψη τοῦ πάθους αὐτοῦ—ἐκείνη τῆς ἐπαναστατημένης λαϊκῆς μάχης,—παρουσιάζει ὁ Priestley στὸ τελευταίον τοῦ ἔργου, τὸ «Three men in new suits» καὶ τὴν παρουσιάζει σὰν ἄκρα ἐπαναστατικὴ ὁρμή. "Υστερ' ἀπὸ τὸ «Daylight on Saturday», ὅπου μᾶς ἔδωκε μιὰν ἀδρῆ περιγραφή τῆς ἐργοστασιακῆς ζωῆς μετὰ τὴν δραματικὴν τῆς στοιχεῖα καὶ τὶς ἀντιφάσεις τῆς, ἐρχεται τώρα μετὰ τὴ νέα του νουβέλλα καὶ ὀλοκληρώσει τὴν ἔρευνα τῆς σύγχρονης ἀγγλικῆς ζωῆς καὶ κοινωνίας γενικὰ, καὶ νὰ φτάσει σὲ συμπεράσματα γιὰ τὸ μέλλον. Συγκεκριμένα ἡ σκοπία τῆς ἔρευνας του εἶν' ἐκείνη τριῶν στρατιωτῶν ποὺ γυρίζουνε στὴν πατρίδα τους μετὰ τὴ λήξῃ τοῦ πολέμου. Αὐτοὶ ἐκπροσωποῦν τὰ κυριώτερα στρώματα τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ.

Κι' οἱ τρεῖς—(ὅσο κι' ἂν δὲν τὸ παραδέχονται)—εἶναι ἠρώες τοῦ ἀντιφασιστικοῦ ἀγῶνα. Γυρίζουνε μετὰ τὸσες προσδοκίαις γιὰ τὴ μεταπολεμικὴ ζωὴ κι'

ἐλπίδες πὼς θὰ βρεθοῦνε σ' ἕνα περιβάλλον στοργικὸ. Θέλουνε, τέλος, ἀνάπαυσι τελεα καὶ παῦλα στὴν παλιά, ἀρρυθμὴ ζωὴ, καὶ δίκαιη ἀναδημιουργία πάνω σὲ ριζικὰ ἀλλαγμένες βάσεις. Οἱ κύκλοι ὅμως ποὺ συναντοῦνε, ἀντιτίθενται στὴ ριζικὴ ἀλλαγὴ, ἡ περὶ ὁρίζονται σὲ ἡμίμετρα ἀπατηλά.

Κι' ἡ σύγκρουσι δὲν ἀργεῖ:

Ὁ Alan Stretre, παιδί μιᾶς ἀρχοντικῆς οἰκογενείας, σ' ἕνα πάρτυ τὸν σπῆτι ἕνός Λόρδου δὲν ἀντέχει, καὶ βροντοφωνάζει τὴν ἀλήθεια, προκαλώντας κατὰ πλῆξῃ καὶ δυσαρτέσκεια. Ὁ δευτέρος ἀπὸ τοὺς τρεῖς, ὁ γεωργὸς Kenford, ἀποκρούει προτάσεις τῆς οἰκογενείας του, μετὰ συντηρητικὸ πνεῦμα διαπνεόμενος, κι' ἀηδιάζει τοὺς δικούς του. Ὁ τρίτος, τέλος, ὁ Eddi Mold, ἐργάτης, γίνεται ἔξω φρενῶν γιὰτὶ τοῦφνε ἡ γυναίκα, μετὰ στὸν ἐκφυλιστικὸν χερμαρξοῦ τοῦ πολέμου, κι' οἱ γειτόνοι, μάλιστα ἤρθε, τοῦ δέξανε τὴν ἀστοργίαν κι' εἰρωνίαν.

"Ἔτσι, ἡ κοινὴ μοῖρα, «ἡ στραβὴ πορεία τῶν πραγμάτων», τοὺς φέρνει ξανά μιὰ μερὰ μαζί, νὰ ποῦν, ὅπως ποῖν, σὰν φλοι, τὸ βαθὺ τους πόνο. Κι' ἐδῶ εἶναι ποὺ «χαλαεῖ ὁ κόσμος», ποὺ γίνεται ἡ πύλοση κι' ἀνηλεῆς κριτικὴ γιὰ τὴν στραβὰ τῆς κοινωνίας καὶ τῆς ζωῆς. Ὁρθὰ κοφτὰ τὰ λέει ὁ Priestley: «Δὲν ποληρήσαμε μεῖς γιὰ νὰ γυρίσουμε στὴ σύγχυσι τῶν προπολεμικῶν χρόνων. Δὲ θέλουμε τῆς ἴδιας σὰν καὶ πρὶν πάστας ἀνθρώπους νὰ διαχειρίζονται τὶς ὑποθέσεις μας. Γιὰ τὸ Θεό! Ἐτεῖ ἡ γῆ σύντομα πρέπει νὰ γίνει ὁ θλιβερός τάφος τῆς γενιάς μας, ἢ πρέπει, ἐτεῖ τέλους, νὰ γίνει τὸ σπιτι μας, ὅπου οἱ ἀνθρώποι νὰ μποροῦνε νὰ ζοῦν καὶ νὰ ἐργάζονται εἰρηνικὰ γιὰ τὴ συνολικὴ εὐτυχία».

Μὲ τέτοια συνθήματα σταρᾶτα τελειώνει τὴ νουβέλλα τοῦ ὁ Priestley—συνθήματα ποὺ ἀπηχοῦν τοὺς προεκλογικούς ἀγῶνες καὶ ἐκείνο τὸ ζωντανὸ περιβάλλον τῶν ζυμώσεων ποὺ ἐγκυμονοῦνε μιὰν κοσμοϊστορικὴ ἀλλαγὴ.

Μὰ καὶ στὴν τεχνικὴ ὑπάρχει ἡ ἴδια τάση, τῆς ἀπομάκρυνσης ἀπὸ τὰ συνήθισμένα καὶ κλασσικὰ καλοῦσι, πρὸς δημιουργία καινούργιων, ζωντανῶν μορφῶν: Στὴν ἀρχὴ μπορεῖ νὰ τὰ χῆσις μετὰ τὸ δαιδαλό τῶν προσώπων καὶ πραγμάτων ποῦ παρουσιάζει, μετὰ τὴν ἀκατόνιστη, σχεδὸν τυχαία, εἰσαγωγή τους,

ἔτσι ὅπως παρουσιάζονται στὴ ζωὴ. Λάλογοι ζωντανὸς λαϊκὸς, μὰ σχεδὸν ἀσυνάρτητος στὴν ἀρχή.

Ἀνακίτεμα ὅλων τῶν πιθανῶν ζητημάτων χωρὶς συμπλήρωση καὶ ἄλλη λοεξάρτηση: σὲ μιὰ παράλογη συνάρτηση πού σχεδὸν κουράζει, σὰ ρουτινιέρικη ζωὴ Σιγά—σιγά οἱ σχέσεις δυναμῶν, μπλέκονται, καὶ διαγράφονται καθαρά, γιὰ νὰ δικαιολογήσουν τὸ τελικὸ «πόρισμα»: τὶ σύγχρονη καὶ τὴν ἐπαναστατικὴ ὁρμὴ ποῦναι διάχυτη

Εἶναι φανερὸ πὸς καὶ ἡ τεχνικὴ τοῦ Priestley εἶναι τὸ ἴδιο «ρεαλιστικὴ», θὰ λεγα ὅπως καὶ τὸ περιεχόμενον. Δηλ. βγαίνει, τρόπον τινά, μὲς ἀπὸ τὴ λογικὴ τῶν συνθηκῶν καὶ τῆς πραγματικότητος πού χρησιμεύει γιὰ θέμα, καὶ βρισκεται σ' ἄμεση σχέση μ' αὐτή. Ὁ Priestley δὲν ἔχτιμᾷ τὴ «μορφὴ» γιὰ χάρις τῆς «μορφῆς», μὰ τὴν προσαρμόζει στὶς ἀνάγκες τῆς «οὐσίας» καὶ στὶς ὑποσυνειδήτες ἐπιταγὲς τῆς κεντρικῆς τοῦ θέματος ἰδέας.

Γενικὰ τὸ «Three men in new suits» μπορεῖ νὰ χαρακτηριστεῖ σὰ μιὰ φωτισμένῃ ἔρευνα τῆς ἀγγλικῆς ζωῆς ἀπὸ τὴ σκοπία τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ, καὶ σὰν ἀνατομία καὶ κριτικὴ τολμηρότατη τῆς ἀγγλικῆς κοινωνίας καὶ ζωῆς πού φτίνει (ἀφοῦ στὸ «Daylight on Saturday» διέγραψε τὶς συνθήκες καὶ τὶς διερευνησε) μέχρι τὴ διαπίστωση τῆς ἀνάγκης τῆς ἀλλαγῆς, καὶ στὴν ἐπαναστατικὴ κραυγὴ, πλαισιωμένη μέσα στὴν παγκόσμια συναυλία τῆς Δευτεριᾶς.

Κι' ὑπὸνεται ἡ κραυγὴ τοῦ Priestley αὐτῆς διάτορῃ, μεγαλειώδῃ καὶ προφητικῇ, σὰν ἐνὸς νέου Anatole France ἢ φωνῆ.

ΚΩΣΤΑΣ ΚΥΡΡΗΣ

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Ἐκυκλοφόρησε τὸ τεῦχος τῆς «Νέας Ἑστίας» τῆς 15 Ἰουνίου 1945 καὶ μὲ αὐτὸ τελειώνει ὁ ΛΖ' τόμος τῆς. Ἀπὸ τὰ περιεχόμενα ξεχωρίζουμε: τὴ «Γέννηση τῆς Ἀφροδίτης» ἀπὸ τὴ «Θεογονία» τοῦ Ἡσιόδου τοῦ Σωτ. Σκίπη, «Τὸ Δρῆμα τῆς Γεωμετρίας» τοῦ I. M. Παναγιωτοπούλου (δοκιμιο), ἡ συνέχεια καὶ τὸ τέλος τοῦ

«Κλήρου τοῦ Μεσημεριοῦ» τοῦ Πῶλ Κλωντέλ, ἡ «Ἐνωσις τῶν Ἑφτά νησιῶν» 2 5 864 τοῦ Μαρίνου Σιγούρου, ὁ «Φιλοσοφία μὲ τὸ σκόλο» τοῦ Κ. Α. Κυρίου (ταξιδιωτικὸ σημεῖωμα), ἡ συνέχεια καὶ τὸ τέλος τοῦ «Ζωτικὸ μῦθος» τοῦ Αἰμ. Χουρμούζιου, ἡ συνέχεια καὶ τὸ τέλος τοῦ θαυμασίου μυθιστορημάτος τοῦ Θανάση Πτεσάλη «Ἡ Καμπάνα τῆς Ἀγίας-Τριάδας» (μια ἱστορία 1304—1883) κ. ἄ. Ἐπίσης εἶς τὸ δεκαπενθήμερο Θεατρικὴ Κριτικὴ τοῦ Ἄλκη Θούλου καὶ ἄλλη ἐνδιαφέρουσα συνηγάσια.

— Ἀρχισαν κάθε Δευτέρα βράδυ, οἱ Συμφωνικὲς Συναυλιεὲς τῆς Κρατικῆς Ὀρχήστρας εἰς τὸ Θέατρο τοῦ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ. Ἡ πρώτη παρουσίασε ἐξαιρετικὴ συρροὴ κόσμου εἰς σημεῖο πού ἀπὸ πολλὰς μέρες πρὶν δὲν βρισκόντουσαν εἰσιτήρια. Παιχτήκαν ἀποκλειστικὰ ἔργα Μπετόβεν: ἡ Εἰσαγωγή ἀπὸ τὸν Ἐγκμοντ καὶ ἡ 9η Συμφωνία. Διευθυντὴς τῆς Ὀρχήστρας ὁ Φιλ. Οἰκονομίδης.

— Τὴν Κυριακὴ 8 Ἰουλίου ἔγινε φιλολογικὸ μνημόσυνο στὴν αἴθουσα τοῦ «Παρνασοῦ» τῶν κατὰ τὴν 9 Ἰουλίου 1821 σφαγῶν στὴν Κύπρον, μὲ τὴ φροντίδα τῆς Κυπρ. Ἀδελφότητος. Τὸν Πανηγυρικὸ εἶπε ὁ Φάνης Μιχαλόπουλος. Ἄλλοι ὁμιλητὲς ἦσαν ὁ Ν. Κλ. Λανίτης καὶ ὁ Χρ. Μυριάνθης. Ὁ Τ. Μ. Φραγκοῦδης ἀπήγγειλε τὸ ποίημα «Κύπρος» τοῦ Κ. Παλαμῆ καὶ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ ἔπος τοῦ Βασίλη Μιχαηλίδου «9η Ἰουλίου 1821» καὶ ἀπὸ τὸ ποίημα «Ἡ Κύπρος εἰς τοὺς λέγοντας ὅτι δὲν εἶναι Ἑλληνικὴ» Πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπογγελίαν ἔδωσε σύντομο πρόλογο καὶ ἐξήγηση μερικῶν Κυπριακῶν λέξεων. Ἀπάγγειλαν ἡ κ. Γιάννα Βέρα ἕνα δικὸ τῆς ποίημα καὶ ἡ κ. Πούπα Κοκκινάκη ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸν ὕμνον τοῦ Σολωμοῦ. Εἰς τὴν γιορτὴν παρευρέθησαν ἀντιπροσωπεῖες τῆς Ἀκαδημίας, Πανεπιστημίου, Πολυτεχνείου, Ἀνωτάτης Ἐμπορικῆς, Συλλόγου Δωδεκανησιῶν, Βορειοσηπειῶν τῶν καὶ ἄλλων ἐθνικῶν ὁργανώσεων. Ὅλοι οἱ ὁμιλητὲς ἔχε ροκροτήθησαν ἐνθουσιαστικὰ.

— Τὸ ἴδιο βράδυ ἀπὸ τὸ Ραδιοφωνικὸ Σταθμὸν Ἀθηνῶν ὁ Τ. Φραγκοῦδης ἀπάγγειλε ποιήματα τοῦ Βασίλη Μιχαηλίδου στὴν Κυπριώτικη διάλεκτον.

—Πέθανε στις άρχες 'Ιουλίου στην Αθήνα ο Νικόλαος ο Ποριώτης, ποιητής και μεταφραστής από τους καλύτερους στην Ελλάδα.

—Μιά μελέτη του Ν. Κλ. Λανίτη «Οι Φραγκοί της Κύπρου» πού άρχισε νά δημοσιεύεται στή «Ν. Έστια» στο διάστημα της Κατοχής, διεκόπηκε από την Ιταλική Λογοκρισία. Θά συνεχιστεί τώρα. Έπίσης μιά διαλεξη του ίδιου γιά τους «Θρύλους και Παραδόσεις και Λαϊκά Τραγούδια της Κύπρου» πού έπρόκειτο νά δοθής στή σειρά των διαλέξεων πού γινόντουσαν στο θέατρο Διονύσια, στο διάστημα της Κατοχής, άπαγορεύτηκε από τους κατακτητές. Η διάλεξη όμως δόθηκε μυστικά στην Κηφισία (όπως έγιναν και τόσες άλλες) και τό προίον της εισημέξεως διατέθηκε γιά τόν Έθνικόν Άγώνα Άντιστάσεως.

—Άπό τό τέλος του Αύγουστου βρίσκεται στην Κύπρο ο θίασος Μανωλίδη—Άρώνη—Χόρν, ο πρώτος ελληνικός θίασος πού έρχεται στην Κύπρο μετά την άπελευθέρωση της Ελλάδας. Τό άρτίωτο αυτό θεατρικό συγκρότημα παρουσίασε μ' έξαιρετική έπιτυχία άρκετά από τά ελληνικά και ξένα θεατρικά έργα, χαρίζοντας πραγματικά άνώτερους καλλιτεχνικές συγκινήσεις στην Κύπρο. Ο θίασος αυτός θά μείνει έδώ ως τις 27 Οχτώβρη.

—Τό θέατρο «Προμηθέας», ένισχυμένο τώρα από δυο Αθηναίους καλλιτέχνες, πού τό διευθύνουν κιάλας, τόν κ. Άδ. Λεμο και την κ. Μαίρη Λεμού έπαξε «Γ. Αρροβωνιάσματα» του Μπόργη και την «Εχθρά» του Νικοντέμι με μεγάλη έπιτυχία.

—Πήραμε τό τελευταίο τεύχος του άμερικανικού περιοδικού ελληνικής σκέψης «Athene», πού γράφεται στην άγγλική και τό διευθύνει ο ποιητής Δ. Μιχαλάρος. Άπό τά άρθρα του άναφέρουμε: «Δικαιοσύνη γιά την Έλλάδα» του Γ. Σκούρα, «Γιοσέφ Έλιγιά» της Ρ. Νιγάλβεν πού μετέφρασε και ποιηματα του Έλιγιά, «Ξισαγωγή στην Ιστορία των νοτιών βαλκανικών κρατών» του Γ. Μυλωνά, «Άφροδιτη της Μήλου» του Ι. Χατζηδάκι, «Η Ιστορία της ελληνικής μουσικής» του Σπ. Στάμου, κ. ά.

—Πήραμε τά δυο τεύχη της *Καλλιτεχνικής Ελλάδας* (άρ. 1—6) πού διευθύνει ο Στρατής Μυριβήλης. Και σ' έμφάνιση και σέ περιεχόμενο τό περιοδικό αυτό είναι έξαιρετικό. Έχτός από τόν Μυριβήλη συνεργάζονται σ' αυτό οι: Ν. Καζαν. τζάκης (με τή νέα ταγωδία του «Προμηθέας Πυρφόρος»), Τ. Παπατζώνης, Ν Βέης, Γρ. Ξερόπουλος, Κ. Τσάτσος, Σοφ. Σπανουδή, Α. Σικελιανός (με την τραγωδία του «Ο Χριστός στη Ρώμη»), Είρήνη ή Άθηνασία, Μαρία Ράλλη, Γιάννα Βέρα, Μάριο: Άγγελόπουλος, Μόνα Μητροπούλου, Μ. Δούνας, κ. ά.

—Η έφημερίδα *Καθημερινά Νέα* των Αθηνών, πού τη διευθύνει ο Κύπριος λογοτέχνης και δημοσιογράφος κ. Λουκής Άκριτας, στην έκδοση της της Κυριακής δημοσιεύει ένδιαφέρουσα πάντα λογοτεχνική έργασία. Στις 7 του Σεπτέμβρη, παίρνοντας άφορμή από τά δεκάχρονα του περιοδικού «Πάφος», άσχολείται γενικά με την κυπριακή πνευματική ζωή και γιά τό «Κυπριακό Γράμμα».

—Πήραμε τό *Κυπριόπουλο*, νέο μηνιαίο περιοδικό γιά τά παιδιά των σχολείων και τους νέους, με διευθυντή τόν κ Μ. Τροκούδη, και την *Κυπριακή Έπιθεώρηση* (έλληνική και άγγλική έκδοση) πού έκδιδει τό Γραφείο Δημοσιων Πληροφοριών.

—Πήραμε τίς κυπριακές έφημερίδες *Έλευθερία*, *Ανεξάρτητος*, *Κυπριακός Τύπος*, *Πάφος*, *Νέα Πολιτική*, *Έπιθεώρησης*, *Χρόνος Παρατηρητής*, *Ακρόπολις*, *Έφημερίς του Λαού*, *Έλλην* (Άλεξανδρείας) και τά κυπριακά περιοδικά *Γράμματα*, *Έρευνα*, *Μόρφωση*, *Ποιητικός*, *Άπόστολος Βασιλιάς*, *Έλπίς*, *Άγωνιστής*, *Χριστιανική*, *Αναγέννησις*, *Εύαγγελικός Κόσμος*, *Η Φωνή των Άποφοιτών*, *νόρθωση* και τά ξένα International Dentistry, Reader's Digest, Portugal και Psychologist.

—Πήραμε τά τρία τεύχη του νέου μηνιαίου περιοδικού *Προλάιτς* πού τό διευθύνει ο ποιητής κ. Γ. Χειμαρίδης.

—Πήραμε τή *Hermathena* (Μάης 1945), περιοδικό του Trinity College του Δουβλίνου, μ' ένδιαφέρουσα έπι-

στημονική, φιλοσοφική και φιλολογική ὕλη.

— Δυστυχῶς καὶ σὲ τοῦτο τὸ τεῦχος δὲν μπορέσαμε νὰ δημοσιέψουμε κριτικές γιὰ τὰ νέα κυπριακὰ βιβλία, πρῶτα γιὰτὶ ὁ χῶρος μας μένει ἀκόμα περιορισμένος, κ' ὕστερα γιὰτὶ πιστεύουμε πῶς ἔπρεπε νὰ γράψουμε πρῶτα γιὰ τὰ βιβλία πού πῆραμε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Καὶ πάλι δὲν μπορέσαμε ν' ἀσχοληθοῦμε μὲ ὅλα. Ἔναι τόσο πολλὰ καὶ ἀείδιολογα! Ἔχουμε τόσα χρόνια νὰ ρθοῦμε σ' ἐποφὴ μὲ τὴ συγκαιρινὴ μας λογοτεχνικὴ παραγωγὴ τῆς Ἑλλάδος, ὥστε τώρα πού σιγὰ σιγὰ τὴ γνωρίζουμε, νὰ εἶναι δικαιολογημένο τὸ «προβάδισμα» πού τῆς δίνουμε. Ὑποσχόμεσθε δμως καὶ πάλι πῶς σύντομα θὰ γράψουμε καὶ γιὰ τὰ κυπριακὰ βιβλία. Ἐλπίζουμε ἄλλωστε πολὺ γρήγορα νὰ γίνῃ τὸ περιοδικὸ μας μηνιαῖο.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Γιώργου Θεοτοκά: Ποιήματα τοῦ μεσοπολέμου. Ἀθήνα 1944, σ. 39

Τσέλλερ Νέστλε: Ἱστορία τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφίας. Μετάφραση Χ. Θεοδωρίδη. Ἀθήνα 1942, σ. XVI+411.

Κώστα Δημητριάδης: Στὴν Ἀθήνα τὴν Παλῆα. Α' βιβλίον. Ἀθήναι 1944 σ. 139.

Ἀχ. Α. Κύρου: Ἡ Ἑλλάς ἐδῶσε τὴν νίκην. Ἀθήναι 1945, σ. 264.

Ἐλ. Εἰμαρμένου: Ἡ Ἑλλάς στὰ βουνὰ τῆς Ἀλβανίας. Ἀθήνα 1945, σ. 268.

Δ. Καλλονᾶ: Σύγχρονοι Ἕλληνες ζωγράφοι καὶ γλύπται. Ἀθήνα 1944, σ. 271.

Guy de Pourtales: Ἡ ζωὴ τοῦ Σοπῆν. Μετάφραση Σοφ. Σπανοῦδη. Ἀθήνα 1944 σ. 229.

Romain Rolland: Μιχαὴλ Ἄγγελος. Ἀπόδοση Τ. Μπαρλᾶ. Ἀθήνα (1944) σ. 191.

Romain Rolland: Βίος τοῦ Μπετόβεν. Μετ. Ν. Δετζώρτζη. Ἀθήνα 1944 σ. 144.

Γ. Α. Βλάχου: Ἀρῆρα τοῦ πολέμου 1940—1941. Ἀθήναι 1945 σ. 144.

Γρ. Ξενοπούλου: Ἀθανασία κι ἄλλα 24 διηγήματα. Ἀθήνα 1944 σ. 248.

Αἰμ. Χουρμουζίου: Ὁ Παλαμᾶς καὶ ἡ ἐποχὴ του. Τόμος Α'. Ἀθήνα 1944 σ. 400

Αἰμ. Χουρμουζίου: Εὐγένιος Ο' Νῆλ. Ἀθήνα 1945 σ. 304.

Νέας Ἐστίας: Κωστῆς Παλαμᾶς. Ἀθήνα, Χριστούγεννα 1943, σ. 476

Κώστα Σούκα: Θάλασσα. Ἀθήνα 1943, σ. 131.

Στρατῆ Μυοβίλη: Τὸ Παγανὰ Διήγημα. Ἀθήνα 1945, σ. 102.

Ἄγγελου Δόξα: Εὐα. Νουβέλλα. Ἀθήνα 1944, σ. 211.

Ἄγγελου Δόξα: Βάνα. Νουβέλλα. Ἀθήνα 1945, σ. 170.

Μ. Καραγάτση: Τὸ χαμένο νησί. Νουβέλλα, Ἀθήνα 1943, σ. 163.

Μ. Καραγάτση: Ὁ Κριζάμπας τῶν Κοστροπυργῶν. Μυθιστόρημα. Ἀθήνα 1944, σ. 239.

Κοσμὰ Πολίτη: Τὸ Γυρί. Μυθιστόρημα. Ἀθήνα 1945 σ. 216

Θ. Κορνάρου: Στρατοπέδο τοῦ Χαΐδαριοῦ. Ἀθήνα 1945 σ. 238

Α. Παπαδιαμάντη: Θαλασσινὰ εἰδύλλια. Ἀθήνα 1945 σ. 248

Ἄγγελου Σικελιανοῦ: Ἀντιδωρο. Ἀθήνα 1943, σ. 231

Ν. Καζαντζάκη: Ἰουλιανός. Ἀθήνα 1945, σ. 112

Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ (τῆς Δημοτικῆς). Ἀθήνα 1941, σ. 446

Κ. Α. Τρυπάνη: Ἡ Ἀλεξανδρινὴ ποίηση, Τόμος Α', Ἀθήνα 1943, σ. 237

Ἀγγῆς Σακαλλῆ: Ὁράματα, Ἀθήνα 1945, σ. 93.

Ἀφιέρωμα εἰς Κ. Ι. Ἄμαντον, Ἀθήνα 1940, σ. 448.

Ι. Θ. Κακριδῆ: Ἑρμηνευτικὰ σχόλια στὸν Ἐπιτάφιο τοῦ Θεουκιδίδη. Ἀθήνα 1941, σ. 123.

Γιάννη Κορδάτου: Ἱστορία τοῦ γλωσσικοῦ μας ζητήματος, Ἀθήνα 1943, σ. 247

Ἀζελ Μοῦντε: Ἀναμνήσεις Μετάφρ. Π. Παναγιώτου. Ἀθήνα, 1945, σ. 162.

Ἡ Ἐρεμπουγκ: Χωρὶς ἀνάσα. Ἀθήνα 1945, σ. 326.

Γ. Παπανδρέου: Ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Ἑλλάδος. Λευκοσία 1945, σ. 208] .

Χρ. Παπαχρυσόστομου: Τὸ βιβλίον τῶν συνθέσεων. Λευκοσία 1945, σ. 74]-.

Σολ. Μιχαλίδης: 'Αρμονία τῆς αὐγῆς χρονῆς μουσικῆς. Τομ. Α+Β. Κύπρος 1945, σ. η' + 442.

Κ. Χρυσάνθη: 'Η συμβολὴ τῶν μεταβυζαντινῶν καὶ νεοελλήνων λατρῶν στὴ λογοτεχνία τῆς Ν. Ἑλλάδας. Λευκωσία 1945, σ. 18.

Σ. Θ. Χρίστου: Δημητράκης Θεοφάνη Λιπέριτης. Λευκωσία 1945, σ. 16.

Ὁ Στάλιν Ἐπίσημη βιογραφία του. Λευκωσία 1945, σ. 96. 2] 4/12.

Γ. Σαυφών: 'Απὸ τῆ φύσης καὶ τὸν ἔσωτα. Ποιήματα. Λευκωσία 1945, σ. 46. 4]-.

Πάνου Ρόδης: 'Αναλαμπές (ποίημα τὰ). Κύπρος 1945, σ. 16 Γρ 6.

Φώτη Χαράκη: Πινελιές, (πεζογραφήματα) Κύπρος 1945, σ. 39. 2]-.

Γ. Τσάμπερλιν: Ἐπανάσταση ἐναντία στὴν ἐλευθερία. Κύπρος 1945, σ. 40. 1]-.

Χατζημαθαίου Χατζηνικόλα: Οἱ ἀγροτες τῆς Κύπρου. Λευκωσία 1945, σ. 36. Γρ. 6.

Α. Μαϊστράλη: Ἱστορίες τοῦ πολέμου. Λευκωσία 1945, σ. 103. 2]-.

Kypros Chrysanthis: The Personification of Plague and Cholera according to the Cypriots London 1945 pp 8

Webster: Dictionary of Synonyms. Springfield, U S A. pp. XXX V + 907.

A N. Janneris: A concise Dictionary of the English and modern Greek languages. London, 1945, pp. XVI + 436

Β. Α. Καρπίνογι: Τι εἶνε γεωργι-

κὲς κολλεκτίβες. Μεταφρ. Α. Φ. Δούστηνου. Λευκωσία 1945, σ. 73. 2]-.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

κ. Κ. Λ. Λευκωσία. Τὸ διήγημά σας «Ὁ ραβδόσκοπος» εἶναι μιὰ ἀπὴρ ἡθιγογραφικὴ ἀφήγηση χωρὶς τὴν ἀπαιτούμενη τεχνικὴ ἐπεξεργασία. Ἄνκαι δὲν ἐπιστρέφουμε χειρόγραφα, μπορεῖτε ὁμως νὰ περάσετε ἀπὸ τὸ γραφεῖο μας 3-6 μ.μ. γιὰ νὰ πάρετε τὰ δικά σας. —κ. Κ. Σ. Σ. Κτήμα Βεβαία τὸ «Πατρὶς καὶ Ἐπιστήμη» δὲν εἶναι διήγημα, ἀλλὰ δημοσιογραφικὸ ρεπορτάζ, ποῦ δὲν ἔχει τὴ θεση του στὸ περιοδικό μας —κ. Π. Μ. Λιμνιά. Λυπούμαστε νὰ σὰς πληροφορήσουμε πὼς τὸ ποιημά σας «Αὐ νενοῖρ» δὲν μπορεῖ νὰ δημοσιευτεῖ, γιὰ λόγους... τυπογραφικούς: Μετρήσαμε τὰ ἐρωτηματικά τοῦ τυπογραφείου μας καὶ μόλις τὸ μισὸ ποίημα σας φτάνουσι! Γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ! Τόση ἐρωτηματολογία σὲ τέτοια ἐρωτολογία, πὼς περιμένετε νὰ μὴ σὰς βαρεθεῖ ἡ «λεγάμενη»; Μαζέψετε, λοιπον, λιγάκι τὴ γλώσσα σας, διαβάστε πολλοὶ γράφετε λίγα καὶ σιζίεστε τὰ περισσότερα, καί... αὐ νενοῖρ. —κ. Κ. Μιχ. Λευκωσία. Εἶναι ἀλήθεια πὼς οἱ νέοι πολλές φορές ἀεραβατοῦν, μὰ νομίζουν πάντα πὼς πατάνε στερεὰ στὴ γῆς. Ἄλλὰ νὸ θέλεις σώνει καὶ καλά ἐνὰ κρατέσαι μετέωρος στὸ χάσμα τοῦ ἀπειροῦ», εἶναι πολὺ ἐπι-ιδύνη ἀεραβασία. Καὶ δυστυχῶς αὐτὴ τὴν ἐντύπωση μὰς δίνει ἡ ἐπιστολὴ σας. Εὐχαριστοῦμε ὥστόσο γιὰ τὴν... προειδοποίησή σας, ἀσφαλτικὴ δικεῖδα στὴν κατανόησιν τῶν «πιημάτων» σας, Λυπούμαστε ὁμως ποῦ δὲν μποροῦμε νὰ συμφωνήσουμε μαζί σας, πὼς «ἡ δυναμικότητα κ' ἡ ἔμπνευση τῶν ποιημάτων σας εἶναι δημοσιεύσιμη». Χρειάζεστε πρῶτα νὰ μάθετε νὰ ἐκφράζεστέ ἀπλά, καθαρά, ὀρθὰ καὶ λογικὰ στὸν πεδὸ λόγου, γιὰ νὰ γράψετε τουλάχιστο μιὰν ἐμπρόσωπὴ ἐπιστολή. Ὅσο γιὰ τὴν ποίηση, ἀπορούμε πὼς γράφετε τώρα τέτοια ἀκαταλαβίστικα, ἄμοσσα καὶ χασματιὰ στιχογραφήματα, ἐνὸς δημοσιεύατε πρωτότερα ἕνα σχετικὰ καλὸ τραγούδι

Ὁ κ. **ΑΙΜ. ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΟΣ** σὲ μιὰ σειρὰ μελέτες του μὲ τὸ γενικὸ τίτλο «**ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ**» ἐξετάζει κριτικὰ τὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνία. Κυκλοφόρησε κιόλας ὁ πρῶτος τόμος γιὰ τὸν ποιητὴ Κωστὴ Παλαμᾶ, καὶ θ' ἀκολοθησούν ἄλλοι γι' ἄλλα πρόσωπα καὶ ζητήματα τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας.

Σ' ἕνα ὁλόκληρο τόμο τῆς «Κριτικῆς Πορείας» θ' ἀσχοληθεῖ ὁ κ. Χουρμούζιος μὲ τὴν *κυπριακὴ λογοτεχνία*. Ἐπειδὴ ὁμως ἔνεκα τοῦ πολέμου δὲν ἔμφορεσε νὰ παρακολουθήσει τὴ λογοτεχνικὴ παραγωγή μας τῶν τελευταίων ἐτῶν, ὁ κ. Χουρμούζιος παρακαλεῖ τοὺς Κυπρίους συγγραφείς νὰ τοῦ στείλουν τὰ νέα ἔργα τους γιὰ νὰ μπορέσει νὰ τὰ ἔχει ὑπέψη του στὴ συγγραφὴ τοῦ ἔργου του.

Ἡ διεύθυνσή του εἶναι:

ΑΙΜ. ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΟΣ

Ἀρχισυντάκτης «Καθημερινῆς»
Ἀθῆναι.

Οἱ Κύπριοι συγγραφείς μποροῦν νὰ τὰ στέλνουν μὲ σχετικὴ σημεῖωση τὰ ἔργα τους στὸ γραφεῖο μας («*Κυπριακὰ Γράμματα*, 19 *Ὁδῶν-γιάν, Λευκωσία*), κ' ἐμεῖς ἀναλαμβάνουμε εὐχαριστικῶς τὴν ἀποστολὴ τους στὸν κ. Χουρμούζιο στὴν Ἀθήνα.

Ἵπεύθυνος ἰδιοκτήτης Ν. Ι. Κρανιδιώτης—Κερύνεια.

Τύπος «**ΝΕΟΣ ΚΟΣΜΟΣ**» Θ. Γ. Κυριακίδης, Λευκωσία.